

KRONIKA

LUDOZNAWSTWO W JUGOSŁAWII

1939—1947

Gdy na Europę rozlała się fala wojny, w Jugosławii rozwijała się działalność na polu ludoznawstwa w latach 1939, 1940 i z początkiem roku 1941 — do wybuchu wojny na Balkanach. W niektórych dziedzinach dała się zanotować nawet szersza działalność i intensywniejsza.

W Ljubljanie, centrum ludoznawczym w Słowenii, reprezentuje ludoznawstwo jugosłowiańskie «Etnolog», organ tamtejszego Muzeum Etnograficznego, pozostawał pod redakcją kierownika muzeum dra Niky Županića. W drugim centrum Słowenii, Mariborze, skupia się ruch ludoznawczy w tamtejszym muzeum, a właściwie jego zbiorach etnograficznych, znajdujących się pod kierownictwem Franja Baša oraz w organie «Zgodovinskega društva», «Časopisu za zgodovino in narodopisje» (XXXIV — 1939, XXXV — 1/2, 1940).

Duży wpływ na rozwój ludoznawstwa słoweńskiego w tych czasach wywarła działalność wychowawczo-naukowa dra Niky Županića, który w r. 1940 objął katedrę etnologii na uniwersytecie w Ljubljanie. Katedrę religiologii na wydziale teologicznym w Ljubljanie zajmował wtedy etnolog prof. dr Lambert Ehrlich (którego w r. 1940 zabito na ulicy w Ljubljanie).

Poważną rolę w ludoznawstwie słoweńskim, a w szczególności w systematycznym zbieraniu i badaniu muzyki ludowej, odgrywa «Instytut folklorystyczny» słoweńskiej «Glasbene matice» w Ljubljanie pod kierownictwem Franca Marolta. W latach tych

organizowano w Słowenii, podobnie zresztą jak w Chorwacji, festiwale ludowe, względnie ludoznawcze (np. w Białej Krainie).

Naówczas urywa się w Chorwacji wydawanie «Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena» (wzgl. «hrvatskoga naroda», jak podano w ostatni tonie) przez Akademię jugosłowiańską nauk i sztuk; wyszedł jeszcze tom XXXII, 1 i 2 (1939 i 1940) ze streszczeniem przeważnie prac z zakresu literatury ustnej i oddał wydawnictwo to przestało wychodzić. Jeszcze Akademia zdolała oddać do druku w ostatniej niemal chwili przed wojną tom (jeden z najcenniejszych) znanego dzieła T. X. Kuhača: «Južno-slovenske narodne popijevke, 1940» pod redakcją dr B. Širolyego i V. Dukata; wydrukowane arkusze znaleziono po zbombardowaniu Belgradu na szeście nieuszkodzone.

Chorwackie Narodowe Muzeum Etnograficzne w Zagrzebiu kontynuowało swoją działalność (kierownikiem tego muzeum został w jesieni 1939 autor niniejszego artykułu), a mianowicie wznowiło przerwane w r. 1935 wydawanie «Etnografskih istraživanja i gladi» (tom II, 1940). Muzeum to próbowało zorganizować w r. 1940 «Spółnotę prac ludoznawczych», do której wchodziły ważniejsze towarzystwa ludoznawcze. Organem tej Spółnoty był «Glas Narodoznanstvene radne zajednice», którego zadaniem było udzielanie rzeczowych wskazówek ludoznawcom, przeważnie nauczycielstwu (w związku z tym dołączone były do I zeszytu «Glasu» — jedyne jaki wyszedł — 3 specjalne kwestionariusze).

Obok Akademii i Muzeum ważny ośrodek ludoznawstwa stanowi seminarium etnologiczne przy katedrze etnografii oraz katedra religioznawstwa na wydziale teologicznym (prof. dr Aleksander Gahs). W tym czasie seminarium etnologiczne wydaje «Publikacije Etnološkoga seminara svenčilišta u Zagrebu»; z wielkim trudem wydano w r. 1939 pierwszy tom «Oraće spave u Hrvata» — asystenta seminarium Branimira Bratanića, zawierający część opisową, klasyfikacyjną i kulturowo-geograficzną tej obszernej pracy. W wydawnictwie «Matica hrvatska» znajdują się niektóre publikacje wybitnie ludoznawcze, np. tom VIII (1939) i IX (1940), jako ciąg dalszy słynnego zbioru ludowych pieśni chorwackich, obejmujący pieśni epickie, hajduckie itp., potem mały podręcznik

«Hrvatska narodna glasha» (Pregled hrvatske muzikologije) dra Božidara Širolyego i «Godina dana hrvatskih narodnih običaja» (I, II — 1939) dra Milovana Gavazziego. Na wzmiankę zasługuje jeszcze «Kreševo» Augustyna Kristića (1940), mała monografia historyczno-etnograficzna tego miasteczka w Bośni środkowej, posiadającego odległą i chlubną tradycję.

Poza tym wiele materiału etnograficznego znaleźć można w czasopismach chorwackich, zwłaszcza z zakresu muzykologii ludoznawczej w czasopiśmie «Sveta Cecilija».

Do lat tych należą prace wstępne do jednego z najpoważniejszych wydawnictw chorwackich, a mianowicie «Hrvatska enciklopedija», której nie sposób pominąć w przeglądzie niniejszym, gdyż poświęcono w niej dużo miejsca zarówno etnologii ogólnej, jak i ludoznawstwu narodów słowiańskich, przede wszystkim zaś Chorwatów i innych Słowian południowych.

Z działalnością ludoznawczą, ale poza zakresem ściśle fachowym, ma związek organizacja światowa chłopstwa chorwackiego «Seljačka sloga». Wyrażała się ona w urządzaniu festivalów («smotre»), poświęconych niefałszowanej kulturze tradycyjnej, wyrażającej się głównie w pieśniach, tańcach, ubiorach i zwyczajach ludowych. Organizacja ta, korzystając ze współpracy fachowych ludoznawców i muzykologów, urządziła wielkie festiwale nie tylko w Zagrzebiu i większych środowiskach, ale i w mniejszych miastach oraz we wsiach. W r. 1940 zawiązano 1100 oddziałów tej organizacji w całej Jugosławii. Celem tych uroczystości było zachęcenie chłopów do pielęgnowania tradycji regionalnych i o ile się da, do odświeżenia swego dziedzictwa kulturalnego. Z drugiej zaś strony chciano jak najlepiej manifestować tradycje chłopskie przed oczami mieszczan, którzy tym sposobem zbliżali się do życia i kultury wsi i uczyli się ją cenić, z trzeciej zaś strony ujawniały te festyny zjawiska pierwszorzędnej wartości nawet ze stanowiska ściśle naukowego. Inna znów organizacja oświatowa w Zagrzebiu «Klub A B C», zgodnie ze swymi celami oświatowymi oraz upowszechnieniem kultury ludu w całym narodzie, rozpoczyna druk «Pregled etnografije Hrvata» Milovana Gavazziego (ukazał się dotąd zeszyt I, 1940, obejmujący część kultury mate-

rialnej). Jednocześnie ludoznawstwo wchodzi do programu szkół średnich i w związku z tym pojawia się nowa, choć niedoskonała jeszcze książka szkolna dla VII klasy szkół średnich V. Balenovića: «Etnologija» (Zagreb, 1940), następne jej wydanie w r. 1940 przerobione i poprawione, ale zepsute współczesnymi pretensjami politycznymi¹.

Zgodnie z całym tym niby ruchem ludoznawczym idzie ręką w rękę dążenie towarzystw oświatowych w banowinie chorwackiej, żeby nauczycielstwo szkół ludowych zbliżało się z jednej strony do ludu, jego życia i kultury, z drugiej zaś, żeby się stało pożytecznym pracownikiem na polu nauki, tj. krajoznawstwa względnie ludoznawstwa. W związku z tym nakazano każdej szkole ludowej, tj. nauczycielstwu i młodzieży, opracować «etnografsku spomenicu» (tyle co memoriał ludoznawczy), tzn. życia i kultury ludu dawnej wsi względnie obszaru.

Celem przygotowania fachowych sił do kierowania oraz kontrolowania takimi pracami, urządzono w Zagrzebiu specjalny (niestety bardzo krótki) kurs dla inspektorów szkół ludowych. Oprócz tego kursu w r. 1939/40 było jeszcze kilka podobnych krótkich kursów ludoznawczych dla dziennikarzy i warstw szerszych.

W r. 1940 z inicjatywy prezesa wyżej wymienionej organizacji «Seljačka sloga» odbyło się w Zagrzebiu zgromadzenie nauczycieli, studentów, pracowników publicznych i innych zajmujących się ludoznawstwem.

Poza Zagrzebiem działalność ludoznawcza ogniskuje się w miastach prowincjonalnych, zwłaszcza tam, gdzie istnieją, względnie w tych latach powstają zbiory etnograficzne, np. w miastach: Varaždin, Osijek, Požega, Dubrownik oraz Split znanych z drogocennych zbiorów etnograficznych z Dalmacji. Ten, świetną przyszłość rokujący ruch ludoznawczy w Chorwacji, przerwany został z wybuchem wojny w kwietniu 1941 r., która zniszczyła prawie wszystko, co dotychczas osiągnięto.

¹ Naukę etnologii w szkołach średnich w Jugosławii rozpoczęto już w r. 1932 (jest to zasługa śp. prof. Tihomira R. Djordjevića, oraz książki szkolnej śp. prof. Jovana Erdeljanovića).

Żywe środowisko ludoznawcze istniało już dawno w Bośni, Serajewie, gdzie działalność wydawnicza skupiała się głównie w «Muzeum krajowym Bośni i Hercegowiny» (a raczej w jego oddziale etnograficznym pod kierownictwem Milana Karanovića), oraz w długoletniej publikacji «Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini» (Tom LI, 1939, LII, 1940). Dodać należy, że Serajewie dosyć miejsca poświęcano przyczynom ludoznawczym także i w innych wydawnictwach: kalendarzach, czasopismach literackich itp.

Mniejszym ośrodkiem ruchu ludoznawczego w północnej Bośni jest Banjaluka, gdzie naówczas istnieje «Muzeum banowiny wrbaskiej» (pod kierownictwem artysty malarza Spira Bocarića) ze zbiorami przeważnie etnograficznymi, ale i postronnymi, które z etnografią zarówno pod względem przedmiotowym, jak i ekspozycyjnym mały mają związek. Wychodzi tu czasopismo «Razviktak», w którym dużo miejsca zajmują przyczynki etnograficzne, przeważnie folklorystyczne.

W północnych krajach Jugosławii w ówczesnej Wojwodynie) działalność ludoznawcza w tych czasach była ograniczona i wąska.

Poważne środowisko etnologiczno-etnograficzne w przedwojennej Jugosławii stanowił Belgrad, który nie tylko kontynuuje swe prace dotychczasowe, ale rozszerza je i pogłębia. Na uniwersytecie przedstawicielami etnologii względnie etnografii są: prof. dr Tihomir R. Djordjević i prof. dr Jovan Erdeljanović, poza nimi wygłaszają docenę wykłady na tematy zbliżone do etnografii (o poezji ludowej, tradycjach socjalno-prawnych, o cincarach itp.). W tych latach kontynuuje żywą działalność również prof. dr Veselin Čajkanović na wydziale teologicznym uniwersytetu belgradzkiego, jeden z najczynniejszych folklorystów serbskich.

Intensywną akcję wydawniczą prowadzi też «Serbska kr. Akademia» w Belgradzie, która w ostatnich latach z okresu wojny wydrukowała kilka tomów edycji «Srpski etnografski zbornik»: tom LIV (Milenko S. Filipović, Običaji i verovanja u Skopkoj kotlini, 1939 (LV) jako księga 29 serii Naselja i poreklo stanovništva 1940. (LVII) Mihajlo Petrović Djerdapski ribolovi, (tom LVII jednak nie ukazał się w druku). W zbiorze «Posebna izdanja» tej

akademii wyszła książka V. Čajkanovića: *O srpskom vrhovnom Bogu* (1941).

Poza tym rozwija żywą czynność Muzeum etnograficzne w Belgradzie pod kierownictwem dra Borivoja M. Drobnjakovića, którego organ «Glasnik Etnograskog Muzeja u Beogradu» dosięga w latach 1939—1940 tomu X i XI. Zawiera on rozprawy, obfite przyczynki, notatki, materiały bibliograficzne, biograficzne i inne. Muzeum wydaje wtedy także «Uputstva za prikupljanje grade o narodnim igrama» (1940, przygotowane przez Milicę S. Janković, kierującą oddziałem tańców ludowych tegoż muzeum. W tych czasach uśmiechnął się na chwilę los do tegoż muzeum. Zdecydowano bowiem, by zburzyć starą, nieodpowiednią budowlę muzeum, a wybudować nową, czyniącą zadość wszystkim wymaganiom nowoczesnego muzeum etnograficznego. Ale złośliwy rozwój stosunków nie pozwolił, by się ten projekt zrealizował. Ledwie bowiem zburzono starą budowlę, a muzeum przesiedlono tymczasowo do małego budyneczku, wybuchła wojna i cały plan wzniesienia budynku odłożony został na czas późniejszy.

W Belgradzie istnieje zespół różnych badaczy poezji ludowej Słowian południowych oraz innych narodów bałkańskich, ale organ tego zespołu urywa się na tomie VI (1939), pełnym przyczynków pisanych przez folklorystów, historyków literatury i filologów na temat poezji ludowej, epickiej i lirycznej, prozaicznej i wierszowanej. Przyczynki folklorystyczne dadzą się odszukać także w innych wydawnictwach belgradzkich tego czasu, jak «Srpski književni glasnik», «Umetnički pregled» itp.

Żywym środowiskiem etnograficznym jest również Skoplje (Skopie) na obszarze macedońskim, obfitującym w doskonale zachowane zabytki dawnej kultury ludowej. W latach przedwojennych wyszedł tam tom XIX, XX i XXI (1939, 1940) «Glasnika Skopskog naučnog društva» z kilkoma cennymi przyczynkami ludoznawczymi.

«Muzeum Serbii południowej» w Skoplu (pod kierownictwem prof. dra Vojislava S. Radovanovića) zaczyna w r. 1940 swoją nową publikację «Godišnjak Muzeja Južne Srbije (wyszedł tylko tom I). Na wydziale filozoficznym w Skoplu katedrę etnologii objął pło-

dny ludoznawca serbski prof. dra Milenko S. Filipović. Z jego inicjatywy powstało w r. 1940 «Towarzystwo etnologiczne w Skoplu» i uruchomiono wydawanie fachowego czasopisma pod tytułem: «Etnologija» pod własną redakcją (do początku wojny wyszły 4 zeszyty I tomu, 1940 i 1 zeszyt tomu II, 1940). W tych pięciu zeszytach wybitny ludoznawca serbski omawia różne tematy z zakresu etnografii jugosłowiańskiej z wyłączeniem obszaru południowego.

Z powyższego przeglądu okazuje się, że w ostatnich latach przed wybuchem wojny na Bałkanach rozwinęły się w Jugosławii poszukiwania w różnych kierunkach etnografii i rozpoczęło wiele poważnych prac i publikacji. Był to jakiś nieświadomy ruch ożywiający wspólnotę narodów Jugosławii i ich instytucje. Z wybuchem wojny i podczas jej trwania od kwietnia 1941 do jesieni 1944 względnie do maja 1945 (zależnie od poszczególnych części Jugosławii) urywa się lub nawet całkowicie niszczy to wszystko, co z takim trudem i entuzjazmem zostało stworzone. W Belgradzie muzeum etnograficzne na szczęście zostało nieuszkodzone podczas bombardowania miasta i później. Ale kontynuacja jakichkolwiek publikacji na długi czas została uniemożliwiona. Wykłady na uniwersytecie zostały przerwane, obaj dotychczasowi profesorowie zostali spensjonowani i obaj zmarli podczas wojny, — prof. R. Erdeljanović, 1943, wskutek cierpień wojennych, i prof. Djordjević, 1944. Akademia w Belgradzie przerywa też całkowicie swoją działalność. W ogóle w całej Serbii podczas wojny nie istnieje żadna oficjalna działalność ludoznawcza. Ci spośród ludoznawców Serbii, którzy zostali żywi, pracują zupełnie na uboczu, o ile pracować mogą. Podobnie dzieje się w Skoplu. Zbiory etnograficzne muzeum w Skoplu podczas ostatnich lat wojny ucierpiały wiele. Muzeum tym kierował znany etnograf bułgarski Hristo Vakarelski.

Nieco lepiej było w innych ośrodkach względnie ziemiach. Muzeum w Serajewie prowadzi swą działalność (kierownikiem oddziału etnograficznego był przez pewien czas Vejsil Ćurčić), drukuje się gласnik tego muzeum (LIII 1941, LIV 1942, LV 1943), a w nim cenne przyczynki ludoznawcze. Przed samym zakończeniem wojny wydrukowana została w tomie LV, 1943, «Glasnika»

obszerna praca V. Ćurčića «Starinsko oružja u Bosni i Hercegovini», gdzie znajdują się również materiały etnograficzne oraz cytaty z poezji ludowej w związku z orężem.

W Splicie ogranicza się czynność kierownictwa (inż. Kamilo Tončić) i personelu jedynie do ochrony zebranych dotychczas materiałów.

W Banialuce zbiory muzealne nie poniosły szkody. Kierownik tego muzeum malarz Spiro Bocarić stał się jeszcze w r. 1941 ofiarą pogromu Bośni. Kiedy muzeum kierował dr Ivan Bach, kustosz muzeum sztuki i przemysłu artystycznego w Zagrzebiu, zbiory zostały zabezpieczone a nawet zreorganizowane. W r. 1942 wydaje muzeum publikacje («Izdanja Hrvatskoga državnog muzeja u Banjoj Luci») i drukuje dwa zeszyty obejmujące prace specjalne Muhameda Garčevića o amuletach bardzo charakterystycznych dla bośniackich muzułmanów. Tymi dwoma zeszytami zakończyło muzeum swoją czynność.

W Zagrzebiu sytuacja była lepsza o tyle, że instytucje ludoznawcze nie poniosły żadnych szkód skutkiem bombardowania. Muzeum etnograficzne prowadzi swoje wydawnictwa (po zmianie w kierownictwie, gdzie zamiast dotychczasowego kierownika, autora niniejszego artykułu, został kierownikiem dr Božidar Široła). Wychodzi tom III (1941) i IV (1942) «Etnografskih istraživanja i grade» nowe wydanie zbioru ornamentów («Zbirka hrvatskih narodnih ornamenata», zesz. 1—6, 1941). Ale zbiory muzeum wobec wzrastającego niebezpieczeństwa wojennego prawie w całości przechowują się w magazynach podziemnych i tu pozostają do 1945 r. Akademia Nauk i Sztuk w Zagrzebiu, aczkolwiek istnieje, nie kontynuuje wydania «Zbornika za nar. život», wydaje tylko dalszy tom III (1942) dawniej rozpoczętego «Zbornika hrvatskih (dawniej jugoslovenskih) narodnih popievaka» pod tytułem «Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije)», obejmujący zbiór starych melodii przeważnie z pobrzeża i wysp (pod redakcją dra B. Širolyego i V. Dukata), względnie miejskich mieszanych z elementami cudzoziemskimi (notowanych przy współudziale melografa dalmackiego, Vladimira Bersy. Zbiór ludowych pieśni chorwackich «Matice hrvatske» dosięga tomu X/1944 — obejmuje tek-

sty pieśni muzulmańskich haremских i starszych pieśni Bunjewców w krajach naddunajskich). W tym zakresie zanotować warto także kilka znaczniejszych edycji «Hrvatskoga izdavačkog bibliografskog zavoda (HIBZ) w Zagrzebiu poza już wymienioną «Hrvatska enciklopedija» (do tomu V, którego druk skończono w r. 1945). Tu należy ciekawa próba malarza chorwackiego i historyka sztuki Ljuby Babica, bardzo zbliżonego do ludoznawstwa, dająca wynik jego badań nad ludowymi ubiorami chorwackimi i stosunkiem rodzajów i ilości różnych barw pod tyt. «Boja i sklad» (1943). Ubiory te przedstawia Babic na mapie z 16 tablicami swoich akwarel (18 × 24 cm) i 12 rysunkami (przeważnie wykonanymi w związku z wymienionymi festiwalami «Seljačke sloge»). Ten sam instytut wydawniczy drukuje potem «Hrvatska narodnu umjetnost» (1944), którą przygotował autor niniejszego przeglądu napisawszy wstęp do sztuki ludowej Chorwatów. Praca ta zawiera 67 tablic, niestety jednobarwnych. Oddział wydawniczy «Chorwackiej drukarni państwowej» w Zagrzebiu drukuje w tych latach kilka książek o treści etnograficznej. Na uwagę zasługuje zwłaszcza cenna książka «Narodne pjesna otoka Krka» (1944) pod redakcją prof. Vjekoslava Stefanića, który prócz obszernego wstępu o pochodzeniu publikowanych materiałów, zwłaszcza z dwu starszych śpiewników z wyspy Krk, o komponentach i treści kreczkiej poezji ludowej, przytoczył do każdej pieśni potrzebne wyjaśnienia językowe i rzeczowe, oraz ich publikowane warianty. To samo wydawnictwo drukuje «Rukovod za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu» (1944). Książkę tę (426) przygotował inspektor szkolny Ljubo Brgić. Zawiera ona na pierwszym miejscu «Osnovu za sabiranje i proučavanje građe i narod. životu» dra Ante Radića, rozszerzoną o nowe przykłady i uwagi. Dalsza część zawiera swego rodzaju chorwacką chrestomatję ludoznawczą, zbiór urywków z różnych źródeł, przeważnie ze «Zbornika ze nar. život» jako, przykładów prac opisowych, na końcu dodano 6 kwestionariuszy specjalnych (przeważnie już opublikowanych), wybór wskazówek z literatury, uwzględniający cele tej książki jako praktycznego podręcznika dla pracowników na polu etnografii, zwłaszcza nauczycieli szkół ludowych. W tymże oddziale wydawniczym wyszła

mapa «Hrvatski narodni ornament» (1944), opracowana przez Nadę Pleše, zawierająca 57 tablic barwnych, przedstawiające ornamenty tekstylne. Nie ma ona charakteru naukowego, ale niemniej posiada wartość etnograficzną także dzięki instruktywnemu wstępowi autorki o technikach tekstylnych obrazowanych rysunkami.

W stolicy słoweńskiej Ljubljanie znaleźli etnografowie możliwość kontynuowania działalności wydawniczej z zakresu ludoznawstwa. Zbiory etnograficzne podczas wojny nie poniosły żadnej szkody. Kontynuuje się druk czasopisma «Etnolog» (XIII — 1941, XIV — 1942, XV — 1943, XVI — 1944), pod redakcją kierownika muzeum dra Rojka Lozara. Nie brakuje też innych wydawnictw ludoznawczych, z których warto zanotować książkę znanego ludoznawcy słoweńskiego prof. Franca Ketnika, «Slovenske starosvetnosti» (Ljubljana, 1943), w której autor zgromadził wiele swoich, dawniej już opublikowanych, rozpraw oraz mniejszych przyczynków o odzieży i obuwiu, «dymnicach», szeregu zwyczajów domowych i weselnych, przedstawieniach dramatycznych i medycynie ludowej — z szczegółowym indeksem i ilustracjami. W tymże okresie zaczął znany ludoznawca słoweński Anton Mrkun wydawać w małych zeszytach monograficzne opisy pod tyt. «Etnografije velikolaškega okraja» (do końca wojny wyszły 4 zeszyty: «Kmetijstvo» — 1943, «Obrti in trgovina velikolaškega okraja» — 1943, A. Mrkuna, «Ljudske pripovedke iz Dobrépolj» — 1944 i «Ljudska umetnost v Dobrépoljah» 1944 Tone Ljubiča z ilustracjami, od 2 zesz. pod ogólnym tyt.: «Narodopisna Knjižnica»). Na wzmiankę zasługuje też praca O Metoda Turnška «Pod vernim krovom, O ljudskih običajih skroz cerkveno leto» (wyd. «Družbe sv. Mohorja» — I, II Ljubljana 1943, 1944, III Trst 1946, IV Gorica 1946), która zawiera mnóstwo nowego materiału folklorystycznego, zebranego przez autora i jego współpracowników. Jest to dzieło nieodzowne dla fachowych etnografów (podaje źródła i daty), aczkolwiek celem jego jest umacnianie starych tradycji w szerszych warstwach ludności i wyjaśnianie ich naukowe wpływem tradycji względnie poglądów chrześcijańsko-katolickich. Do ważniejszych prac naukowych należy obszerna książka Ivana Grafenauera «Lepa Vida» (Ljubljana 1943 — wydana przez Słoweń-

ską Akademię Nauk i Sztuk), której motyw «pięknej Widy» (matce złego dziecka) opracowany jest wszechstronnie na bardzo szerokim tle porównawczym.

Jednym z najśmielszych w całej historii ludoznawstwa słoweńskiego przedsięwzięć owych ponurych czasów było wydawanie całokształtu etnografii Słoweńców, bardzo potrzebnej pracy zbiorowej, rezultat wszystkich dotychczasowych starań, badań i zbierania materiałów etnograficznych. Tom I tego «Narodopisja Slovencev» opuścił szczęśliwie prasę w Ljubljanie w r. 1944. Obejmuje, prócz wstępu, dotyczącego ludoznawstwa ogólnego (R. Lozar) i historycznego przeglądu ludoznawstwa słoweńskiego (F. Kotnik), większą część kultury materialnej (tj. wieś, dom i jego urządzenie, gospodarstwo, pożywienie itp., R. Lozar), rozdział o prawie ludowym (S. Vilfan), o zwyczajach narodzinowych, weselnych, pogrzebowych i częściowo dorocznym — B. Orel). Obfite i przeważnie dobre ilustracje, wyczerpująco przytoczona literatura względnie źródła zwiększają wartość tego dzieła. Choć posiada ono pewne braki i wady, niemniej jednak orientuje dobrze wszystkich, którzy chcą zapoznać się z życiem i kulturą ludu słoweńskiego.

Katedra etnologii na uniwersytecie w Ljubljanie była omal przez całą wojnę nieczynna, gdy prof. Niko Županić zmuszony był opuścić ją i odejść z Ljubljany.

Po tym okresie wojny, okupacji i zniszczenia przychodzi gorąco oczekiwany koniec wojny, który budzi dużo nadziei i pragnień do kontynuowania dawno przerwanej pracy. Po przejściowych przerwach wznawiają czynności katedry etnologii. W Zagrzebiu rozpoczął na nowo wykłady autor niniejszego przeglądu, w Ljubljanie prof. L. Županić, w Belgradzie po dłuższej zwłoce został w r. 1946 profesorem Tatomir Vukanović, dawniej kustosz Muzeum w Skoplu, od r. 1947 zlecone wykłady powierzono Mirkowi Barjaktarovićowi i częściowo w Skoplu, gdzie wykłady powierzono Brankowi Rusićowi, ongiś asystentowi seminarium etnologicznego w Belgradzie. We wszystkich muzeach oraz oddziałach muzeów etnograficznych zaznacza się żywy ruch, nowe powstawanie zbiorów względnie ich reorganizacja. Wymienić tu należy muzeum w Ljubljanie, gdzie kierownictwo powierzono folklorystce Bori-

sowi Orłowi, w Mariborze pod kierownictwem Frana Baša, w Zagrzebiu, gdzie miejsce kierownika zajęła prof. Marijana Gušić, i Belgradzie nieprzerwanie pod kierownictwem dra Borivoja Drob-njakovića. To ostatnie muzeum dostaje w r. 1945 nowy lokal w części starego pałacu królewskiego, znacznie większy. Są więc możliwości urządzenia zbiorów. Inne muzea etnograficzne, jako też oddziały nie zaspokoily w większości swoich potrzeb. Do takich należą muzea: w Serajewie, Splicie, Skoplu, Banjaluce i innych mniejszych ośrodkach. Zbieranie materiałów etnograficznych i ich badanie rozpoczyna się na nowo w oswobodzonych krajach Istrii i Pomorzu słoweńskim. W akademiach nauk planuje się instytuty ludoznawcze (kierownikiem takiegoż instytutu w akademii belgradzkiej stał się dr Vojislav S. Radovanović). Także wyżej wymieniona «Seljačka sloga» w Chorwacji kontynuuje swoją działalność. Natomiast publikacje ludoznawcze akademii, muzeów i innych instytucji walczą jeszcze z ciężkimi przeszkodami. Z tego powodu po skończeniu wojny zanotować można zaledwie sporadyczne, nieliczne publikacje z zakresu ludoznawstwa. Należą tu dwie broszury dra Milenka S. Filipovića: «Nesrodnička i predvojena zadruga» (Beograd 1944), obejmująca ciekawe materiały o dwóch odmianach «zadrug» południowo-słoweńskiej i antropogeograficzno-etnograficzna monografia «Galipoljski Srbi» (Beograd 1946). Prócz jedynego tomu «nowej serii» «Glasnika» muzeum w Serajewie (1946) wymienić można jeszcze skromny organ muzeum miejskiego w Koprivnici, miasteczku prowincjonalnym w Chorwacji, «Zbornik Muzeja grada Koprivnica» (od r. 1946 wydany dzięki inicjatywie prywatnej, w 4 dotychczasowych zeszytach znajdują się krótkie przyczynki ludoznawcze). Muzykolog chorwacki dr Vinco Žganeć wydał nakładem własnym zbiór 116 pieśni ruskich «Pjesne jugoslovenskih Rusina» (Zagreb 1946). W Ljublanie wyszła w ostatnich czasach książka Vinka Möderndorfera «Verovanja uvere in običaji Slovencev» (Narodopisno gradivo, Celje 1946); V tom dzieła, który wyszedł jako pierwszy, obejmuje materiały etnograficzne do pożywienia, zebrane z literatury i rękopisów. I oto prawie wszystko. Daje się odczuwać brak fachowych publikacji ludoznawczych. Dawne czasopisma, które regularnie publi-

kowały prace etnografów jugosłowiańskich, nie obudziły się jeszcze do życia, a oficjalne organy instytucji ludoznawczych nie przezwyciężyły jeszcze trudności wydawniczych.

Milovan Gavazzi

PRZEGLĄD BADAŃ LUDOZNAWCZYCH W FINLANDII PO R. 1939

Ostatnie lata wojenne dotknęły ciężko Finlandię i jej życie kulturalne. Ale mimo tych ciężkich czasów badania naukowe nie ustawały, nawet podczas dni krwawych walk. Uzyskane rezultaty są oczywiście jeszcze skromniejsze, aniżeli dawniej, ale w wielu dziedzinach przecież niejedno zostało dokonane. Przede wszystkim odzwierciedlają się w ludoznawstwie wcześniej dokonane badania; ich kontynuacja była bardzo utrudniona, gdyż większość bibliotek i archiwów została z powodu wojny ewakuowana. Nie można też nie zwrócić uwagi na pracę zbieracką wśród ludu.

Naukowe stowarzyszenia i instytucje, które zajęły się rozwojem fińskiego ludoznawstwa, pracowały prawie bez przerwy podczas ostatnich lat, przy czym głównie posługiwały się metodami tradycyjnymi.

Na pierwsze miejsce wybija się Państwowy Uniwersytet w Helsinkach. Katedry zajmują ci sami profesorowie, którzy tu wykładali przed wojną. Na czele katedry fińsko-ugryjskiego ludoznawstwa stoi prof. dr Albert Hamäläinen, zaś na czele katedry fińskiego i porównawczego folkloru prof. zwyczaj. dr Väinö William Salminen i nadzwyczaj. prof. dr Viljo Johannes Mansikka († 1947). Jako docenci czynni są: dr Akusti Vilho Rantasalo (badania nad fińskimi wierzeniami religijnymi i czarami), dr Martti Henriikki Haavio (fińskie i porównawcze badania folkloru), dr Kustaa Gideon Vilkkuna (fińsko-ugryjskie ludoznawstwo) i dr Armas Otto Aapo Väisänen (muzyka ludowa).

Smutny obraz przedstawiają ostatnie lata: w tym czasie dru-

kowano tylko 3 dysertacje z dziedziny ludoznawstwa i 4 z dziedziny folkloru. Obecnie jednak większa ilość rozpraw jest w przygotowaniu.

Na Uniwersytecie fińskim w Turku stoi na czele katedry socjologii dr Uno Harva, a na Uniwersytecie o szwedzkim języku wykładowym (Åbo Akademi) prof. Gabriel Nikander (historia kultury) zajął się z wielkim oddaniem ludoznawczą pracą badawczą, dotyczącą szwedzkiej ludności Finlandii.

Wśród kierowniczych naukowych towarzystw, które popierały ludoznawstwo, należy na pierwszym miejscu wspomnieć stare Towarzystwo fińskiej literatury (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura). Jego szczególnie bogaty i wszechstronny Instytut folkloru dokonał także podczas wojny bardzo znacznych prac zbierackich i inwentaryzacyjnych i opublikował kilka prac. Posiada on obecnie przeszło 1,200.000 pozycji poezji ludowej i inne ważne materiały etnograficzne. Także Fińskie Towarzystwo Starożytności (Suomen Muinaismuistoyhdistys), które współpracuje z Finlandzkim Muzeum Narodowym, zainteresowało się badaniami etnograficznymi, jak wykazują ich publikacje. I tak ukazują się wciąż jeszcze fińskie roczniki «Suomen Museo» — po szwedzku «Finkst Museum» i periodyczne publikacje «Kansantieteellinen Arkisto» (Etnograficzne archiwum). Szwedzkie Towarzystwo Literackie w Finlandii (Svenska Litteratursällskapet i Finland) kontynuuje swoje publikacje z nową serią «Folklivsudier» (Studia nad życiem ludu). Równocześnie publikowała Fińska Akademia Umiejętności w tych latach znaną serię Folklore Fellows-Communication, nr 126—134. W «Studia Fennica» ukazał się czwarty tom (1940), który zawiera m. i. bibliografię fińskiej ludoznawczej literatury za lata 1937—38. Piąty tom jest w druku. Towarzystwo fińsko-ugryjskie (Suomalais-ugrilainen Seura) wydaje nadal «Badania fińsko-ugryjskie» i serię pamiętników. W obydwu wydawnictwach ukazały się artykuły z dziedziny ludoznawstwa. Kotikielen Seura (Tow. ojczystego języka), które szczególnie wśród studentów jest czynne, publikuje stale wzrastający kwartalnik «Virittäjä», który z końcem 1946 r. obchodził swój 50-letni jubileusz. W nim ukazało się wiele artykułów ludoznawczych. Należy

oprócz tego wspomnieć krajoznawcze publikacje studentów. Niektóre z nich o treści regionalnej (rodzimej) ukazały się drukiem. Rocznikiem jest czasopismo «Kotiseutu» (Ojczyzna). Najmłodszym ludoznawczym towarzystwem w Finlandii jest «Fińskie Towarzystwo Ludoznawcze, które od 1943 r. wydawało czasopismo w niemieckim języku «Mitteilungen». W nim ukazał się m. i. artykuł A. Hämäläinena pt. «Teren, zadania i obecny stan fińsko-ugryjskiego ludoznawstwa».

Kalevalascura (Tow. Kaleval), które oddawało się badaniom ludu i motywów eposu ludowego, wydało roczniki 19—26.

Zanim przejdziemy do omówienia badań nad poezją ludową, należy wspomnieć, że kompletne wydanie naukowe starego epickiego, lirycznego i magicznego fińskiego folkloru «Suomen kansan vanhat runot» (Stare pieśni fińskiego ludu) jest prawie że gotowe (32 duże tomy). Ostatnie dwa tomy to pieśni (runy) z południowej Karelii (1939, 1945) pod redakcją prof. V. Salminen. Również «Mordwińska poezja ludowa» (3 tomy, 1938—41) została przez zmarłego prof. Heikki Paasonen ułożona, wydana i na niemieckie przez prof. Paavo Ravila przetłumaczona. Opublikowano również Zbiór fińskich zagadek (1946), pod redakcją dra Martti Haavisa i dra Juoko Hautala.

Sulo Haltsonen dał w swej biograficznej pracy «Theodor Schvindt» (1947) szczegółowy obraz życia pioniera fińskiej etnografii, a tym samym podkreślił kilka cech charakterystycznych historii fińskich badań.

W dziedzinie poezji ludowej ukazało się mnóstwo wartościowych i bogatych prac. Dr Elsa Haavio badała starą fińską pieśń «Inkeri» i jej międzynarodowe podłoże. Docentowi drowi M. Haavio zawdzięczamy następujące prace: «Fińskie duchy domowe» (1912), «Ostatni fińscy pieśniarze ludowi» («Runensängery», 1943) i «Fińskie legendy i modlitwy» (1946). Z dysertacji należy wymienić: porównawczo-folklorystyczne badania Juoko Hautala «Pieśń Lauri Lappalainen» (1945), «Skład starej Kalevala» (1939, II-ga część 1945), ostatnie przez Väinö Kaukonen.

Dr Yrjö Penttinen wykazał w swej dysertacji «Posłowie wojenni. Badania porównawcze fińskiej pieśni ludowej»

(1947), że fińska pieśń zaczerpnęła tak motyw, jak i niektóre poszczególne rysy charakterystyczne z słowiańsko-bałtyckiego terenu. Autor wzmiankuje w związku z tym także polską pieśń: «Idzie żołnierz borem, lasem». Problemy poezji ludowej poruszali profesorowie V. Salminen i V. Tarkkainen. Doc. dr V. A. Rantasalo pisał o zabobonach ludowych w swej pracy w niemieckim języku «Der Weidegang im Volksglauben der Finnen I.» (1945); praca prof. dr Uno Harva «Urowadzenie Sampo» (1943) należy również do dziedziny badań poezji ludowej. Problem «Sampo» był zresztą podczas ostatnich lat tematem ożywionej dyskusji. W r. 1942 publikował wyżej cytowany badacz klasyczne wprost wyniki w pracy «Dawna religia Mordwinów». Młody badacz Lauri Laiho (~~obecnie Semonen-Laiho~~) pisał studium porównawcze o kolysance «Nie wchodź, mrozie, do izby» i opublikował wielki zbiór fińskich legend mitycznych (1947). Do dziedziny muzyki ludowej należą dysertacje dra A. O. Väisänen «Badanie nad górno-ugryjskimi melodiami» (1939) i studium mgra Jorma Väänänen «Uwagi nad melodiami fińskich walców ludowych» (1945).

Fińska poezja ludowa wywołała żywe zainteresowanie wśród ludów kulturalnych. Jako przykład wspomnieć należy dra Ericha Kunze antologię w niemieckim języku pt. «Fińskie ballady ludowe» i wiele nowych tłumaczeń Kalevali w rosyjskim, niemieckim, węgierskim, estońskim, serbskim, rumuńskim i szwedzkim języku.

W zakresie etnografii ukazało się w ostatnich siedmiu latach zadawałająco wiele dzieł i rozpraw. W Szwecji opublikował pro. A. Härmäläinen cenne wyniki badań nad budownictwem w szwedzkim języku pt. «Bostads-och byggnadsskick hos skogfinnarna i Malanskandinavien» (Zwyczajne mieszkaniowe i sposób budowania tzw. Finów leśnych w centralnej Skandynawii) (1945); praca ta ukaże się w najbliższych tygodniach w fińskim języku. Badacz terenów Lapończyków dr T. I. Itkonen pisał następujące prace: «Gry i zabawy Lapończyków» (1945), «Pogańska religia i późniejsze zabobony u fińskich Lapończyków» (1945), jak również o czółnach, wydrążonych w pniu. Pilny publicysta dr K. Viikuna zademonstrował etnograficzne szkice

i obrazki ludowe: «Prace ojców. I. Posiew wody i ziemi» (1943) i «Praca i radość» (1946). Prof. Carolus Lindberg i dr Jouko Hautala wydali wspólnie bardzo piękne, ilustrowane dzieło: «Ludowa kultura budowlana we wschodniej Karelii» (1943).

Znany mąż stanu Carl Gustaf Mannerheim wzbudził duże zainteresowanie swoimi ciekawymi opisami podróży «Acros Asia from West to East in 1906—1908», skrócone wydanie ukazało się w fińskim i szwedzkim języku. Do opisów podróży należą jeszcze: Wspomnienia prof. J. G. Ramstedta «Seitsemän retkeä itään» (Siedem podróży na Wschód) 1944 i dra Ragnar Numelina w języku szwedzkim pisane studium socjologiczne nad prehistorią dyplomacji. «Zielona gałąź» (1941), przetłumaczona na język francuski (1943) i duński (1943). W 1946 ukazał się jako dysertacje monografie w fińskim języku dra Toimi-Inkeri Kaukonena «Hodowla i obróbka lnu i konopi» i dra Aino Linnove'a «Dzieje rozwoju fińskiej koronki klockowej od 1500—1850». Społeczno-historyczną pracą o etnograficznym znaczeniu jest Esko Altonena dysertacja pt. «Zachodnio-fińskie młyny gromadzkie» (1944). Największemu zbieraczowi fińskiemu ludoznawstwa Samueli Paula Harju udało się przed śmiercią (1944) wydać jeszcze drukiem z jego bogatych zbiorów dwa etnograficzne opisy (z ilustracjami) — jeden o grze kościelnej Kurikka (1943), jego rodzinnej miejscowości, drugi o dawnym sposobie życia w pustkowiu nad rzeką Luiro (1939). Etnograf mgr Ahti Rytönen naświetlił w swoich ludoznawczych essayach «Kansan syveistä riveistä» (O głębokich warstwach ludu) kilka starych, za-bobonnych wierzeń ludowych.

Językoznawcze znaczenie ma jeszcze wybór przysłówi, zbieranych przez organizacje studenckie; i tak mamy zbiór z Satakunta 1939, południowej Karelii 1941 i Tavastu 1941. Odczytywanie rozmaitych przysłów i dialektów zainteresowało także laików, mianowicie ludność wiejską. Kilka dysertacyj filologicznych (np. Veikko Ruoppila «Nazwy zwierząt domowych w fińskiej gwarze ludowej» (1943) i R. E. Nirvi «O tabu słowa i związanym z tym problemem języka» (1944) rzuca również światło na pro-

blemy etnograficzne. Pewna ilość prób dialektycznych zawiera także ciekawe ludoznawcze określenia (opisy).

Z powyższych danych — które są głównie wyliczaniem — należy wnosić, że praca ludoznawcza w Finlandii jeszcze się kontynuuje. Na zapale i radości pracy nigdy nie zbywało, chociaż ciężkie następstwa wojny silnie dają się odczuwać. Inflacja, brak papieru i materiałów drukarskich, obok innych trudności publikowania, są najcięższymi przeszkodami pracy naukowej. Wielu zdolnych młodych badaczy w ogóle z wojny nie wróciło. Urwał się kontakt z zagranicą. Upłynie jeszcze wiele czasu, nim wrócą normalne stosunki pracy, ale Finlandia nieznużenie i poważnie kroczyć będzie po swej wytkniętej drodze w dziedzinie nauk ludoznawczych.

Sulo Haltsonen

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI SEMINARIUM ETNOLOGII I ETNOGRAFII SŁOWIAN UNIW. JAG. W KRAKOWIE OD 1925—1935 ORAZ OD 1945—1947

I

W roku 1925 zostało utworzone przy Uniwersytecie Jagiellońskim Studium Słowiańskie pod dyrekcją prof. Kazimierza Nit-scha. Jedną z katedr w obrębie tego Studium była katedra etnologii i etnografii Słowian. Kierownictwo jej objął z dniem 1 stycznia 1926 r. Kazimierz Moszyński na razie w charakterze zast. profesora, a od r. 1929/30 jako profesor nadzwyczajny.

Asystentami byli od r. 1926 do 1930 naprzód Teofil Katra, po nim dr Józef Obreński, a od r. 1930 do 1935 dr Jadwiga Klimaszewska.

Z pośród uczniów wymieniamy wyłącznie tych, którzy specjalnie oddawali się czy to etnologii czy etnografii.

Mgr Maria Bytnar-Suboczowa, obecnie pracowniczka Instytutu Śląskiego w Katowicach, dr Mieczysław Gładysz, obecnie dyrektor Muzeum Miejskiego w Gliwicach, dr Jadwiga Klimaszew-

ska, obecnie st. asystentka Seminarium Etnologii i Etnografii Słowian U. J., mgr Sofroniusz Kottatów, dr Anna Kultrzebiana, od r. 1937 asystentka a obecnie adiunkt Seminarium Etnologii i Socjologii U. J., mgr Józef Ligeza, obecnie zast. naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki przy Urzędzie Wojew. Śląskim w Katowicach, dr Józef Obrębski, obecnie profesor etnologii Uniwersytetu w Łodzi, mgr Maria Rehan-Gładyszowa, obecnie asystentka Seminarium Etnologii i Etnografii Słowian U. J., dr Roman Reinfuss, od r. 1938 asystent Seminarium Etnologii i Socjologii U. J., obecnie kustosz Państwowego Muzeum Etnograficznego w Krakowie i prowadzący zleczone wykłady etnografii przy Uniwersytecie Wrocławskim, mgr Maria Sagajłło-Kaczanowska, obecnie w Bolesławcu na Dolnym Śląsku. Poza tym w znacznym stopniu zajmowali się etnografią: historyk sztuki mgr Jerzy Langman, obecnie na studiach w Rzymie, antropogeograf dr Stanisław Leszczycki, obecnie profesor U. J., oraz językoznawca-dialektolog dr Augustyn Steffen, obecnie w Palestynie.

W r. 1935 prof. K. Moszyński został profesorem zwyczajnym U. S. B. w Wilnie. W związku z tym katedra etnologii i etnografii Słowian w Studium Słowiańskim została w r. 1936 przemianowana na katedrę dialektologii słowiańskiej i objęta przez prof. dra M. Maleckiego.

W Seminarium prowadzono ćwiczenia metodologiczne ze szczególnym uwzględnieniem metody geograficznej.

Z ważniejszych badań terenowych do r. 1935 przeprowadzonych przez prof. Kazimierza Moszyńskiego wymienić należy:

W r. 1926 dokończenie poszukiwań z zakresu ludowej kultury materialnej w Polsce. Wzięcie udziału w podróży naukowej prof. Ludomira Sawickiego po Kresach Wschodnich.

W r. 1927 badania terenowe i muzealne w Bułgarii, Jugosławii, Austrii, na Węgrzech oraz w Polsce.

W r. 1930—1931 kierownictwo badaniami terenowymi nad ludową kulturą duchową, mającymi na celu zebranie materiału do Atlasu kultury ludowej w Polsce. (Ukazały się 3 zeszyty tegoż Atlasu opracowane wspólnie z J. Klimaszewską w r. 1931, 1935 i 1936).

W r. 1932 badania muzyczno-etnograficzne na Polesiu wspólnie z prof. dr. F. Kolessą.

Badania terenowe asystentów i uczniów do r. 1935:

Teofil Katra w 1926 r. zbierał materiały terenowe z zakresu ludowej kultury materialnej w okolicach Grodna i Augustowa.

Józef Obrębski w r. 1927 i następnych prowadził badania w zakresie kultury materialnej i społecznej w Bułgarii, Macedonii, wschodniej Serbii etc. W r. 1930 został skierowany na dalsze studia do prof. Br. Malinowskiego do Londynu, uzyskując stypendium Rockefellera.

Jadwiga Klimaszewska od r. 1930 zbierała materiały do kultury materialnej (głównie z zakresu budownictwa), duchowej i do obrzędów dorocznych w połudn.-zach. Polsce.

Mieczysław Gładysz przeprowadzał badania nad ludową kulturą materialną i duchową na Śląsku ze szczególnym uwzględnieniem sztuki ludowej od 1930 r.

Poza tym asystenci i uczniowie brali udział w zbieraniu materiałów terenowych do Atlasu kultury ludowej Polski w latach 1930—1932: Gładysz Mieczysław, Jadwiga Klimaszewska, S. Kołtatów, A. Kutrzebianka, J. Ligęza, J. Obrębski oraz S. Udziela (jun.).

II

Z początkiem roku akad. 1945/46 objął z powrotem kierownictwo Zakładu prof. K. Moszyński. Asystentką została dr J. Klimaszewska, a w roku akad. 1946/47 ponadto mgr M. Gładyszowa i mgr Z. Koczorowska, jako wolontariuszki.

Praca terenowa. Prof. Kazimierz Moszyński objął ponownie kierownictwo naukowej ekspedycji etnograficznej Instytutu Śląskiego w Katowicach, przeprowadzonej pod kierunkiem dra M. Gładysza na Śląsku Opolskim w lipcu 1946 r. z udziałem m. i. mgr M. Bytnar-Suboczowej, dr J. Klimaszewskiej, dr A. Kutrzebianki, mgr J. Ligęzy, mgr M. Rehan-Gładyszowej, dr R. Reinfussa. Jest to dalszy ciąg badań rozpoczętych w r. 1939 z ramienia Polskiej Akademii Umiejętności.

Praca popularyzacyjno-naukowa i społeczna od czasu utworzenia katedry.

1. Seminarium Etnografii Słowian w osobach asystentki i uczniów współpracuje z Komisją Kół Krajoznawczych i Redakcją Orlego Lotu od r. 1926: 1) przez przygotowywanie kwestionariuszy etnograficznych, drukowanych przeważnie w Orlim Locie, a przeznaczonych dla nauczycielstwa i młodzieży¹; 2) przez udzielanie wyjaśnień i wskazówek, jak należy opracowywać kwestionariusze w terenie i jak korzystać z literatury etnograficznej przy opracowywaniu referatów itp.; 3) przez prowadzenie kursów krajoznawczych dla młodzieży, na których m. i. zapoznawano ją z metodą pracy terenowej etnograficznej.

2. W r. 1947 została utworzona przy Zakładzie Poradnia etnograficzna P. T. L., służąc nauczycielstwu i młodzieży stałą pomocą doradczą oraz księgozbiorem.

¹ Kierownik Seminarium ogłosił kilka ankiet w Orlim Locie (o wiedzy astronomicznej, obrzędach świętojańskich, narzędziach muzycznych). J. Klimaszewska wraz z S. Udzielą opracowała kwestionariusz w sprawie Świąt Wielkanocnych (Orli Lot, XII, 1931, str. 40—45), M. Gładysz opracował kwestionariusz dotyczący demonologii ludowej (Zaranie Śląskie, 1932, str. 35—37), oraz kwestionariusz do opisu kapliczek (Orli Lot, XVII, Kraków 1936), J. Klimaszewska — kwestionariusz w sprawie świąt Bożego Narodzenia (Biuletyn Ogniska Krajozn. Naucz. Szkół Powsz., Kraków 1933), Maria Sagajłówna — kwestionariusz w sprawie farbowania i zdobienia wzorami jajek, Kraków 1935, str. 8. W wyniku tej ankiety powstało studium o pisankach jako przedmiocie sztuki ludowej. Nadzwyczaj cenna ta praca, rozpoczęła w r. 1933, była ilustrowana przez 227 mapek, na których uwzględniono 370 zagadnień z zakresu techniki barw, motywów zdobniczych, typowych kompozycji itd. Ilość zmapowanych wsi i osad przekraczała 1900. Oprócz literatury i odpowiedzi na kwestionariusze, autorka wyzyskała wyniki badań terenowych oraz wszystkie zbiory pisanek, znajdujące się w Polsce, objeżdżając w tym celu całą Rzeczpospolitą. Niestety, przygotowany do druku w r. 1938/39, rękopis oraz wszystkie mapy, przeniesione w czasie wojny przez autorkę dla ich ocalenia do Warszawy, zginęły. Pozostało jednak kilka rozdziałów tekstu i pewna ilość map brulionowych, tak że częściowo przynajmniej uda się zapewne pracę i jej najważniejsze wyniki zrekonstruować.

3. Prof. Kazimierz Moszyński oraz dr Jadwiga Klimaszewska wykładali etnografię Słowian wzgl. etnografię Polski na kursach nauczycielskich, ostatnio na kursach słowianoznawstwa polskiego w Krakowie (od 15. X. 1945 do 27. II. 1946) oraz w Polanicy koło Kłodzka (od 29. XII. 1946 do 12. I. 1947).

4. Dr Mieczysław Gładysz miał stałe odczyty radiowe z zakresu kultury ludowej w latach od 1929 do 1935.

5. Nawiązano w r. 1946 współpracę z «Filmem Polskim» w zakresie projektowania i opracowywania scenariuszy krótko- i średnio-metrażowych filmów etnograficznych.

6. W r. 1947 zorganizowano Oddział Krakowski Polskiego Towarzystwa Etnograficznego, w którym czynnie pracują asystentki Seminarium oraz uczniowie.

Biblioteka, zbiory i pomoce. Biblioteka obejmująca wszystkie działy etnologii oraz etnografii ze szczególnym uwzględnieniem Słowiańszczyzny liczyła w 1936 r. 2.042 tomów. Doza tym Zakład posiadał zbiory ilustracyj, fotografii i klisz z Polski i Bałkanów oraz archiwum materiałów etnograficznych z całej Polski. W zakresie pomocy naukowych Zakład rozporządzał: 1 epidiaskopem, 2 aparatami fotograficznymi, całkowicie wyposażoną ciemnią fotograficzną oraz całkowicie urządzoną pracownią kartograficzną łącznie ze zbiorem map topograficznych, rysownicami, cyrklami itp.

Straty poniesione przez Zakład w czasie wojny obejmują 188 tomów (przez co zostały zdekompletowane niektóre cenne wydawnictwa np. Eberta Reallexikon der Vorgeschichte itp.), epidiaskop, aparaty fotograficzne, urządzenie ciemni fotograficznej i pracowni kartograficznej.

Stan obecny. Z powodu nadzwyczaj szczupłych dotacji dokupiono po wojnie b. niewiele książek. Biblioteka powiększyła się głównie dzięki darom, liczy obecnie 2.054 tomów oraz 287 map topograficznych Polski. Zbiór fotografii i ilustracji wynosi 1305 pozycji; klisz i diapozytywów 145. Archiwum materiałów etnograficznych zawiera odpowiedzi na ankiety: w sprawie świąt Bożego Narodzenia (ponad 300), w sprawie Świąt Wielkanocnych

(ponad 450), w sprawie narzędzi muzycznych (69), wiedzy astro-nomicznej (ok. 100) etc. Ponadto archiwum to obejmuje 26 od-powiedzi na pełny kwestionariusz kultury duchowej prof. K. Mo-zyńskiego.

Zamierzenia na przyszłość. 1. Nawiązanie jak-najściślejszych stosunków i współpracy z katedrami etnografii we wszystkich krajach słowiańskich. 2. Współpraca przy wydawaniu Polskiego Atlasu Etnograficznego. 3. Opracowywanie materiałów rękopiśmiennych, znajdujących się w Zakładzie. 4. Opracowywa-nie monograficzne wsi podkrakowskich przez uczniów prosemina-rium. 5. Powiększanie księgozbioru z zakresu etnografii ogólnej i Słowian. 6. Wznowienie pracowni kartograficznej w celu przy-gotowywania pomocy w postaci map, wykresów oraz przeźroczy do wykładów i ćwiczeń.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU ETNOGRAFII I ETNOLOGII UNIWERSYTETU IM. M. C.-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE Z ROK AKADEMICKI 1946/47

Personel osobowy Zakładu w bieżącym roku akad. stanowili: kierownik Zakładu — prof. dr Józef Gajek, stypendysta Min. Oświaty — dr Tadeusz Brajerski, asystenci — Tadeusz Delimał, Jan Kowalczyk i Janusz Optołowicz, woźny Zakładu — Józef Florek.

Na prace Zakładu złożyły się: prowadzenie seminarium etno-logicznego, ćwiczeń z zakresu etnografii Polski, wykłady, prace nad Polskim Atlasem Etnograficznym (P. A. E.) i inne prace naukowe łącznie z badaniami terenowymi.

Przedmiotem prac na seminarium etnologicznym była ana-liza i krytyka książki A. Bacha pt. «Deutsche Volkskunde». W ra-mach prac samodzielnych uczestnicy seminarium wykonali: Cera-mika ludowa w województwie lubelskim, spraw. z W. Schmidta «Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie», Bu-downictwo w Polsce — mapa zasięgów typów budownictwa na

podstawie literatury druk., Ludy i języki Ameryki północnej — mapa, Ludy i języki Ameryki południowej — mapa, Typy antropologiczne tubylczej ludności Ameryki północnej — mapa.

Przedmiotem ćwiczeń było dokładne zaznajomienie studentów z całokształtem zagadnień etnografii Polski oraz zapoznanie z materiałem, przedmiotem, zadaniami, problematyką i metodami etnografii i etnologii. Przy omawianiu problematyki etnograficznej posługiwano się następującymi podręcznikami: A. Fischer — «Polacy», K. Moszyński — «Kultura ludowa Słowian», J. St. Bystron — «Wstęp do ludoznawstwa polskiego», «Słowiańskie obrzędy rodzinne», «Zwyczajne żniwarskie». Wszystkie omawiane zagadnienia były uzupełniane najnowszymi wynikami badań uczonych polskich i zagranicznych. W zakresie kultury materialnej ćwiczenia były ilustrowane zbiorami fotograficznymi oraz dwoma filmami. Ponieważ uczestnikami ćwiczeń byli w przeważającej mierze studenci geografii, zwrócono dużą uwagę na zastosowanie kartografii w etnologii. W czerwcu br. zorganizowano 1-dniową wyprawę w teren celem praktycznego zaznajomienia studentów z materiałem etnograficznym.

Tematem tegorocznych wykładów były następujące zagadnienia: ludy i ich kultury — 1 godz., charakter i przedmiot badań etnograficznych — 1 godz., problemy etnograficzne — 1 godz.

Personel Zakładu prowadził ponadto systematyczne studia nad organizacją prac Polskiego Atlasu Etnograficznego; jego zasługą jest wykonanie dotychczasowych prac wstępnych nad organizacją sieci korespondentów, opracowanie kartotek i indeksów z «Ludu» i «M. A. A. E.», projekt mapy podkładowej do P. A. E., projekt instrukcji P. A. E. oraz ogólny program zeszytu wstępnego. Udział pracowników Zakładu w Polskim Atlasie Etnograficznym, wydawnictwie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, które jest zasadniczym tematem prac Zakładu, został umożliwiony dzięki nader życzliwemu stanowisku i moralnemu poparciu Senatu, J. M. Rektora i Dziekanatu Wydziału Przyrodniczego Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej.

Na resztę prac naukowych Zakładu złożyły się: prace ogłoszone drukiem lub przygotowane do druku, badania terenowe

i udział w konferencjach i zjazdach. Rozpoczęto druk pracy prof. dra J. Gajka pt. «Zarys etnograficzny zachodniej części Podola», przygotowano do druku: prof. dra J. Gajka «Polski Atlas Etnograficzny», T. Delimata «Budownictwo ludowe w powiecie puławskim», ogłoszono drobne notatki, sprawozdania i recenzje. W przygotowaniu znajduje się praca dra T. Brajerskiego pt. «Geografia wyrazowa budownictwa ludowego w Polsce». T. Delimat przeprowadził badania terenowe nad ceramiką ludową w woj. lubelskim. Prof. dr J. Gajek wziął udział w następujących konferencjach i zjazdach: Zjazd Naukowy Instytutu Baltyckiego w Bydgoszczy, Zjazd Łużycoznawczy w Poznaniu, Zjazd członków Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Lublinie, Konferencja P. T. L. w sprawie P. A. E. w Krakowie, Konferencja Centralnego Instytutu Kultury w Zakopanem oraz w Warszawie i Konferencja Biura Studiów Ministerstwa Ziem Odzyskanych w Krakowie. Prof. dr Józef Gajek brał ponadto czynny udział w pracach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, jako jego sekretarz generalny i współredaktor wszystkich jego wydawnictw.

Gdy chodzi o bibliotekę Zakładu, inwentarz jej wzrósł w stosunku do roku ubiegłego o 47 pozycji i osiągnął liczbę 338 książek. Prócz tego pracownicy Zakładu i studenci korzystali z biblioteki P. T. L. Liczba korzystających z biblioteki wyniosła według dziennika bibliotecznego 240 osób. Biblioteka mieściła się wraz z pracownią w 3-pokojowym lokalu P. T. L. Lokal był zaopatrzony w następujące sprzęty: 4 biurka, 1 szafa biblioteczna, 1 aparat fotograficzny, 1 epidiaskop, 1 maszyna do pisania. Zakład korzystał prócz tego z inwentarza P. T. L.

Tadeusz Delimat

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU ETNOGRAFII UNIwersytetu Łódzkiego

w okresie od 1. IV. 1945 r. do 1. IV. 1947 r.

Zakład istnieje od kwietnia 1945 r. tj. od chwili otwarcia Uniwersytetu Łódzkiego. Katedrę etnografii oraz kierownictwo Zakładu Etnografii U. Ł. objęła dr Kazimiera Zawistowicz w charakterze zastępcy profesora.

Zakład rozpoczął systematyczną pracę w trymestrze jesien-
nym roku akad. 1945/46, otrzymawszy lokal i urządzenie w Miejskim Muzeum Etnograficznym w Łodzi.

Zakład i Muzeum (dyr. dr J. Krajewska) prowadzą ścisłą, wzajemną współpracę naukową.

Zakładowi przyznano dwuosobowy, pomocniczy personel naukowy. Starszą asystenturę objęła od kwietnia 1945 r. mgr Jadwiga Świątkowska, młodszą — od maja 1946 r. Bronisława Kopczyńska, studentka etnografii U. Ł.

I. Biblioteka. Pierwszą troską Zakładu było skompletowanie księgozbioru w niezbędnym zakresie. Ogółem w chwili obecnej posiada Zakład 479 tomów (Nr inw. 354) zakupionych za ogólną sumę 119.845 zł. Skromny zasób książek Zakładu uzupełnia biblioteka Muzeum Etnograficznego oraz prywatny księgozbiór prof. Zawistowicz oddawany również do użytku słuchaczom. Z biblioteki Zakładu korzystają słuchacze Uniwersytetu Łódzkiego, słuchacze Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego, Wyższej Szkoły Teatralnej, nadto często zgłasza się młodzież z Harcerstwa, z Uniwersytetów Ludowych i inna, która interesuje się przede wszystkim etnografią regionalną i pragnie czerpać wiadomości z najlepszych źródeł.

II. Pomoc naukowa. Zasób pomocy naukowych jest dotychczas nader skromny. Zakład posiada jeden aparat małoobrazkowy «Contax», kilkadziesiąt tablic, rysunków i map, zaczątek zbioru wzorów sztuki i przemysłu ludowego, jak wycianki, próbki tkanin, haftów i in.

III. **Prace Seminaryjne.** Zespół uczestników ćwiczeń proseminaryjnych i seminaryjnych składa się ze słuchaczy studiujących etnografię z etnologią jako przedmiot główny, z geografów i prehistoryków, studiujących etnografię jako przedmiot poboczny, z muzykologów, ze słuchaczy sekcji Pedagogiki Społecznej i in. Ogółem w roku 1947 na ćwiczenia dla 1-go roku uczęszczało 25 osób, na seminarium dla zaawansowanych 15 osób, w tej liczbie 6 osób studiuje etnografię z etnologią jako przedmiot główny. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba słuchaczy wzrosła nieomal w dwujnasób.

Tematem ćwiczeń dla początkujących w r. b. są zagadnienia metodologiczne oraz zagadnienia wybrane z dziedziny zdobnictwa ze szczególnym uwzględnieniem materiału i techniki. Tematem prac seminaryjnych dla zaawansowanych jest opracowywanie głównie materiałów zebranych w terenie oraz innych zagadnień teoretycznych.

IV. **Prace badawczo-naukowe w terenie.** Zakład kładzie nacisk na prace badawczo-naukowe w terenie, przygotowując słuchaczy do: 1) samodzielnej pracy badawczej w terenie, celem poznania terenu drogą bezpośrednich obserwacji; 2) celowego gromadzenia ginącego materiału etnograficznego z zakresu kultury nie tylko materialnej, ale przede wszystkim społecznej i duchowej. Jest to tym więcej ważne, że wśród słuchaczy znajdują się nauczyciele i działacze społeczno-oświatowi, dla których znajomość terenu przy jednoczesnej podbudowie teoretycznej — jest podstawą wszelkiej pracy związanej z wsią. Bowiem wobec daleko idących przemian w życiu wsi, zgromadzenie tych materiałów ma wielkie znaczenie dla obecnych i przyszłych badań naukowych nad kulturą wsi polskiej.

Zakład prowadził badania nad następującymi zagadnieniami:

1) Nad tradycyjną formą współpracy gromadzkiej (pomocy sąsiedzkiej).

2) Nad tradycyjną formą gospodarki związanej ze środowiskiem antropogeograficznym.

Dotychczas były przeprowadzone badania na terenie Śląska Cieszyńskiego z głównym ogniskiem w Istebnej. Tematy szczegółowe dotyczące pierwszego zagadnienia (poznania form pomocy wzajemnej) były następujące: a) pomoc przy budowie, b) podczas robót polnych, c) podczas różnych zajęć gospodarskich, d) po kłeskach żywiołowych i in. Tematem szczegółowym, dotyczącym drugiego zagadnienia, były badania nad szalaśnictwem. Pierwsze badania trwały od 1. VII. do 14. IX. 1946 r. w zespole 5-cio osobowym. W skład zespołu wchodził uczestnicy seminarium pod kierunkiem st. asystentki mgr J. Świątkowskiej z dwukrotnym dojazdem na teren prof. Zawistowicz. Po przedyskutowaniu zebranego materiału oraz metod pracy w terenie w toku prac seminaryjnych, przeprowadzono uzupełniające badania w Istebnej podczas feryj świąt Bożego Narodzenia, od 28. XII. 1946 do 15. I. br. Prócz tego nad zagadnieniem pomocy sąsiedzkiej przeprowadzono badania w łowickim i opoczyńskim.

W roku bieżącym, podczas feryj letnich planowane są badania nad powyższymi zagadnieniami na Podkarpaciu, na Śląsku Opolskim i w Sieradzkim, a następnie na Mazurach ze szczególnym uwzględnieniem spółek rybackich. W dalszych zamierzeniach przewidywane są badania na terenach puszczańskich (Kurpie) i nadmorskich.

Możliwość przeprowadzenia dotychczasowych prac w terenie zawdzięcza Zakład pomocy finansowej Instytutu Służby Społecznej, kierowanej przez prof. Helenę Radlińską.

V. Wycieczki. Oprócz badań naukowych w terenie, Zakład organizuje wycieczki kilkudniowe dla całego zespołu słuchaczy. Przed wyruszeniem opracowywane są poszczególne zagadnienia, dotyczące danego terenu.

Dotychczas były zorganizowane wycieczki na Śląsk do pow. cieszyńskiego i pszczyńskiego w okresie od 29. V. do 2. VI. 1946 r., dwie wycieczki w łowickie z uwzględnieniem ośrodka garncarskiego w Bolimowie w czerwcu w 1945 r. i w maju 1946 r., jedna wycieczka do Uniwersytetu Ludowego w Brusie. Prócz tego są organizowane pokazy prac artystycznych w Szkole Sztuk Plastycznych, zwiedzanie Muzeum Etnograficznego itp.

VI. Archiwum. Materiały zebrane podczas badań terenowych i wycieczek stają się podstawą Archiwum Etnograficznego, organizowanego wspólnym wysiłkiem Zakładu i Muzeum. Archiwum gromadzi teksty, fotografie, rysunki, ilustracje, wycinki z prasy itp.

Mgr Jadwiga Świątkowska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU ETNOLOGII I ETNOGRAFII U. M. K. W TORUNIU za r. 1946/47

Zakład Etnologii i Etnografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu powstał w grudniu r. 1945. Kieruje nim prof. nadzw. dr B. Stelmachowska.

Wykłady z zakresu etnografii objęły w r. 1945/46 etnografię Polski ze szczególnym uwzględnieniem Pomorza Zach. oraz przyległych terenów Ziemi Odzyskanych. Seminarium i ćwiczenia dotyczyły zagadnień ogólnych w nawiązaniu do wykładów.

W pierwszym roku było słuchaczy 15. W r. 1946/47 liczba ta wzrosła do 35, na Seminarium — 20.

Wykłady w r. 1946/47 dotyczyły tych samych tematów, wykłady z zakresu etnologii ogólnej odnosiły się do podstawowych zagadnień kultury gospodarczej w zakresie ogólnoswiatowym.

Na seminariach i ćwiczeniach ogólnych przerabiano za pomocą referatów zagadnienia magii. Na seminariach z etnografii polskiej zajmowano się budownictwem drewnianym.

Zakład obejmuje: salę wykładową i seminaryjną zarazem, gabinet profesora, gabinet adiunkta, gabinet asystenta, pokój biblioteczny oraz magazyn.

Zakład posiada mapy geograficzne, mapy grup etnicznych, kilkadziesiąt zabytków sztuki ludowej polskiej i obcej, kolekcję drzeworytów ludowych, rysunki z zakresu budownictwa ludowego, stroju ludowego oraz narzędzi gospodarczych.

Zapoczątkowane zostało archiwum etnograficzne.

Biblioteka Zakładowa obejmuje 350 dzieł własnych oraz 200 depozytów.

Personel naukowy: dr Maria Prüfferowa, adiunkt, organizuje Muzeum Etnograficzne w salach Ratusza Toruńskiego. Stypendystka Min. Oświaty dr W. Brzeska, opracowuje kulturę duchową Słowińców. Anna Lewandowska, młodsza asystentka, pracuje w dziedzinie kartografii etnograficznej. Eugenia Romanówna, młodsza asystentka, jest bibliotekarką, archiwistką i rysowniczką.

Zakład otwarty jest codziennie od godz 8—14-tej, a w niektóre dni do godz. 19-cj wieczorem.

Prof. dr B. Stelmachowska

ZAKŁAD ETNOLOGII UNIwersYTETU WROCLAWSKIEGO

Zakład Etnologii Uniwersytetu Wrocławskiego zorganizowany został od nowa w lutym 1946 r. z chwilą powierzenia wykładów zleconych z zakresu etnologii dr Romanowi Reinfussowi, kustoszowi Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Pierwsze miesiące pracy w Zakładzie odbywały się w warunkach nadzwyczaj trudnych. Lokal Zakładu stanowiła duża sala na I piętrze w tzw. gimnazjum św. Mateusza u wylotu ul. Szewskiej. Okna pozbawione szyb, częściowo pozabijane deskami, mały, żelazny piecyk z rurą sterczącą na zewnątrz przez dziurę w desce i dyńający nieznośnie — charakteryzowały ten lokal dostatecznie. W czasie odwilży wszystkimi szparami sklepionego stropu spływały do sali strumienie wody. W takich warunkach odbywały się wykłady i zajęcia uniwersyteckie, w których brało udział 5 słuchaczy. Pracę utrudniał absolutny brak jakichkolwiek książek (biblioteka zakładu etnologii uniwersytetu niemieckiego spłonęła bez reszty) oraz najkońieczniejszych pomocy, jak np. map, ilustracji itp. Stan powyższy nie trwał jednak długo. Dzięki jednorazowej subwencji Rektoratu w wysokości zł. 6.000 zakupiono w Krakowie podstawowe polskie podręczniki etnografii i bibliografie. Pewną ilość książek niemiec-

kich uzyskano z sortowni biblioteki uniwersyteckiej, ponadto na zakup książek były obracane w całości niewielkie, bo rzadko do 1000 zł dochodzące miesięczne dotacje Zakładu.

W maju ub. r. uzyskał Zakład Etnologii nowy 5-pokojowy lokal w oficynie budynku nr 36 przy ul. Szewskiej, gdzie pomieszczone zostały zbiory etnologiczne dawnego zakładu etnologii uniwersytetu niemieckiego odszukane w Lwówku przez dyrektora biblioteki uniwersyteckiej dra Antoniego Knota.

Bieżący rok wniósł dalsze zmiany. Dzięki finansowej pomocy Wydziału Nauki Min. Oświaty zdołano Zakład nieco zagospodarować. Zakupiono przybory i materiały do rysunków technicznych, pomnożono wydatnie bibliotekę, na co Wydział Nauki udzielił specjalnej subwencji w kwocie zł 23.000. Większy bez porównania niż w roku ub. napływ młodzieży ułatwił realizowanie planu pracy zarówno w Zakładzie, jak i rozpoczęcie prac w terenie. Sluchacze w toku zajęć proseminaryjnych wykonali szereg tablic ściennych z zakresu form osadniczych, budownictwa itp. Zakład Etnologii wszedł w kontakt z Oddziałem Wrocławskim Instytutu Śląskiego, z Woj. Urzędem Konserwatorskim i Państwowym Instytutem Badania Sztuki Ludowej w Warszawie. Kontakty te ułatwiły Zakładowi prowadzenie badań terenowych, które poszły głównie w trzech kierunkach. Dzięki funduszom dostarczonym przez Wydział Nauki Min. Oświaty przeprowadzono w szeregu miejscowościach powiatu brzeskiego, namysłowskiego i wrocławskiego badanie zabytkowego budownictwa drewnianego. Wyniki komunikowane były natychmiast Wojew. Urzędowi Konserwatorskiemu celem rozłoczenia ochrony konserwatorskiej nad wartościowymi zabytkami. Drugi dział pracy Zakładu stanowiły systematyczne badania muzeów i zbiorów przedmiotów zabytkowych, znajdujących się na terenie województwa dolnośląskiego, celem ustalenia liczbowego i jakościowego stanu zbiorów w zakresie kultury ludowej. Z funduszy dostarczonych przez Oddział Wrocławski Instytutu Śląskiego przebadano w r. akademickim 1946/47 ogółem 24 muzea i zbiornice (na 36 znajdujących się w ewidencji Wydz. Kultury Urzędu Wojewódzkiego), zyskując cenne materiały mogące w przyszłości służyć za punkt wyjścia do celowej organiza-

cji muzealnictwa etnograficznego tej części kraju. Trzeci odcinek robót prowadzonych w Zakładzie Etnologii związany jest z opracowywaniem naukowym działu etnograficznego dla mającej się odbyć we Wrocławiu wystawy. W związku z tym opracowuje się kartograficzne ujęcia szeregu zagadnień, co znowu pociąga za sobą niekiedy konieczność przeprowadzania badań terenowych. W związku z przygotowywaniem wystawy prowadzone są np. badania ankietowe na temat zasięgu kultu M. Boskiej Częstochowskiej i pielgrzymek na Jasną Górę wśród ludności Śląska.

Porównując stan Zakładu w r. akademickim 1946/7 ze stanem z roku poprzedniego widać dosyć znaczny rozwój, który najlepiej ilustruje kilka cyfr przytoczonych poniżej:

	Luty 1946	Czerwiec 1947
Personel Zakładu	2 osoby	1 osoby
Liczba słuchaczy	5	41
Tomów w bibliotece	3	319
Pomoc szkolne	—	12 tablic ściennych, 15 map. zbiory etnologiczne
Prace terenowe	—	Inwentaryzacja zabytków muzeal. „ budownictwa drewn. Badania ankietowe nad zasięgiem kultu M. Boskiej

Pomimo niezaprzeczalnej poprawy stanu Zakładu dają się wciąż odczuwać poważne braki, utrudniające normalną pracę naukową. Na plan pierwszy wysuwa się tu oczywiście nędzny stan biblioteki, w której brak podstawowych czasopism etnograficznych, poza tym brak epidiaskopu tak niezbędnego w czasie wykładów z zakresu kultury materialnej i zdobnictwa ludowego, nie ma również podstawowego sprzętu technicznego, niezbędnego w czasie badań terenowych. (Zakład nie posiada np. aparatu fo-

tograficznego). Należy jednak przypuszczać, że w ciągu nadchodzącego roku akademickiego listę braków Zakładu Etnologii uda się znowu wydatnie pomniejszyć.

Roman Reinfuss

ZACHODNIE ARCHIWUM FONOGRAFICZNE W POZNANIU

Z zapisywaniem polskiej pieśni i muzyki ludowej spotykamy się już w w. XVI, kiedy to europejska muzyka artystyczna sięgnęła po polskie tańce ludowe i czerpiąc pełnymi garściami z obfitości inwencji muzycznej ludu polskiego, umieszczała je w oparciu artystycznej najpierw w tabulaturach lutniowych XVI wieku, a w ciągu w. XV, a szczególnie w XVIII we wszelkiego rodzaju kompozycjach instrumentalnych tak solowych jak i zespołowych. Zapisywanie to czynione było jedynie dla własnych potrzeb kompozytorów. Jednakże bogactwo naszego folkloru muzycznego nasunęło myśl zbierania i wydawania tegoż folkloru, co zainicjowane zostało przez romantyzm, a wyraz swój ostateczny i kulminacyjny znalazło w monumentalnym wydawnictwie Oskara Kolberga. Obecny stan ciągłego zanikania naszej pieśni i muzyki ludowej, spowodowany rozwijającym się ciągle amatorskim ruchem muzycznym, zmusza nas do głębszego zastanowienia się nad kwestią zebrania i zachowania polskiej muzyki ludowej. W zbieraniu tym uznajemy metodę bardziej naukową, niż metoda ołówkowa Kolberga, pozwalającą na utrwalenie jej w formie takiej, w jakiej wyszła z ust ludu. Jest to metoda nagrywania akustycznego na walcach fonograficznych, a jeszcze lepiej: elektro-akustycznego na płytach.

Naukowa metoda zbierania muzyki ludowej za pomocą fonografu edisonowskiego zapoczątkowana została u nas w Polsce dopiero w roku 1914 na Podhalu dzięki wysiłkom dyr. J. Zborowskiego (Zakopane). Był to jednak wysiłek epizodyczny, brak odpowiednich subsydiów nie pozwolił na stałe i systematyczne kontynuowanie tej inicjatywy. Dopiero w roku 1930 akcja zbierania fonograficznego weszła na tory pracy metodycznej i stałej, od-

kad przy Zakładzie Muzykologii Uniwersytetu Poznańskiego założone zostało przez prof. dr L. Kamińskiego Regionalne Archiwum Fonograficzne (skrót RAF), wyposażone w kilka fonografów walcowych. W roku 1935 archiwum przeszło na doskonalszą metodę nagrań, na nagrania elektro-akustyczne na płyty, posługując się mikrofonem węglowym, wzmacniaczami bateryjnymi i aparaturą elektryczną firmy Sanders i Janzen w Berlinie.

Do 1 września 1939 zdołałem (jako asystent RAF) przegrać wszystkie waliki woskowe na płyty, wtedy jeszcze żelatynowe. Akcja RAF-u objęła początkowo przede wszystkim teren Wielkopolski w sposób szczegółowy, a następnie Pomorze. W dniu 1 września 1939 Archiwum Regionalne posiadało już nagrania ze Śląska, Pienin i Mazowsza. Stan tych nagrań wyrażał się liczbą około 4000 fonografów wokalnych i instrumentalnych. Wszystkie te zbiory łącznie z aparatami zostały przez Niemców wywiezione z Poznania i wszelki ślad po nich zagiął. Podobnemu zniszczeniu uległy również obfite zbiory nagrań na waliki, znajdujące się w Muzeum Etnograficznym w Wilnie oraz bardzo bogate, już od roku 1936 rozpoczęte gromadzenie nagrań walcowych o zasięgu ogólnopolskim przez Centralne Archiwum Fonograficzne przy Bibliotece Narodowej w Warszawie, prowadzone przez śp. dra J. Pułikowskiego, doc. Uniw. Warsz. Posiadało ono kilkanaście tysięcy nagrań z Mazowsza, Pińszczyzny, Małopolski południowo-zachodniej (w tym ok. 4.000 nagrań z samej Żywiecczyny). Zbiory warszawskie zostały przez Niemców doszczętnie spalone.

Po wojnie rozpoczął Poznań natychmiast pracę zbierania i organizowania archiwum fonograficznego. W czerwcu 1945 niżej podpisany i mgr. T. Wrotkowski złożyli przez Urząd Wojewódzki w Poznaniu do Ministerstwa Kultury i Sztuki wnioszek o utworzenie Zachodniego Archiwum Fonograficznego z siedzibą w Poznaniu, uzasadniając celowość jego istnienia faktem posiadania prywatnej aparatury elektrycznej do nagrań przez mgra T. Wrotkowskiego. Wniosek został życzliwie przyjęty. Niestety nie ustalono formy prawnej Archiwum. Istniejemy więc jako instytucja prywatna, subwencjonowana przez Ministerstwo Kultury i Sztuki pod nazwą «Zachodnie Archiwum Fonograficzne w Po-

znaniu» (skrót RAF). Subwencje wpływały nieregularnie i w skromnym wymiarze. Mimo poczynionych zapotrzebowań nie otrzymaliśmy jednorazowej większej dotacji na zakup koniecznych aparatów, jak mikrofony, wzmacniacze, akumulatory. Musieliśmy wobec tego z miesięcznych subwencji nabywać częściami sprzęt najpotrzebniejszy. Poszukiwania aparatów, troska o tańszy zakup, korygowanie i składanie całości pochłonęły wielką ilość naszej energii i czasu, dając mimo to w wyniku stosunkowo niejednolity komplet aparatury. Doszliśmy tym sposobem do zaopatrzenia Archiwum w następujący sprzęt techniczny: 1 wzmacniacz 4-lampowy 8 Watt (bez firmy), średniej jakości, na prąd zmienny, 1 wzmacniacz 5-lampowy 15 Watt firmy «Telefunken» na prąd zmienny, 1 mikrofon węglowy firmy «Dralowid» typ DR 1, 1 mikrofon kondensatorowy butelkowy firmy «Telefunken» wraz z przystawą 2-lampową, 1 aparat do nagrywania na prąd zmienny, o prostej pałkowej konstrukcji, 1 adapter elektryczny szafkowy, 2 głośniki, 2 małe wzmacniacze do odgrywania, 2 skrzynie akumulatorów żel. nikl. po 12 Volt, zapas płyt do nagrywania (500 sztuk) i 1 prądnica polowa przenośna na 220 V z napędem benzynowym.

Nagrywanie w terenie przy pomocy naszych aparatów wymaga koniecznego środka lokomocji. Aparatury są ciężkie i nie nadają się do ręcznego przenoszenia ani do wozenia na wózkach chłopskich. Potrzebny byłby też samochód, którym można by dojechać do każdej wsi, zaś własna (wyżej wspomniana) prądnica mogłaby nas uniezależnić od prądu sieciowego, który nie wszędzie we wsiach istnieje, jeśli zaś jest, to wykazuje zbyt wielkie wahania, by mógł być używany do nagrań. Samochodu niestety nie uzyskaliśmy dotąd. Dlatego też praca nasza w terenie była bardzo utrudniona i z konieczności dużą część nagrań musieliśmy skuteczniać na miejscu w Poznaniu, sprowadzając śpiewaków i instrumentalistów do Archiwum. Nagrywania robimy na płytach decelitowych. Liczba ich wynosi 471 fonogramów. Objęte nimi zostały tereny: Wielkopolski, Ziemi Lubuskiej, okolic Wejcherowa Kaszubskiego; kilka fonogramów wykonano w Lubelskim i Warszawskim. W nagraniach tych obok śpiewu żeńskiego i mę-

skiego przeważają nagrania dudów, skrzypiec i kozła zbąskiego. W nagraniach instrumentalnych przeważają formy taneczne, jak przodek, wiwat, oberek, chodzony, szocz, polka, walcerek. Pieśni śpiewane — to przeważnie pieśni weselne i zalotne. Płyty nagrane przechowuje się w kopertach z papieru woskowego. W 1/3 płyty te zostały przebrane jako duplikaty, służące do transkrypcji melodii na papier nutowy. Transkrypcje będą dwojakie: jedne w piśmowni użytkowej dla muzyków i kompozytorów, drugie w szczegółowej formie naukowej dla badań porównawczych. Wobec braku tonometra musimy na razie poprzestawać na transkrypcjach użytkowych, pisząc je na kartkach katalogowych i umieszczając je następnie w kartotece. Zaprowadzona została również kartoteka ludowych tańców wielkopolskich z opisami choreograficznymi i melodiami oraz katalog imienny i powiatowy dudziarzy i koźlarzy wielkopolskich. Praca w Archiwum podzielona była w ten sposób, że sprawy administracyjne załatwiał mgr Wrotkowski, będąc niekiedy pomocnym również i przy nagrywaniu, ja zaś organizowałem zbieractwo i prowadziłem stronę naukową Archiwum, w czym pomocna mi była mgr Jadwiga Sobieska.

Zmontowaliśmy poza tym wspólnie trzy audycje radiowe w oparciu o materiał płytowy RAF-u. Publikujemy też cykl artykułów «Pieśń ludowa i jej problemy» w «Poradniku Muzycznym» (Łódź).

Zamiarem naszym jest stworzenie płytoteki ilustrującej ludową muzykę polską wedle regionów. Płytoteka ta, poza swymi czysto atrakcyjnymi zaletami, posiadać będzie dużą wartość dydaktyczną dla szkół muzycznych, pokaże bowiem folklor muzyczny w jego autentycznym brzmieniu przy zachowaniu regionalnych odcieni i różnic wykonania. Prócz tego płytoteka taka miałaby zasadnicze znaczenie w akcji reaktywowania muzyki ludowej w ludzie, czy to na drodze audycji radiowej, czy też grania w świetlicach i stowarzyszeniach. Będzie ona najlepszym instruktorem, który rodzimą pieśń przekaże młodszemu pokoleniu nie poprzez nuty, lecz przez własną tradycję na drodze słuchania i powtarzania. Stan finansowy dzisiejszego Archiwum, jako instytucji prywatnej, nie pozwolił na wykonanie takich płytotek.

Obecnie nad pracami tymi rozłożyło opiekę Ministerstwo Kultury i Sztuki. Archiwum Fonograficzne wejdzie, jako osobna komórka, w skład Państwowego Instytutu Badania Sztuki Ludowej, prowadzonego przez dyr. dra J. Grabowskiego. Ze strony Ministerstwa Kultury i Sztuki patronować pracom Archiwum będzie wicedyrektor Departamentu Muzyki doc. dr Z. Lissa. Naukową opiekę nad pracami Archiwum rozłoży prof. dr A. Chybiński. Archiwum ma być wyposażone w samochód z wmontowaną kompletną aparaturą oraz motocykl do wyjazdów informacyjnych.

Mgr Marian Sobieski

OPIEKA NAD SZTUKĄ LUDOWĄ W DZIAŁALNOŚCI CENTRALNEGO INSTYTUTU KULTURY

Centralny Instytut Kultury powołany zarządzeniem Ministra Kultury i Sztuki jako centralna instytucja państwowa do spraw upowszechniania kultury i sztuki, ma za zadanie koordynację wysiłków społecznych w tym zakresie, wypracowywanie wytycznych, prowadzenie i publikowanie prac naukowych i badawczych, instrukcyjno-poradniczych itp., oraz szkolenie instruktorów wyższego typu.

Prace Instytutu dotyczą teatrów ochotniczych, amatorskich zespołów muzycznych i chóralnych, sztuki ludowej, wczasów, świetlic itp.

Sztuka ludowa zajmuje niepoślednie miejsce w zainteresowaniach Centralnego Instytutu Kultury.

W dobie przeobrażeń ustrojowych, politycznych i cywilizacyjnych zagadnienie kultury i sztuki ludowej jest szczególnie aktualne. Z jednej bowiem strony mnożą się organizacje, instytucje i urzędy interesujące się sztuką ludową, z drugiej zaś daje się zaobserwować fakt, że wieś nie tylko zrywa ze swą sztuką tradycyjną, uważając takie postępowanie za awans społeczny, ale często wręcz się jej wyrzeka. Państwo doceniając wkład sztuki ludowej w zakres ogólnej kultury narodu, powołane jest do ratowa-

nia jej dorobku od zagłady i będzie dążyć do znalezienia dla niej miejsca w życiu współczesnym.

Dział Sztuki Ludowej Centralnego Instytutu Kultury zapoczątkowany w listopadzie ub. r. rozpoczął swą działalność od stworzenia frontu rzeczoznawców w postaci współpracowników stałych lub też pracujących dorywczo. Oprócz tego stworzono sieć rzeczoznawców terenowych spośród znanych regionalistów, głównie spośród kustoszów muzeów regionalnych. Rzeczoznawców tych zgromadził Centralny Instytut Kultury na konferencji w sprawie sztuki i kultury ludowej w Zakopanem w maju r. b., w której wzięli udział ponadto przedstawiciele licznych instytucji i organizacji oraz działacze terenowi, jako to: referenci kultury i sztuki w województwach, referenci Izb Rzemieślniczych oraz organizacji chłopskich i młodzieżowych. Referaty profesorów: Frankowskiego, Seweryna, Ciołka, Dalbora, a nadto dra Piwockiego i Oryńczyny wprowadziły słuchaczy w sedno zagadnień budownictwa ludowego, stroju, obrzędowości, sztuki ludowej itp.

Konferencja zakopiańska wypracowała ogólne wytyczne praktycznego ustosunkowania się do tych zagadnień, uchwalając liczne wnioski, których realizacja dać może podstawę pracy nad rozwojem sztuki i kultury ludowej.

Po tym zjeździe Centralny Instytut Kultury zwołał dwukrotnie konferencje międzyministerialne i międzyorganizacyjne w sprawie organizacji wytwórczości i zbytu sztuki ludowej i przemysłu ludowego, mające na celu skoordynowanie działalności organizacji gospodarczych. Pierwsza konferencja miała charakter sprawozdawczy i stwierdziła, że organizacje te trudnią się raczej popieraniem przemysłu pseudoludowego, rzadko docierając do ośrodków sztuki ludowej. Druga konferencja w Sopocie w ramach Targów Międzynarodowych, a w związku z wystawą sztuki ludowej Ministerstwa Kultury i Sztuki rozpatrzyła zagadnienia surowców dla ośrodków wytwórczych zarówno przemysłu ludowego, jak i sztuki ludowej oraz sprawę kredytów przeznaczonych na te cele.

Centralny Instytut Kultury, realizując swój program praktycznej koordynacji pracy w terenie, przeprowadził przykładowy

eksperyment w woj. olsztyńskim, w postaci zorganizowania ośrodka produkcji tkanin ludowych wśród autochtonów i repatriantów. Konferencja zakopiańska wykazała, że pierwszym zagadnieniem opieki nad sztuką ludową jest przede wszystkim ochrona przed niewłaściwym jej popieraniem. Konferencja sopocka stwierdziła konieczność zarezerwowania w planie państwowym surowców dla żywych ośrodków sztuki ludowej oraz konieczność zajęcia się wytwórczością repatriantów i autochtonów na Ziemiach Odzyskanych.

Centralny Instytut Kultury prowadzi przegląd żywych ośrodków sztuki ludowej, analizując potrzeby terenowe oraz zbierając materiał ilustracyjny w postaci okazów sztuki ludowej.

Część tych zbiorów była eksponowana na wystawie sztuki ludowej Ministerstwa Kultury i Sztuki w Sopocie.

Stroje ludowe, zakupione dla pracowni kostiumologicznej Centralnego Instytutu Kultury, złożyły się na pokaz sztuki ludowej na wystawie społeczno-gospodarczej w Częstochowie. Pokaz ten był bodaj pierwszą próbą upowszechniania wartości sztuki ludowej dla szerokiej rzesz ludności wiejskiej w największym jej skupieniu w sezonie pątniczym. Zaopatrzony w napisy, ulotkę oraz żywe słowo umożliwiał badaczom bezpośrednią wymianę myśli z ludnością wiejską na temat stroju ludowego. Kierownictwo wystawy prowadziło pamiętnik reagowania publiczności na zjawiska sztuki ludowej.

Udział Centralnego Instytutu Kultury w wystawie sopockiej i pracach komitetu wykonawczego Wystawy Malarstwa i Rzeźby Ludowej w Krakowie ma na celu upowszechnienie sztuki ludowej wśród ludności miejskiej.

Centralny Instytut Kultury prowadzi ewidencję ośrodków sztuki ludowej, a zamierza dokonać ewidencji odpowiedzi na ankiety będące w posiadaniu różnych instytucji. Prowadzi również ewidencję materiałów ilustracyjnych w postaci fotografii oraz okazów zakupionych przez różne instytucje zarówno o charakterze naukowym jak i gospodarczym.

Z dalszych prac Centralnego Instytutu Kultury wymienić należy rozpoczęte kartoteki znawców, teoretyków i praktyków zagad-

nień związanych ze sztuką ludową, kartotekę instytucji zainteresowanych tym przedmiotem oraz bibliografię sztuki ludowej.

W bibliotece Centralnego Instytutu Kultury składającej się z 7.000 tomów, a stworzonej ostatnio, sztuka ludowa zajmuje miejsce poczesne. Część materiału bibliotecznego zgromadzona w ośrodku naukowo-badawczym Centralnego Instytutu Kultury w Szklarskiej Porębie przyczyniła się do opracowania mapy strojów ludowych, figurującej na wystawie w Częstochowie. Z dotychczasowych wydawnictw Centralnego Instytutu Kultury wymienić należy poradnik w sprawie zbierania zabytków kultury ludowej, pióra dr Marii Znamierowskiej-Prüfferowej. Przygotowuje się zaś do druku pracę doc. dra Tadeusza Seweryna «Rozdroża sztuki ludowej».

Na koniec zasługuje na uwagę systematyczna praca korespondentów terenowych, którzy odpowiadają na przysyłane im ankiety, zbierają teksty obrzędów regionalnych oraz inscenizują je. Zebrane są już teksty: «Wesele Podhalańskie», «Rafanie lnu», «Jaszelka», «Burso» z Podhala, «Z kurkiem po dyngusie» z Opoczyńskiego, «Wesele opoczyńskie», «Dożynki śląskie, «Oddawanie młodych», «Czopiny», «Pastuszkowie» (misterium kołędnicze), «Moiczki», «Kołądy» ze Śląska Cieszyńskiego itp. Zebrane tym sposobem materiały inscenizuje się w terenie, przyczyniając się przez to do ożywienia kultury regionalnej. Z inscenizacją «Wesela Podhalańskiego» pod kierownictwem Anieli Stapińskiej zaznajomili się uczestnicy zjazdu w Zakopanem. Mogli oni stwierdzić bezpośrednio, jak surowa prawda i wierność odtworzenia obrzędu górali podhalańskich dodatnio odbija się od wszelkich stereotypowych stylizacji w zespołach teatralnych, nie umiejących uszanować piękna tradycyjnych, choć prymitywnych form obrzędowych.

Dalsza działalność Centralnego Instytutu Kultury pójdzie nadal przede wszystkim w kierunku skoordynowania prac prowadzonych w zakresie sztuki ludowej przez liczne instytucje i organizacje. Zadanie to jest ciągle jeszcze aktualne. Sztuka ludowa bowiem jest zagadnieniem wielowymiarowym. Interesują się nią instytucje naukowe, gospodarcze, samorządowe i społeczne. Nakazem chwili jest więc ustalenie planu pracy w skali państwowej

i taka jego realizacja, aby nie było sprzeczności w działalności tych instytucji. Jest to tym potrzebniejsze, że dzięki niesłychanej popularności sztuki ludowej w czasach obecnych, ma ona zbyt wielu opiekunów, niezawsze zorientowanych w zagadnieniu opieki nad nią.

Centralny Instytut Kultury przygotowuje więc plan właściwej opieki nad sztuką ludową.

STAN BADAŃ W ZAKRESIE ETNOGRAFII MUZYCZNEJ W POLSCE

Rezygnując z wstępu, w którym powinno się wspomnieć o etnografii muzycznej jako nauce młodej, o jej osiągnięciach do czasu wojny, chcę po prostu przedstawić sytuację obecną, możliwości badań na tym polu, trudności i braki związane z gromadzeniem materiałów do muzyki ludowej. Na uwagę zasługują przede wszystkim najważniejsze ośrodki naukowe zainteresowane w tych badaniach, a więc katedry muzykologii uniwersytetów polskich i wyższe szkoły muzyczne.

W Polsce istnieją 3 katedry muzykologii: w uniwersytetach w Poznaniu, Krakowie i Wrocławiu, oraz wykłady zleczone z tegoż zakresu w uniwersytecie w Toruniu. Na pierwszym miejscu należy postawić katedrę muzykologii w Poznaniu. Katedra ta, której kierownikiem jest obecnie prof. dr Adolf Chybiński, był kierownik Zakładu Muzykologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, już przed wojną przodowała na polu badań naukowych w dziedzinie etnografii muzycznej i wykształciła kilka sił dobrze przygotowanych naukowo i technicznie do pracy w tym zakresie. Są to: mgr Marian Sobieski, mgr Jadwiga Sobieska (autorka wydanej w r. 1938 pracy o dudach wielkopolskich), mgr Maria Turczynowiczowa i mgr Tadeusz Wrotkowski. Mgr Marian Sobieski prowadzi przy katedrze muzykologii, jako st. asystent, wykłady i ćwiczenia zleczone, których tematy w bieżącym roku akademickim są następujące: 1) Etnografia muzyczna Wschodu, 2) Etnografia muzyczna Europy, 3) Etnografia mu-

zyczna Polski. Studentów jest 28. Dziś trudno przewidzieć czy i ilu z nich wyspecjalizuje się w zakresie etnografii muzycznej.

W stadium opracowania znajduje się szereg prac naukowych wymienionych pracowników i tak:

Prof. dr Chybiński ma na ukończeniu pracę pt. «O orawskich melodiach ludowych» (przeznaczoną dla «Ludu»), a przygotowuje prace pt. «Monografia tańca krakowskiego» oraz «Monografia polskich tańców ludowych» — obliczone na 2 tomy; ponad to w przygotowaniu jest II wydanie pracy pt. «Instrumenty muzyczne ludu polskiego na Podhalu». Mgr Marian Sobieski pracuje nad tematem pt. «Pentatonika w polskiej muzyce ludowej» i nad tematem pt. «Cechy stylistyczne pieśni ludowej w poszczególnych regionach Polski». Mgr Jadwiga Sobieska opracowuje monografię z zakresu instrumentologii pt. «Kozioł lubusko-zbąski», mgr Maria Turczynowiczowa pracę o metodach O. Kolberga w odniesieniu do muzyki ludowej w Wielkim Księstwie Poznańskim.

Materiały, jakimi dysponuje Zakład Muzykologiczny U. P. w Poznaniu dla badań etnograficzno-muzycznych, są bardzo ograniczone i to zarówno w zakresie literatury naukowej, jak i wydawnictw nutowych etnograficznych. Cały majątek Zakładu został wywieziony, a częściowo zniszczony przez okupanta. Dziś ilość książek z powyższego zakresu nie przekracza 20, ilość publikacji nutowych jest również minimalna. Biblioteka nie posiada nawet «Ludu» Kolberga, lecz we fragmentach nie dających się złożyć w całość. Podobnie zniszczone lub wywiezione zostały wszystkie nagrania, których Zakład przed wojną posiadał przeszło 3000. Obecnie Zakład nie posiada żadnych urządzeń umożliwiających jakiegokolwiek nagrywania, a do celów demonstracyjnych dla studentów korzysta się z aparatury płytowej i walkowej oraz mikrofonu, będących prywatną własnością st. asyst. inżera Mariana Sobieskiego. Cały majątek Zakładu — to 1 wzmacniacz radiowy bez lamp i 70 płyt decelitowych. W najbliższym czasie w drodze wymiany ma Zakład otrzymać szafkowy gramofon. Urządzenie normalne pracowni etnograficzno-muzycznej zależeć będzie od zainteresowania odpowiednich władz państwowych tym działem nauki i odpowiednio wysokich dotacji na te cele.

Podobne braki dają się odczuwać i w innych Zakładach Muzykologicznych uniwersyteckich, w których przy odpowiednich funduszach mogłyby powstać ośrodki etnologiczno-muzyczne. Bezskutecznie kolacze Kraków, gdzie katedrę muzykologii prowadzi prof. dr Zdzisław Jachimecki, o subwencje na zakupienie wydawnictw z zakresu pieśni i muzyki ludowej polskich i obcych narodów, o wyposażenie swego instytutu w odpowiednią aparaturę, a więc fonograf, aparaty do nagrywania, do szlifowania walców itd., bez czego trudno myśleć o racjonalnej pracy. Mając w roku bieżącym zapisanych na studia muzykologiczne ponad 60 słuchaczy, pełnych zapału do nauki, mógłby wielu z nich zainteresować etnografią muzyczną i pobudzić do pracy naukowej na tym polu. W bieżącym roku akademickim nie odbywają się żadne wykłady w zakresie etnografii muzycznej, a w latach przedwojennych miało to miejsce jedynie sporadycznie, ostatnio w r. 1937/38 wykład na temat «Polskiej muzyki ludowej» prowadzony był przez prof. dra Jachimeckiego przez 3 trymestry. Do studentów okazujących większe zainteresowanie tym przedmiotem należał Zygmunt Estreicher, który w wyniku zamieszek wojennych znalazł się za granicą i ostatnio kontynuując studia muzykologiczne w Szwajcarii, uzyskał doktorat w Bernie, na podstawie pracy o pieśniach Eskimosów. Należy się spodziewać, że kiedy dr Estreicher wróci do Polski, odda się pracy właśnie w zakresie etnologii muzycznej. W czasie okupacji dojeżdżał do Krakowa w charakterze studenta tajnego Uniwersytetu, młody nauczyciel szkoły powszechnej spod Krakowa, Karol Lehnert, który pozostając w bliskim kontakcie z ludem wiejskim, opracował temat: Repertuar pieśni ludowych w czasie wojny w kilku wsiach podkrakowskich: Zabierzów, Czerna itd.

Przy katedrze muzykologii Uniwersytetu Wrocławskiego prowadzone są wykłady i ćwiczenia z etnografii muzycznej na razie tylko w zakresie potrzebnym studentom do jednego z obowiązujących ich egzaminów magisterskich. Kierownikiem tej katedry jest prof. ks. dr Hieronim Feicht, sam żywo interesujący się tym działem pracy. W najbliższym czasie w «Kwartalniku Muzykologicznym» ma pojawić się jego rozprawka pt. «Olezańskie

(zakopiańskie) pieśni religijne» (wraz z zebranymi pieśniami). Prof. ks. dr Feicht poczynił starania o uzyskanie pewnych kwot na zakup niezbędnych pomocy naukowych, przede wszystkim fonografu. Zakład posiada niewielką bibliotekę, głównie w zakresie niemieckiej pieśni ludowej, oraz pewną ilość płyt. Prócz tego w Zakładzie Etnologii Uniwersytetu Wrocławskiego znajduje się kilka instrumentów perkusyjnych z Dalekiego Wschodu.

Zupełnie żadnych pomocy naukowych w zakresie etnografii muzycznej nie posiada Uniwersytet w Toruniu. Wykłady zlecane z zakresu muzykologii prowadzi tam st. asystent Leon Witkowski, magister fil. klas. i muzykologii, zajmujący się zagadnieniami etnologii muzycznej. Korzysta z własnej skromnej biblioteki, ilustrując wykłady własnymi płytami. Obecnie pracuje nad tematem: «Toruń w pieśni ludowej».

Wyższe szkoły muzyczne będą niewątpliwie w przyszłości stanowiły poważną pozycję w dorobku naukowym na polu etnografii muzycznej. Dziś, będąc w toku reorganizacji, zgodnie z reformą szkolnictwa muzycznego, nie mogą być jeszcze na tym polu poważnie brane w rachubę. Jest ich pięć: w Warszawie, Krakowie, Katowicach, Poznaniu i Łodzi. Na wszystkich wydziałach tych uczelni obowiązują wykłady z etnologii muzycznej. Najwięcej oczywiście należy oczekiwać od sekcji teorii wydziału kompozycji, teorii i dyrygentury, gdzie student może przygotować pracę dyplomową z zakresu etnografii muzycznej i specjalizować się w tym dziale. W tej chwili nie we wszystkich jeszcze wyższych szkołach muzycznych uruchomiono ten przedmiot, na razie rozpoczęły się wykłady z etnologii muzycznej w uczelniach w Łodzi i Poznaniu.

W Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi wykłady z etnologii muzycznej prowadzi prof. Wawrzyniec Żuławski, absolwent muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego. I on walczy z brakami w zakresie materiałów nutowych, nagrań płytowych itd. W wykładach swoich, potraktowanych bardzo obszernie, obejmuje kurs muzykologii porównawczej, nie wyłącznie tylko etnologii muzycznej. Prócz wykładów, przewidziane jest w roku następnym seminarium z zakresu zbierania, systematyzowania oraz badań nad polską pieśnią ludową.

Na zakończenie należy jeszcze wspomnieć o niezwykle ważnej dla badań naukowych instytucji, a mianowicie o Zachodnim Archiwum Fonograficznym w Poznaniu, którego kierownikiem jest mgr Tadeusz Wrotkowski, dział naukowy prowadzi mgr Marian Sobieski.

Istniejące przed wojną Centralne Archiwum Fonograficzne (C. A. F.) w Warszawie zostało zupełnie spalone przez Niemców, zaś jego kierownik śp. dr J. Pulikowski poległ w r. 1944 podczas powstania warszawskiego. Archiwum Fonograficzne Uniwersytetu Poznańskiego zostało w czasie wojny doszczętnie zniszczone. Wobec powyższego Zachodnie Archiwum Fonograficzne w Poznaniu jest obecnie jedyną w Polsce instytucją, posiadającą fachowo przygotowane siły, której prace zmierzają w kierunku zebrania i utrwalenia zanikającego polskiego folkloru muzycznego oraz w kierunku wykorzystania zebranych materiałów.

Zbieranie folkloru przeprowadza się przez nagrywanie muzyki ludowej na wálki fonograficzne i płyty decelitowe. Wykorzystanie zebranych materiałów, dzięki zainicjowanej już wymianie międzynarodowej, pozwoli na przeprowadzenie badań porównawczych muzyki ludowej w skali europejskiej. Stwarza również podstawę dla opracowania racjonalnych śpiewników regionalnych itp. Poza tym udostępnienie zbiorów fonograficznych kompozytorom i muzykom polskim może stać się połącznym zastrzykiem odżywczym dla ich twórczości.

Antonina Wozaczyńska

WYCIĄG Z PROTOKÓŁU Z XXII WALNEGO ZGROMADZENIA P. T. L.

XXII Walne Zgromadzenie P. T. L. odbyło się w Lublinie w dniach 24 i 25 marca br. przy udziale reprezentantów Ministerstwa Kultury i Sztuki, Ministerstwa Odbudowy, Centralnego Instytutu Kultury, Politechniki Warszawskiej, Wojewódzkiej Rady Narodowej, Miejskiej Rady Narodowej, rektorów i przedstawicieli

senatów obu uczelni, Kuratorium O. S. L. oraz członków w ogólnej liczbie 58 osób.

Cel zwołanego zgromadzenia wyjaśnił przewodniczący, prof. dr Jan Czekanowski. Stwierdził on mianowicie, że 1) T. L. restrytuowało się w Lublinie, gdzie znalazł się przedwojenny prezes i kilku członków Zarządu, na specjalnie zwołanym walnym zgromadzeniu, na którym była obecna nieliczna garstka członków. Działalność T-wa rozrosła się i objęła cały obszar Polski. Wskutek tego powstała konieczność uzyskania od czołowych przedstawicieli etnografii i ludoznawstwa sankeji dla dotychczasowych poczynąń Twa oraz uwag, wskazówek i wytycznych dla dalszego postępowania. 2) Po wtóre zaszła konieczność omówienia szeregu problemów organizacyjnych i naukowych, które się nie dadzą pomyśleć bez dyskusji w szerokim gronie etnografów.

Po powołaniu prezydium honorowego, przemówieniach gości i przyjęciu porządku dziennego odczytano protokół z XXI Walnego Zgromadzenia, który przyjęto.

Obszerne sprawozdanie sekretarza, prof. dr. Józefa Gajka, objęło sprawy budżetowe, organizacyjne, biblioteczne i naukowe. W sprawozdaniu zostały podkreślone następujące momenty: budżet Twa opierał się na subwencjach Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty, Ministerstwa Administracji Publicznej, Ministerstwa Odbudowy, W. R. N., M. R. N., m. Lublina, obu uniwersytetów oraz na dochodach ze składek i ze sprzedaży wydawnictw. Sztywna konstrukcja budżetu, opierającego się przede wszystkim o subwencje, nie pozwoliła na swobodniejszą decyzję Zarządu, co odbiło się szczególnie ujemnie na pracach nad Polskim Atlasem Etnograficznym, dla którego w okresie sprawozdawczym nie zdobyto żadnych funduszy. W ramach prac organizacyjnych nawiązano kontakt z wszystkimi katedrami etnografii i etnologii uniwersytetów polskich, z dyrekcjami muzeów etnograficznych i regionalnych, z katedrami etnografii w Bułgarii i we Włoszech. Odzyskano i przewieziono do Lublina bibliotekę Twa, uzupełniono ją zakupem księgozbioru po śp. prof. A. Fischerze oraz zbiorami uzyskanymi z bibliotek poniemieckich i przystąpiono do jej skatalogowania. W ramach prac naukowych wydano XXXVI tom «Ludu»

i 10 odbitek, 1 zeszyt I tomu «Prac Etnologicznych», przygotowano do druku VI i VII tom «Prac i Materiałów Etnograficznych», sporządzono indeks z 9 tomów «Ludu» i 3 tomów «M. A. A. E.», reprezentowano Two na Zjeździe Naukowym Instytutu Bałtyckiego w Bydgoszczy i na Zjeździe Łużycoznawczym w Poznaniu, przeprowadzono badania terenowe nad budownictwem, ceramiką, przemysłem włókienniczym i żydowską sztuką ludową województwa lubelskiego, nad etniczną strukturą Lemków oraz uporządkowano etnograficzny inwentarz Miejskiego Muzeum w Lublinie.

Po odczytaniu sprawozdania powołano komisję: Statutową, Preliminarzową i Naukowo-Wydawniczą dla przeprowadzenia dyskusji nad programem dalszej działalności Twa. W wyniku obrad Komisja Statutowa przedstawiła do zatwierdzenia Walnemu Zgromadzeniu szereg poprawek do statutu, z których najważniejsze dotyczą celu istnienia Towarzystwa i jego osobowości prawnej. Komisja Preliminarzowa opracowała projekt preliminarza na rok 1947, który objął m. i. wydawanie «Ludoznawcy» i opracowanie «Polskiego Atlasu Przesiedleńczego». Komisja Naukowo-Wydawnicza przedstawiła następujące projekty:

- 1) Wydawanie «Ludu».
- 2) Zachowanie dotychczasowego układu «Ludu» i rozszerzenie go o następujące działy: ikonografię etnograficzną, o stałą rubrykę pt. «Wędrowki po pracowniach etnografów» oraz o dział informacji i bibliografii słowiańskiej.
- 3) Wydanie XL tomu «Ludu» jako indeksu dla 39 poprzedzających tomów.
- 4) Wydawanie dalszych zeszytów I tomu «Prac Etnograficznych».
- 5) Wydanie w ramach «Prac Etnologicznych» pracy prof. Wł. Antoniewicza o metodach badawczych prehistoryczno-etnologicznych.
- 6) Zapoczątkowanie wydawania «Prac i Materiałów Etnograficznych», które — zgodnie z planami Zarządu — będą zawierać następujące działy: a) monografie, b) materiały.

notatki i okruszki, c) inwentaria muzealne i d) etnografię historyczną.

- 7) Kontynuowanie zapoczątkowanych przez Zarząd a wysuniętych na XXI Walnym Zgromadzeniu prac nad Polskim Atlasem Etnograficznym.
- 8) Rozpoczęcie prac nad planowanym przez Zarząd Atlasem Przesiedleńczym, który ma być uzupełnieniem P. A. E. w stosunku do Ziemi Odzyskanych.
- 9) Nawiązanie kontaktu z prehistorykami i antropologami w sprawie opracowania odpowiednich map do obu Atlasów.
- 10) Poczynienie kroków: o wprowadzenie do przepisów magisterskich przy magisteriach z etnografii i etnologii obowiązku odbycia studiów i prac terenowych oraz praktyk muzealnych;
- 11) o wprowadzenie etnografii jako przedmiotu obowiązkowego w pedagogiach i instytutach pedagogicznych;
- 12) o wprowadzenie do szkolnictwa średniego i powszechnego etnografii Polski i ogólnej, wreszcie
- 13) o wprowadzenie etnografii i etnologii jako przedmiotu obowiązkowego przy magisteriach z geografii, pedagogiki, prehistorii, antropologii, socjologii, filologii polskiej, muzykologii, historii i historii sztuki.
- 14) Opracowanie i wydanie mapy Polski w skali 1:100.000.000 jako ślepej mapy dla oznaczania zjawisk etnologicznych i etnograficznych.
- 15) Przeszkolenie etnograficzne powiatowych referentów Kultury i Sztuki.
- 16) Komisja zaproponowała następnie: a) aby Walne Zgromadzenie zwróciło się do Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Ministerstwa Oświaty z apelem o umieszczenie zbiorów Muzeum Etnograficznego im. S. Udzieli na Wawelu, b) aby Zarząd utrzymał kontakt z Instytutem Zachodnio-Słowiańskim przy Uniwersytecie Poznańskim w pracy nad utrwaleniem fonograficznym relikwów gwar polskich na terenie Ziemi Odzyskanych, c) zwrócił się do Ministerstwa

Kultury i Sztuki oraz do Sekcji Etnograficznej Związku Muzeów Polskich z propozycją stworzenia w Rapperswilu wspólnym wysiłkiem wzorowego działu etnograficznego, dającego pojęcie o całokształcie kultury ludowej w Polsce, d) zajął się sprawą udziału Polski w pracy nad międzynarodową bibliografią etnograficzną, koncentrującą się w Bazylei pod kierunkiem dra Geigera, e) przedłożył Władzom Duchownym pod życzliwą rozważę ogólne przekonanie etnografów polskich, że studia etnograficzno-etnologiczne słuchaczy filozoficzno-teologicznych Zakładów Naukowych ułatwią im prace duszpasterskie wśród ludu i przysposobią ich do badań etnograficznych, f) utrzymał żywy kontakt ze słowiańskimi placówkami etnologicznymi.

Prócz tego delegaci Ministerstwa Kultury i Sztuki wysunęli pod adresem Twa projekt ściślejszej, systematycznej współpracy z Ministerstwem przy badaniach nad kulturą ludową obszarów polskich.

W drugim dniu zebrania wygłoszono 3 referaty naukowe: prof. dra E. Frankowskiego o organizacji pracy w zakładach etnografii i etnologii, dr M. Prüflerowej o szwajcarskim ruchu naukowym w zakresie etnografii i etnologii oraz doc. dra L. Zabrodzkiego o potrzebie współpracy Towarzystwa z Instytutem Zachodnio-Słowiańskim w zakresie badań nad relikami gwarowymi.

Po referatach przystąpiono do dyskusji nad wnioskami poszczególnych Komisji. W rezultacie dyskusji przyjęto wniosek Komisji Statutowej, zmieniającej nazwę Towarzystwa na Polskie Towarzystwo Ludoznawcze oraz niektóre postanowienia statutu. Wnioski Komisji Preliminarzowej przyjęto po przeprowadzeniu drobnych poprawek; przyjęto również wszystkie wnioski Komisji Naukowo-Wydawniczej.

Następnie odczytano i przyjęto protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej, która w dniu poprzedzającym obrady skontrolowała księgi kasowe Towarzystwa i postawiła wniosek o udzielenie Zarządowi pełnego absolutorium.

Do wykonania określonego dyskusją programu prac Twa powołano nowy Zarząd w następującym składzie: prezes — prof. dr Kazimierz Moszyński, wiceprezesi — prof. dr Jan Czekanowski, prof. dr Eugeniusz Frankowski, prof. dr Leon Halban; sekretarz generalny — prof. dr Józef Gajek. W skład członków Zarządu weszli: prof. dr Jan Stanisław Bystron, Tadeusz Delimat, prof. dr Kazimierz Dobrowolski, dr Janina Krajewska, prof. dr Władysław Kuraszkiewicz, mgr Bolesław Kuźmierz, prof. dr Jan Mydlarski, mgr Jan Żolna- Manugiewicz, dr Maria Znamierowska-Prüfferrów, dr Roman Reinfuss, doc. dr Tadeusz Seweryn, prof. Leopold Węgrzynowicz, inż. Henryk Zamorowski, prof. dr Kazimiera Zawistowicz, dr Juliusz Zborowski, mgr Henryk Zwołakiewicz. W skład Komisji Rewizyjnej weszli: prof. dr Leon Białkowski, prof. dr Zdzisław Papierkowski, prof. dr Henryk Raabe, nac. Roman Ślaski, prof. dr Mieczysław Ziennowicz.

Postanowienia końcowe przyniosły następujące uchwały:

- 1) Zarząd wyśle pod adresem wszystkich P. T. Fundatorów Towarzystwa specjalne pismo z podziękowaniem za życzliwą opiekę i pomoc w przedsięwzięciach Twa;
- 2) powiadomi prof. dra Kazimierza Nitscha o nadaniu mu przez Walne Zgromadzenie miana członka honorowego;
- 3) powiadomi prof. dra Kazimierza Moszyńskiego o wyborze na prezesa, o przebiegu obrad i prześle mu życzenia;
- 4) nawiąże i utrzyma kontakt z członkami-założycielami Towarzystwa.

Obrady zamknął prof. dr Leon Halban przemówieniem, w którym wyraził nadzieję, że osiągnięcia P. T. L. w okresie najbliższym, dzięki zdobytemu doświadczeniu i szczegółowo opracowanemu programowi, przewyższą znacznie osiągnięcia dotychczasowe.

WYCIĄG ZE SPRAWOZDANIA Z KONFERENCJI NAUKOWEJ P. T. L. W SPRAWIE POLSKIEGO ATLASU ETNOGRAFICZNEGO

Konferencja naukowa P. T. L., zwołana przez Zarząd w myśl postanowień XXII Walnego Zgromadzenia, odbyła się w Krakowie w dniach 22 i 23 marca br. w Zakładzie Etnografii Słowiańskiej U. J. i miała na celu ustalenie programu czynności i metod pracy nad Polskim Atlasem Etnograficznym.

W konferencji wzięli udział: Jan Czekanowski, Tadeusz Delimat, Kazimierz Dobrowolski, Maria Frankowska, Eugeniusz Frankowski, Józef Gajek, Mieczysław Gładysz, M. Gładyszowa, Aleksander Jaworeczak, Jadwiga Klimaszewska, Janina Krajewska, Anna Kutrzebianka, Kazimierz Moszyński, Kazimierz Nitsch, Stefan Nosek, Roman Reinfuss, Tadeusz Reyman, Tadeusz Seweryn, Maria Suboczowa, Franciszek Uhoreczak, Leopold Węgrzynowicz, Kazimiera Zawistowicz, Maria Znamierowska-Prüfferowa, Jan Żółna-Manugiewicz.

Konferencji przewodniczył prof. Kazimierz Moszyński. Zajął prof. dr Czekanowski, który zobrazował historię planów Atlasu, poczynając się od dialektycznych badań prof. K. Nitscha i kartograficznego ujęcia niektórych zjawisk polskiej kultury ludowej przez prof. K. Moszyńskiego, a kończąc się na obecnym zamiarze stworzenia pełnego etnograficznego atlasu Polski.

Sprawozdanie z dotychczasowych osiągnięć w dziedzinie prac nad Atlasem złożył prof. J. Gajek, który przedstawił następnie opracowany przez siebie projekt instrukcji P. A. E. do dyskusji i ew. zaaprobowania przez uczestników konferencji¹.

Z kolei nastąpiła część referatowa. Referat dr M. Frankowskiej pt. «Problem kartograficzny w etnografii» przedstawił teoretyczne możliwości kartograficznego ujęcia zjawisk kulturowych i związane z tym konsekwencje praktyczne. Referat prof. T. Seweryna o Atlasie der deutschen Volkskunde miał na celu ostrzec polskich etnografów od powtórzenia zawartych w nim błędów.

¹ Referat prof. dra J. Gajka o Polskim Atlasie Etnograficznym drukowany jest w *Annales Universitatis M. C. Skłod. T. I. Supl.*

Dr M. Prüfferowej projekt ankiety do rybołówstwa miał za zadanie oświetlić problem ankietowania i posłużyć jako materiał do dyskusji nad konstrukcją ankiet do P. A. E.

Dyskusja nad projektem instrukcji i referatami doprowadziła do wysunięcia szeregu wniosków, z których niektóre weszły w skład instrukcji.

W drugim dniu obrad, po zakończeniu dyskusji nad referatami, ustalono ogólne ramy instrukcji P. A. E., która przedstawia się następująco:

1. Obszar badań P. A. E. obejmować będzie teren zakreślony współczesnymi granicami Państwa. P. A. E. zużytkuje nie tylko czysto polski materiał etnograficzny, ale także zobrazuje stan faktyczny kultury ludowej na Ziemiach Odzyskanych, przedstawiających mieszaninę trzech elementów kulturowych: polskiego, niemieckiego i ruskiego.
2. Materiał badań P. A. E. nie ograniczy się tylko do materiału zawartego w obrębie granic, ale wyzyska dla celów porównawczych i syntetycznych etnograficzny materiał z państw ościennych (Czechy, Rosja). Gromadzenie materiału z obszaru Polski trzeba koniecznie oprzeć przede wszystkim o ankietę. Prócz tego należy wyzyskać istniejące już dane w literaturze etnograficznej, jak również materiały zebrane przez instytuty i zakłady etnogr. uniwersytetów polskich. Materiały z literatury rozpisze się na ankietach zastępując nazwisko informatora nazwiskiem autora. W ten sposób uporządkuje się zgromadzony już materiał i usprawni jego opracowanie. W akcji rozpisywania materiałów zobowiązali się wziąć udział obecni na konferencji przedstawiciele katedr i instytucji, a więc: katedra etnografii w Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu oraz Instytut Śląski w Katowicach. Przedmiotem tej akcji mają być przede wszystkim ezolowe wydawnictwa etnograficzne, a więc «Lud» Kolberga, «Wisła», «Lud», «Zb. Wiad. do Antr. Kraj.», «M. A. A. E.», «Lud Słowiański»,

następnie to wszystko, co dostarcza jakichkolwiek danych do ludowej kultury Polski.

Oprócz materiałów drukowanych wyzyska się w Atlasie materiały archiwalne i muzealne również systemem ankietowym. Redakcja P. A. E. zaprosi do współpracy dyrektorów i pracowników muzeów i archiwów.

Aby ujednolicić sposób rozpisywania materiału na ankietach, Redakcja P. A. E. opracuje i rozesłże zainteresowanym specjalną instrukcję.

3. Sieć korespondentów w P. A. E. Ze względu na charakter i rozmiar P. A. E. sieć korespondentów musi być stała i rozmieszczona jednolicie na całym obszarze badań. Z tego też względu obszar Polski zostanie podzielony na sekcje o bokach 20×30 km. Sekcja będzie obszarem działania poszczególnego członka-korespondenta. Podział na sekcje ułatwi zarówno organizację sieci, jak i postępowanie przy opracowywaniu materiału.

Stworzeniem sieci ma się zająć zarówno Redakcja P. A. E., jak i Oddziały P. T. L. Sieć kierowana będzie centralnie i nie może być używana bez zgody Redakcji P. A. E. do pozaatlasowych celów z wyjątkiem tych członków sieci, których ośrodki uniwersyteckie względnie instytucje zyskały uprzednio dla celów własnych. Sieć pracować będzie na podstawie regulaminu, opracowanego i przedstawionego na konferencji przez prof. Gajka. W ramach tej dużej sieci (ok. 850 punktów) stworzy się małą sieć kontrolną, złożoną z maksimum 40 punktów rozrzuconych równomiernie na całym obszarze badań, sprawdzającą wątpliwe wyniki ankiety.

Celem zwiększenia przydatności sieci korespondentów P. A. E. prowadzić się będzie ich systematyczne dokształcanie w technice zbierania materiału i ankietowaniu. Dokształcanie uskuteczniać się będzie wykładem i drukiem. W związku z tym Konferencja zgłasza wniosek, ażeby Redakcja P. A. E. opracowała i wydała szczegółową instrukcję dla prelegentów w sprawie wykładów i rozbudowywała

wstępne karty ankiety do szczegółowych instrukcji. Prof. Frankowski podjął się opracowania vademecum informującego korespondentów o metodach badawczych.

4. Ankiety. Tekst ankiety będzie projektowany każdorazowo przez specjalistów w dziedzinie danego zagadnienia. Ostateczna redakcja ankiety będzie należeć do Redakcji P. A. E., która jednak winna uwzględniać ważniejsze zadania projektodawcy.

W każdym wypadku ankieta winna obejmować możliwie wąskie zagadnienie i ograniczoną liczbę pytań, gdyż to warunkuje większą dokładność odpowiedzi i daje większą łatwość mapowania, oraz łączenia problematyki kultury materialnej z duchową i społeczną.

Zewnętrzna strona ankiety nie będzie odbiegać od wzoru przedstawionego na konferencji przez prof. J. Gajka.

W związku z potrzebą opracowywania dużej ilości ankiet konferencja projektuje, ażeby Redakcja P. A. E. zapelowała do wszystkich katedr etnografii, instytutów, muzeów, archiwów i członków P. T. L. o nadsyłanie wzorów i niewyzyskanych dotąd ankiet.

5. Kolejność zagadnień. W sprawie kolejności podejmowanych przez P. A. E. zagadnień postanowiono, że na plan pierwszy pójdą zagadnienia najłatwiejsze spośród ginących i to zagadnienia cząsteczkowe, wąskie. Szczegółową kolejność zagadnień ustali Redakcja P. A. E. po porozumieniu się z uczestnikami konferencji przy pomocy kwestionariusza, gdyż w chwili odbywania konferencji sprawa ta nie dojrzała jeszcze do dyskusji.
6. Opracowywanie zagadnień. Konferencja przewidziała dwie serie opracowań. Pierwszą serię ma stanowić kartograficzne ujęcie zebranego materiału i krótkie wyjaśnienie, serię drugą — jego monograficzne opracowanie. W związku z oboma rodzajami czynności konferencja zaprojektowała, ażeby Redakcja P. A. E. porozumiała się każdorazowo ze specjalistami w danej dziedzinie etnografii

w sprawie całokształtu prac związanych z opracowywaniem poszczególnych zagadnień, a więc projektu ankiety i kartograficznego oraz monograficznego opracowania uży- skanych przez nią wyników.

7. Mapy. Podkładowa mapa robocza podzielona będzie na sekcje o bokach 20×20 km. Karta atlasowa powtórzy ten podział, tak że P. A. E. odbiegać będzie od niemieckiego wzoru (A. d. d. V.), ale zaletą jego będzie przejrzystość, jednakowo duży obszar sekcji, możliwość łatwego przeliczania odległości i zasięgów oraz nieskomplikowana nomenklatura sekcyjna. Podstawową zaletą jednak takiej karty będzie okoliczność, że elementem mapy stanie się sekcja, a nie człowiek, który jest przenośny i zmienny. Kartę podkładową, na której mapować się będzie poszczególne zagadnienia, wykona się w skali 1:1.000.000 i pracować się będzie na niej w oparciu o mapę 1:300.000, jako posiadającą wszystkie nazwy topograficzne. Karta podkładowa będzie zawierać prócz podziału na sekcje także sieć rzeczną.

Atlas właściwy, zredukowany do 1:2.000.000, będzie posiadał uzupełnienia w postaci map kalkowych, zawierających podziały: parafialny, administracyjny i gwarowy, miejscowości o znaczeniu historycznym, historyczne szlaki komunikacyjne, miejscowości jarmarczne, orografię, zalesienie, gleby, dane prehistoryczne i antropologiczne, a w razie potrzeby i inne dane.

Karty dodatkowe, zawierające nawiązania z obszarów obcych, drukować się będzie w skali 1:4.000.000.

W związku z graficzną stroną Atlasu uczestnicy konferencji zdecydowali się, że Redakcja P. A. E. może uznać niniejsze postanowienia za nie wiążące, w razie gdyby jakieś względy nakazywały zmianę tych postanowień; w każdym jednak wypadku Redakcja P. A. E. winna iść po linii raczej zmniejszania niż zwiększania rozmiarów map.

8. Postanowienia końcowe:

- a) P. A. E. powinien być samodzielną sekcją P. T. L., z własną redakcją, organizacją, środkami i inicjatywą, lecz rozwijającą się w ramach norm prawnych przewidzianych przez statut i powinien być reprezentowany nie przez P. T. L., ale przez swoją redakcję czy redaktora.
- b) Redakcja P. A. E. powinna dbać o to, ażeby Atlas zawierał, prócz map i objaśnień, krótki tekst uwzględniający dane porównawcze z państw sąsiednich i krótkie naświetlenie, mogące zainteresować szerszy ogół społeczeństwa.
- c) Przed rozpoczęciem prac wydawniczych ogłosi się konkurs dla grafików kartografów na wykonanie mapy wg przedstawionego projektu.
- d) Przed ostatecznym opracowaniem zagadnień Oddziały P. T. L. wyślą w teren sprawdzających eksploratorów.
- e) Konferencja zleca Oddziałowi Krakowskiemu, ażeby zwrócił się do prof. K. Nitscha z prośbą o pieczę nad stroną językową Atlasu (transkrypcja gwar.).

T. D.

UCHWALY KONFERENCJI W SPRAWIE SZTUKI I KULTURY
LUDOWEJ ZWOLANEJ PRZEZ CENTRALNY INSTYTUT
KULTURY 5—9 MAJA 1947 W ZAKOPANEM

Przedstawiciele nauki, sztuki, władz państwowych, organizacji społecznych i kulturalnych, muzeów etnograficznych, rzeczoznawcy i działacze terenowi, zaproszeni przez Centralny Instytut Kultury na konferencję w sprawie sztuki i kultury ludowej w dniach 5—9 maja w Zakopanem, uchwalili z górami 60 tez, które jako wytyczne obowiązywać powinny w ustalaniu stanowiska, jakie sztuka i kultura ludowa zająć ma w organizacji życia społecznego i gospodarczego w państwie demokratycznym. Z uchwał tych przytaczamy tylko niektóre, mające

związek z tematyką etnografii polskiej i jej promieniowaniem w życie praktyczne.

Kultura ludowa powinna wejść jako żywa tradycja kultury narodowej w system wychowania i wykształcenia narodowego.

Kultura ludowa przyszłości, to oparta na tej tradycji kultura ogólna, jak najszerszej upowszechniona i zgodna z interesami ludu.

Konferencja uznaje konieczność ustalenia ewidencji żywych ośrodków samorodnej sztuki ludowej oraz otoczenia ich opieką.

W żywych ośrodkach sztuki ludowej niedopuszczalne jest stosowanie mechanizacji masowości i seryjności produkcji.

Zaleca się propagandę wartości artystycznych kultury ludowej zarówno wśród wytwórców, jak i wśród odbiorców za pomocą wystaw i wydawnictw sztuki ludowej.

Konferencja zwraca się do Centralnego Instytutu Kultury o upowszechnienie opracowanych w Polsce metod ochrony sztuki ludowej i przemysłu ludowego.

Pożądane jest, aby rozwiązanie zagadnienia planowej ochrony sztuki i kultury ludowej w Polsce zostało jak najszybciej uzgodnione między przedstawicielami Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, Departamentu Plastyki Min. Kult. i Sztuki, a Polskim Towarzystwem Ludoznawczym, Instytutem Badania Sztuki Ludowej i Centralnym Instytutem Kultury.

Pożądane jest szybkie opracowanie i opublikowanie najważniejszych pozytywnych elementów zawartych we wszystkich przejawach tradycyjnej sztuki ludowej, a przede wszystkim dziedzin zanikających, jak: strój, budownictwo, sprzętarstwo, ceramika itp. w celu wykazania użytkowej strony poszczególnych wytworów.

Konferencja stoi na stanowisku, że czynniki reprezentujące Min. Kultury i Sztuki, oraz przedstawiciele odnośnych gałęzi nauki, powinni brać udział w przygotowywaniu form ustawodawstwa odnoszącego się do sztuki ludowej i przemysłu ludowego.

Należy wpłynąć na zawodowe szkoły regionalne, kształcące młodzież wiejską w rzemiosłach artystycznych, aby określiły jasno swój stosunek do sztuki ludowej i nie niszczyły jej przez narzu-

canie uczniom tzw. form uczonych. Szkoły rozwijać powinny zamiłowanie do sztuki ludowej przez wskazywanie na właściwe wzory zarówno dawne, jak i nowsze.

Strój ludowy jest wynikiem warunków ekonomicznych, przyrodniczych (zależy bowiem od produkcji rolniczej i hodowlanej), historycznych, społecznych i psychologicznych, a także prądów kulturalnych, przenikających wieś.

Wzmoczony kontakt wsi z miastem oraz zmienione społeczne i gospodarcze warunki życia powodują zanik ludowego stroju regionalnego.

Z drugiej strony daje się zaobserwować fakt, że rozbudzone poczucie godności warstwy chłopskiej oraz wzrastająca świadomość wartości kultury ludowej w społeczeństwie polskim — sprzyja utrzymaniu ustroju ludowego, podobnie jak w krajach ościennych.

Celem roztoczenia opieki nad czystością regionalną stroju ludowego — niezbędne jest gromadzenie strojów ludowych w muzeach i opracowanie ich w specjalnym wydawnictwie.

Materiały te będą miały wielką wartość historyczno-kulturalną i służyć mogą potrzebom nauki, szkół, świetlic i teatrów robotniczych.

Obrzędy ludowe, należące do społecznej kultury ludowej przez funkcję, jaką spełniają w społeczeństwie, należą również i do sztuki przez formę artystyczną, kumulującą w sobie pierwiastki muzyczne, wokalne, ruchowe i plastyczne.

Dlatego opieka nad sztuką ludową obejmuje również opiekę nad formalną stroną obrzędów: pieśnią, muzyką, tańcem, oraz przedmiotami obrzędowymi.

Stwierdzając, że właściwa pierwotna treść obrzędowa zachowała się w niepomniejszonym stopniu, niż forma i wykazuje silną tendencję do zaniku, nie zamierzamy przywracać do życia treści obrzędów. Obserwacja form obrzędowych skłania nas do uznawania form obrzędowych nie za skostniałe, lecz żywe organizmy, podlegające ewolucji pod wpływem potrzeb estetycznych i społecznych funkcji obrzędu.

Nasz czynny stosunek do tych przemian wyrazi się w aprobowaniu i naśladowaniu samorzutnie tworzących się form udalnych i zgodnych z treścią przewodnią obrzędu ludowego, a dyskwalifikowanie tych pomysłów formalnych, które popadają w konflikt bądź z jego treścią bądź wymaganiami estetycznymi lub jego funkcją społeczną.

Ważniejsze i zasługujące na większą ochronę są obrzędy, zachowane do dziś w terenie i stanowiące część społecznej i żywej kultury ludowej, niż obrzędy wskrzeszane dla celów widowiskowych.

Zagadnienie obrzędów ludowych nabiera szczególnego znaczenia, jako składowa część programu wychowawczego wczasów robotniczych i chłopskich. Pożądane jest powołanie przez Centralny Instytut Kultury specjalnej komisji warsztatowej, która by w oparciu o materiał etnograficzny opracowała plan wyzyskania obrzędów ludowych i innych przejawów społecznej kultury ludowej w pracach wczasów.

Centralny Instytut Kultury powinien zaopiekować się sprawą muzyki ludowej i współpracując z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym doprowadzić do zapisania na płytach całego dorobku muzyki ludowej. W pracy tej należy wyzyskać archiwum fonograficzne i jego aparaturę w Poznaniu.

Centralny Instytut Kultury powinien zająć się zagadnieniem tańców ludowych i współpracując z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym doprowadzić do opracowania i wydania atlasu tańców ludowych w Polsce.

WYSTAWA SZTUKI LUDOWEJ

W ramach Międzynarodowych Targów Gdańskich w Sopotach, które trwały w okresie od 2. VIII.—31. VIII. 1947, została zorganizowana przez Ministerstwo Kultury i Sztuki Wystawa Polskiej Sztuki Ludowej. Komisarzem wystawy był mgr Kazimierz Pietkiewicz. Wnętrze projektował prof. Jan Kurzątkowski. Cho-

ciaż w założeniu Wystawa miała charakter propagandowy sztuki ludowej, zasługuje na uwagę przede wszystkim dlatego, że w odróżnieniu od innych podobnych imprez reprezentowała autentyczną sztukę ludową, wywodzącą się z tradycji. Nie dopuszczone zostały na wystawę przedmioty sztuki pseudoludowej lub interpreterowanej przez artystów kształconych w szkołach artystycznych. Wszystkie eksponaty były wytworami kultury ludowej w znaczeniu, w jakim używa go etnografia.

Ministerstwo Kultury i Sztuki, doceniając wielkie wartości tradycyjnej sztuki ludowej i chcąc uratować je dla kultury narodowej, opracowuje metody jej upowszechnienia w środowiskach miast, oraz ochrania je przed niewłaściwą eksploatacją ekonomiczną. Wystawa nie dawała przeglądu zjawiska sztuki ludowej pod względem historycznym lub etnograficznym, ograniczała się jedynie do pokazania najefektowniejszych pod względem artystycznym działów sztuki ludowej i to przede wszystkim w ośrodkach dziś jeszcze żywych. Wszystkie eksponaty zostały zakupione w latach 1946—47 na terenie wsi. Ze względu na ograniczoną ilość miejsca pomieszczono na Wystawie jedynie około 250 eksponatów, a mianowicie ceramikę czarną z Knyszyna Białostockiego, ceramikę lubelską zebraną przy pomocy studentów Uniw. M. C. S. (Urzędów, Baranów, Zagrody i inn.), kielecką z Ilży (rzeźbę ceramiczną — kropielniczki, figurki świętych i ptaki), Bolechowa, Wierzbnika, Denkowa; kujawską z Raciążka, Lubienia (szarą) i Kowala; kurpiowską z Pultuska; podhalańską z okolic Zakopanego; ponad to kaszubską z Chmielnia koło Kartuz (L. Necla) oraz z woj. warszawskiego z Węgrowa i Gostynina. Wystawiona została również ceramika ilżecka przeważnie użytkowa, jakiej się używa w gospodarstwie wiejskim, więc: garnki do mleka, dzbanki z uszami, miski, dwójaki itp. o różnorodnym kolorze gliny, polewy, o różnych formach i ozdobach.

Z tkactwa należy wymienić bogate w ornament tkaniny dwuosnowowe z okolic Janowa (pow. Sokółka), zwykle białostockie, tzw. «radziuzki», kurpiowskie barwne stroje o bogatym hafcie, korale pochodzenia puszczańskiego w ludowej obróbce, barwne wel-

niane kapy (nospy) na łóżka i inne spod Przasnysza, Myszynca i Ostrołęki. Z Węgrowa tkaniny metrowe prawie identyczne z białostockimi «radziuzkami», pasiaki łowickie z okolicy Sannik, części stroju z rawskiego i opoczyńskiego, oraz kompletny strój spod Opoczna; ręczniki i obrusy z Mazowsza Pruskiego, nawiązujące do ornamentyki i techniki tkanin wileńskich, kurpiowskich i białostockich.

Specjalne zainteresowanie wzbudzał strój Ziemi Lubuskiej z Wielkiej Dąbrowki, a zwłaszcza pasiasta spódnica, spokrewniona z pasiakami Polski rdzennej.

Wśród haftów wybijał się oryginalnością wspaniały czerwony i biały haft kurpiowski, zdobiący u ludu bieliznę, a w miastach komplety serwetkowe, będące dzisiaj pokupnym towarem eksportowym. Wystawione zostały również hafty wielkopolskie, tzw. nasnuwane białe z Gminy i Podmokła oraz hafty na tiulu z Ziemi Lubuskiej, które zdobią wspaniałe czepeczki tiulowe. Najwspanialsze koronki ze Śląska Cieszyńskiego reprezentowane były przez naczółki. Ponadto na wystawie znalazły się papierowe wycinanki kurpiowskie, lubelskie i łowickie, drobne wyroby z metalu i drzewa z Podhala, krzyż artystycznej roboty kowalskiej z Pułtuska, wielkanocne ciasto figuralne z Kurpiów i tzw. «kozy» prostyńskie czyli ciasto z Prostyni.

Współczesną rzeźbę ludową reprezentował artysta ludowy Leon Kudła, chłop pochodzący spod Radomska, a zamieszkały obecnie pod Warszawą. Rzeźba jego pełna szczerzej prostoty jest rzadkim dziś okazem rzeźby ludowej wysokiej klasy.

Wystawę odwiedziło wiele tysięcy ludzi, w tym spora ilość cudzoziemców: Anglików, Francuzów, Belgów, Szwedów, Norwegów, Duńczyków, Czechów, Rosjan, Amerykanów i Finów. Między cudzoziemcami trafiali się również artyści i uczeni.

Wystawa została częściowo sfilmowana przez Film Polski.

Kazimierz Pietkiewicz

ZNISZCZENIA W ARCHITEKTURZE LUDOWEJ W WOJ. POMORSKIM

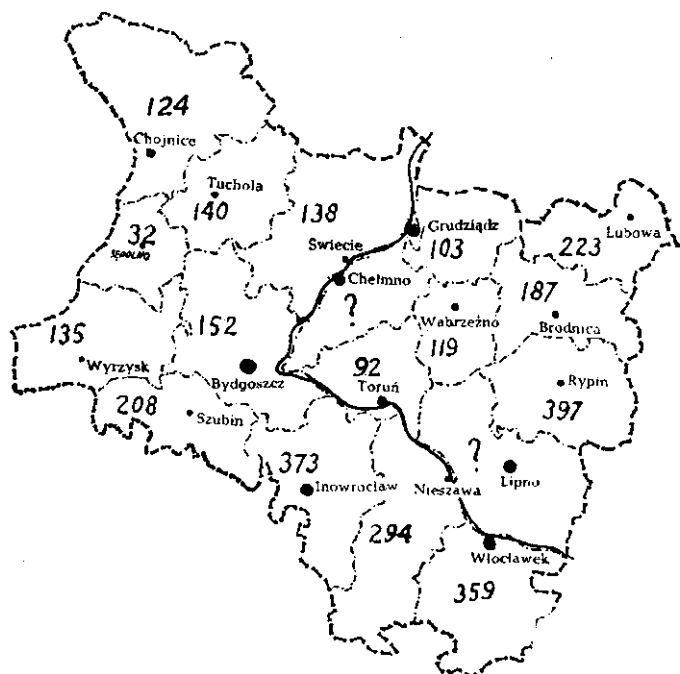
(w świetle ankiety wojew. Komendy Milicji Obyw. w Bydgoszczy)

Materiały przytoczone poniżej świadczą chlubnie o działalności Milicji Obywatelskiej w zakresie kultury. Należy sobie życzyć, aby w ślad za Milicją Ob. woj. pomorskiego poszły Komendy innych województw i zbiorowym wysiłkiem dobrze spełnionej służby społecznej przyczyniały się do pogłębiania naszej wiedzy o kraju ojczystym. Po licznych błędach, jakie popełnialiśmy na Śląsku Opolskim lub na b. Mazowszu Pruskim, przychodzi czas na pracę rozumną, twórczą i obliczoną na daleką przyszłość. Rzeczowe odpowiedzi, dostarczone przez wszystkie posterunki M. O. województwa pomorskiego na ankietę, opracowaną przez ob. M. Pawelka z Komendy Wojewódzkiej w Bydgoszczy, stanowią materiał historyczny dużej wagi, który niezawodnie wyzyskany będzie w naukowej ocenie barbarzyństwa niemieckiego i zniszczeń dokonanych przez Niemców w dziedzinie dóbr kulturalnych w Polsce.

Redukcja

Zwyczaj ludu polskiego budowania przy osiedlach i na skrzyżowaniach dróg kapliczek, krzyży i figur przyczynił się do nadania krajobrazowi wsi polskiej specjalnych cech charakterystycznych i wpłynął ożywczo na rozwój rzeźby, snycerstwa, malarstwa i stolarstwa ludowego. Kaplice przydrożne oraz krzyże spełniały w życiu ludu ważną funkcję społeczną. Tutaj rozgrywały się bowiem liczne akty religijne, społeczne i obyczajowe wsi: zanoszono modły zbiorowe, odbywano zebrania gromadzkie, odprawiano sceny z życia obrzędowego, wymierzano sprawiedliwość, a za wsią pod figurą jakże często rodzice żegnali swe dzieci idące w świat.

Wojna ostatnia nie oszczędziła kaplic i krzyżów przydrożnych w woj. pomorskim. Działała tu z premedytacją zbrodnicza ręka okupanta niemieckiego, która niszczyła wszystko, co polskie. Rozmiary barbarzyńskiej działalności Niemców w tej dziedzinie określiła z naukową dokładnością Milicja Obywatelska woj. pomorskiego, dzięki systematycznym i ścisłym odpowiedziom na

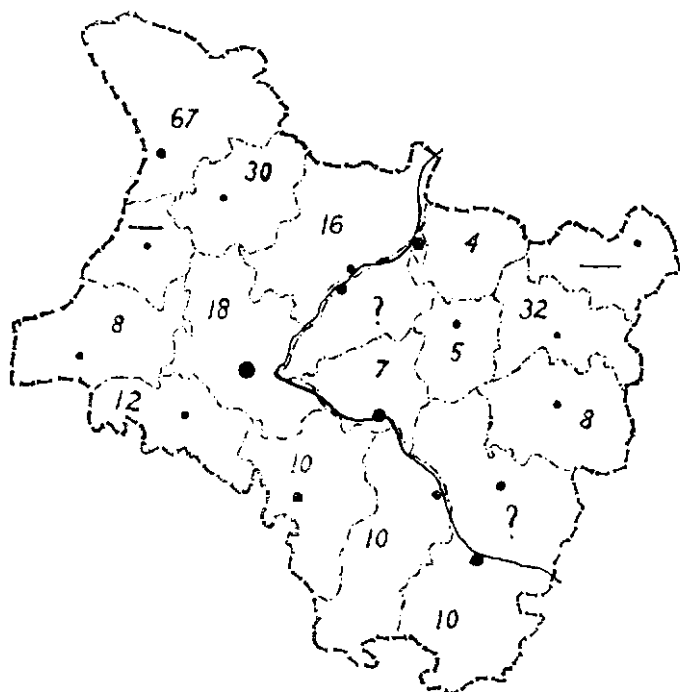

Mapa zniszczonych przez Niemców w województwie pomorskim kapliczek i figur przydrożnych w latach okupacji 1939–1945.

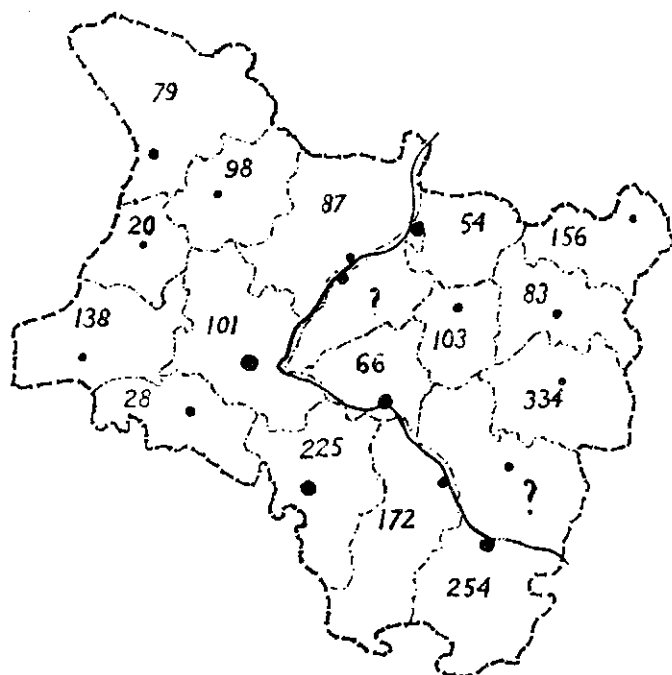
ankietę opracowaną przez ob. M. Pawelka z Komendy Woj. w Bydgoszczy w sprawie ilości kaplic i krzyżów zniszczonych przez Niemców w latach od 1939–1945, ilości kaplic i krzyżów ocalałych w czasie okupacji, oraz ilości wystawionych od roku 1945 do stycznia 1947.

Jak wykazują niżej zamieszczone trzy mapki i wykaz (tabela), Niemcy, chcąc pozabawić cech polskich nawet krajobraz ziem naszych, zniszczyli 3,070 kapliczek, figur i krzyżów w 16 powiatach woj. pomorskiego. Ocalało zaś w różnych zakątkach tylko 237 obiektów. Brak danych zaledwie z 2 powiatów, z Chelmina i Lipna. Ponieważ liczby powyższe potwierdzone są dokumentami i zo-

stały zebrane przez komórki służby państwowej, docierającej do najdalszych zakątków wsi, rozmiary strat w zakresie architektury ludowej są, jak widać, przerażające. Wśród zniszczonych obiektów znalazły się i takie, które były chlubą sztuki ludowej. Szczególnie dotknięty został pow. lubawski, gdzie na 223 kapliczek nie ocalała ani jedna, oraz seipoliński, który stracił również wszystkie kapliczki w liczbie 32. Ogólny procent strat przekracza 97%. Straty te są szczególnie dotkliwe dla etnografii polskiej. Ponieważ zaś materiały statystyczne i opisowe, dotyczące kapliczek i krzyżów przydrożnych, znajdujące się w posiadaniu Instytutu Bałtyckiego w Toruniu, zginęły bezpowrotnie w czasie wojny, materiały zebrane przez Milicję Obywatelską woj. pomorskiego na-

Mapa ocalałych w województwie pomorskim kapliczek i figur przydrożnych w czasie okupacji niemieckiej w latach 1939—1945.

Mapa nowozbudowanych kapliczek i figur przydrożnych w województwie pomorskim od połowy r. 1945 do stycznia 1947 r.

bierają specjalnej wartości. Pozwalają one na odtworzenia ilościowego stanu posiadania z r. 1939 (2.535 kapliczek i 778 krzyży), a nadto orientują nas szczegółowo w ilości nowozbudowanych kaplic i krzyży w okresie powojennym. Fakt wybudowania 1.515 kapliczek i 483 krzyżów w przeciągu jednego roku w bardzo trudnych warunkach powojennych świadczy o wielkim przywiązaniu ludu polskiego do swej wiekowej tradycji i o ważnej funkcji społecznej, jaką w życiu ludu spełniały kapliczki i krzyże przydrożne.

Kazimierz Pietkiewicz

STAN KAPLICZEK I FIGUR PRZYDROŻNYCH W WOJEW. POMORSKIM W OKRESIE
OD R. 1939 DO STYCZNIA 1947 R.

L. p.	Powiat	Ilość zniszczonych przez Niemców w l. 1939—1945		Ilość ocalałych w czasie okupacji		Ilość nowozbudowanych od r. 1945 do stycznia 1947		Stan w r. 1939		Stan na styczeń 1947 r.	
		Kapliczek	Krzyży	Kapliczek	Krzyży	Kapliczek	Krzyży	Kapliczek	Krzyży	Kapliczek	Krzyży
1.	Wrocławek	164	195	9	1	69	185	173	196	78	186
2.	Wąbrzeźno	119		5		103		124		108	
3.	Lubawa	179	44			118	38	179	44	118	38
4.	Sępólno	32				20		32		20	
5.	Bydgoszcz	152		18		101		170		119	
6.	Wyrzysk	67	68	5	3	64	74	72	71	69	77
7.	Tuchola	140		30		98		170		128	
8.	Nieszawa	294		10		17		304		182	
9.	Grudziądz	14	89	4		47	7	18	89	51	7
10.	Szubin	58	150	4	8	28		62	158	32	8
11.	Świecie	114	4	11	5	39	48	125	29	50	53
12.	Chojnice	124		67		79		191		146	
13.	Inowrocław	186	187	6	4	94	131	192	191	100	135
14.	Toruń	92		7		66		99		73	
15.	Brodnica	187		32		83		219		115	
16.	Rypin	397		8		334		405		342	
	Razem	2319	757	216	21	1515	483	2535	778	1731	504

WYKAZ KSIĄŻEK NABYTYCH PRZEZ P. T. L.
W DRODZE WYMIANY

1) Abbot C. G., A 27 day period in Washington Precipitation. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 3. Washington 1944, str. 4.

2) Abbot C. G., Correlations of Solar Variation. With Washington Weather. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 13. Washington 1945, str. 10.

3) Abbot C. G., On the 27.0074 day Cycle in Washington Precipitation. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 9. Washington 1945, str. 2.

4) Abbot C. G., The Quantity of Vaporous Water in the Atmosphere. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol 101, Nr 12. Washington 1942, str. 7.

5) Abbot C. G., The 1914 Tests of the Langley «Aerodrome». Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 8. Washington 1942, str. 8.

5) Abbot C. G. Weather Predetermined by Solar Variation. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 5. Washington 1944, str. 44.

7) Abbot C. G., Hoover W. H., and Clark L. B., A Sensitive Radiometer. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 5. Washington 1944, str. 44.

8) Abbot C. G. and Candlish N. M. Mc., The Weekly Period in Washington Precipitation. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 98, Nr 21. Washington 1939, str. 4.

9) Aldrich L. B., Smithsonian Pyrheliometry and the Andean Volcanic Eruptions of April 1932. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 6. Washington 1944, str. 5.

10) Alister E. D. Mc. and Myers Jack, The Time Course of Photosynthesis and Fluorescence Observed Simultaneously. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 6. Washington 1940, str. 37.

11) Ambros Michał, Bibliografia śląska, jej stan obecny i zadania na przyszłość. Wyd.: Instytutu Śląskiego. Katowice 1946, str. 30.

12) Annali Lateranensi, Pubblicazione Del Pontificio Museo Missionario Etnologico. Vol. X. Wyd.: Città del Vaticano. Vaticana 1946, str. 219.

13) Anthropological-Papers. Wyd. Smithsonian Institution. Bureau of American Ethnology Bulletin 128. Numbers 13—18. Washington 1941, str. XII+368. — Bulletin 133. Numbers 19—26. Washington 1943, str. IX+615. — Bulletin 136. Numbers 27—32. Washington 1943, str. VIII+375.

14) Anthropological Records. Vol. 4, Nr 1. Culture Element. Distributions: XII Apache — Pueblo. By Gifford E. W. Wyd.: University of California Press Berkeley. California 1940, str. IV+206.

15) Anthropological Records. Vol. 2, Nr 5. The Social Organisation of the Haisla of British Columbia by Olson Ronald L. Wyd.: University of California Press Berkeley. California 1940, str. od 169—200.

16) Anthropos. Revue Internationale d'Ethnologie et de Linguistique. Anthropos. Wyd.: Anthropos-Institut. Freiburg in der Schweiz. Bd. XXXV—VI, II. 1—3. 1940—41, str. 557.

17) Antoniewicz Jerzy, Kultura łużycka w Prusach w oświeceniu nauki polskiej i niemieckiej. Wyd.: Instytut Mazurski w Olsztynie. Komunikat Nr 2. Olsztyn 1947, str. 11.

18) Antonów Michał, Uwagi o losach archiwaliów górnośląskich w związku z ostatnią wojną. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 44. Katowice 1947, str. 4.

19) Arctowski Henryk, On Solar- Constant and Olmospheric Temperature Changes. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 5. Washington 1941, str. VI + 62.

20) Atlas, Ziem Odzyskanych. Wydawnictwo Główny Urząd Planowania Przestrzennego. Warszawa 1947, str. 35.

21) Barlsch Paul, A new Shipworm From the Panama Canal. Wydawnictwo Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 8. Washington 1944, str. 3

22) Bartsch Paul, A new Shipworm From the Panama. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collection. Vol. 99, Nr 21. Washington 1941, str. 2, tabl. I.

23) Barycz Henryk, Jerzy Samuel Bandtkie (1768—1835). Wyd.: Instytut Śląski. Seria V. Komunikat Nr 46. Katowice, str. 4.

24) Barycz Henryk, Uniwersytet wrocławski w przeszłości i teraźniejszości. Wyd.: Instytutu Śląskiego. Katowice 1946, str. 32.

25) Beals Ralph L., The contemporary culture of the Ca'hita Indians. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 142. Washington 1945, str. XII + 244.

26) Beals Ralph L., Carrasco Pedro, and Corkle Thomas Mc. Houses and House Use of the Sierra Tarascans. Wyd.: Smithsonian Institution Institute of Social Anthropology Publikation Nr I. Washington 1944, str. 37, abl. 8.

27) Berezowski Cezary, Organizacja Narodów Zjednoczonych. Wyd.: Tow. Naukowego K. U. L. Lublin 1946, str. 31.

28) Biłkowski Leon, Lubelska księga podkermorska piętnastego wieku. Wyd.: Tow. Naukowego K. U. L. Lublin 1934, str. XI + 168.

29) Bibliotekarz. Czasopismo poświęcone sprawom biblioteki i czytelnictwa. Wyd.: Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich oraz Biblioteka Publiczna m. Warszawy. Roczn. XIV, Nr 1 i 2. Warszawa 1947, str. 36. — Rocznik XIV, Nr 3 i 4. Warszawa 1947, str. 36—69.

30) Bieniarzówna Janina, W walce o chłopskie prawo. Wyd.: Spółdzielni «Wieś». Kraków 1947, str. 24.

31) Bishop Carl Whiting, Origin of the far Eastern civilizations: a brief Handbook. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 53.

32) Bishop Carl Whiting, Origin of far Eastern civilisations: a brief Handbook. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Numbers One. Washington 1944, str. 463—512, tabl. 12.

33) Bishop Carl Whiting, The Beginnings of civilisation in Eastern Asia. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1941, str. 431—445, tabl. 10.

34) Biuletyn. Łużyce. Sytuacja na Łużycach. Wyd.: Polski Związek Zachodni. Wyd. Zagran. Refer. Łużycko-serbski. Nr 1. Poznań 1946, str. 10. — Nr 2. Poznań 1946, str. 6.

35) Biuletyn Metodycznego Ogniska Krajoznawczego w Krakowie. Kraków 1947. Wyd.: Komisja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szk.

36) Biuletyn Polskiego Tow. Krajoznawczego. Wyd.: Polskie Tow. Krajoznawcze. Warszawa 1946. Nr 7, str. 5. — Warszawa 1947. Nr 1, str. 4. — Warszawa 1947. Nr 2, str. 4. — Warszawa 1947. Nr 3, str. 4. — Warszawa 1947. Nr 4, str. 4.

37) Biuletyn historii sztuki i kultury. Wyd.: Państwowy Instytut Historii Sztuki i Inwentaryzacji Zabytków oraz Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki Politechniki Warszawskiej. R. VIII. Nr 3—4. Warszawa 1946, str. od 135—256.

38) Bulletin. Unesco Bulletin for libraries. Wyd.: United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation. Paris 1947, str. 43.

39) Blackwelder Eliot, Science and human prospects. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 267—283.

40) Bohucki Jan, Szkoła polska na Mazurach i Warmii. Wyd.: Instytutu Mazurskiego w Olsztynie. Komunikat Nr 4, 5, 6. Olsztyn 1946, str. 15.

41) Bolewski Andrzej, Osadnictwo na ziemiach odzyskanych w świetle potrzeb kopalnictwa i przemysłu mineralnego. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 3.

42) Borowski Włodzimierz, Znaczenie gospodarcze wykorzystania krów jako siły pociągowej w rolnictwie Ziemi Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 3.

43) Bushnell Dawid J., Evidence of Early Indian. Occupancy Near the Peaks of Otter, Bedford County Virginia. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 15. Washington 1940, str. 14.

44) Bushnell Dawid J., Sketches by Paul Kane in the Indian Country, 1845—1848. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Washington 1940, str. 25.

45) Butow, Ordensland- Grenzland. Deutschland- Bildheft, Nr 298. Berlin, Tempelhof, str. 48.

46) Časopis Národního Musea. Wyd.: Matice České s Podporou Kuratoria Národního Musea a Ministerstwa Školství a Národní Osvěty v Komisi Knihkupectví Rr. Řivnáče. Ročník CXII, svazek 1 Duchovědný. Praha 1938, str. 168. — Ročník CXII, svazek 2 Přírodovědný. Praha 1938, str. 176. — Ročník CXII, svazek 3 Duchovědný. Praha 1938, str. od 169—320. — Ročník CXIII, svazek 1 duchovědný. Praha 1939, str. 80. — Ročník CXIII, svazek 2 přírodovědný. Praha 1939, str. 80.

47) Časopis Národního Musea. Wyd.: Matice České s Podporou Kuratoria Národního Musea a Ministerstwa Školství a Národní Osvěty v Komisi Knihkupectví Rr. Řivnáče. Ročník CXIII, svazek 3 Duchovědný. Praha 1939, str. od 81—160. — Ročník CXIII, svazek 4 přírodovědný. Praha 1939, str. od 81—160. — Ročník CXIV, svazek 1 duchovědný. Praha 1940, str. 124. — Ročník CXIV, svazek 2 přírodovědný. Praha 1940, str. 120. Ročník CXIV, svazek 3 duchovědný. Praha 1940, str. od 129—240. Ročník CXIV, svazek 4 přírodovědný. Praha 1940, str. od 121—236.

Časopis Vlasteneckého Spolku Musejního v Olomouci. Nakladem Vlasteneckého Spolku Musejního v Olomouci. Roč. 56. Rok 1947. Sv. I. Olomouc 1947, str. 115.

49) Chambliss Charles E., The botany and history of *Zizania aquatica* L. («Wild Rice»). Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1941, str. 369—382, tabl. 9.

50) Chase Florence Meier, Increased Stimulation of the Alga *Stichococcus Bacillaris* by Successive Exposures to Short Wave Lengths of the Ultraviolet. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 17. Washington 1941, str. 16, tabl. 2.

51) Chodzidło Teofil, Mieszkanie u Jakutów. Wyd.: Institut Anthropos, Posieux-Froideville. Freiburg, str. 841—862.

52) Cholewa M. Cz., Stroje ludowe ziemi sądeckiej. Wyd.: Tow. Ludoznawczego. Lublin 1946, str. 26.

53) Cockerell T. D. A., Bees of the Family Hylaeidae From the Ethiopian Region. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 8. Washington 1942, str. 15.

54) Compton Arthur H., Science shaping American culture. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 175—182.

55) Coon Carleton S., Southern Arabia, a problem for the future. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1945, str. 385—402.

56) Cooper John M., Areal and temporal aspects of aboriginal South American culture. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1944, str. 429—461, tabl. 4.

57) Cushman Joseph A., Recent foraminifera from old providence Island. Collected on the presidential cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 9. Washington 1941, str. 14, tabl. 2.

58) Czekanowski Jan, Dane o ruchu ludności 20 parafii diecezji lubelskiej. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 1.

59) Czerwiński Kazimierz, Tajne archiwum niemieckie w Pile, Wyd.: Instytutu Bałtyckiego, Wydziału Pomoroznawczego. Komunikat Nr 17. Bydgoszcz 1946, str. 4.

60) Deichmann Elisabeth, Coeleterates Collected on the Presidential Cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 10. Washington 1941, str. 17, tabl. 1.

61) Deignan H. G., Burma — Gateway to China. Wyd.: Smithsonian Institution. War Background Studies Number Seventeen. Washington 1943, str. IV + 21.

62) Deignan H. G., Siam — land of free men. Wyd.: Smithsonian Institution. War Background Studies Number Eight. Washington 1943, str. 18.

63) Deignan H. G., Two New Races of Passerine Birds From Thailand. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol 99, Nr 18. Washington 1940, str. 4.

64) Dembiński Henryk, Dyplomacja i dyplomaci w nowoczesnym państwie. Wyd. Tow. Naukowego K. U. L. Lublin 1946, str. 28.

65) Densmore Frances, Nootka and Quileute Music. Wyd.: Smithsonian Institution on Bureau of American Ethnology Bulletin 124. Washington 1939, str. XXVI + 358.

66) Densmore Frances, The study of Indian music. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 527—550, tabl. 6.

67) Dobrowolski K., Recenzja z pracy p. Flizaka pt. «Rozporządzenie nieniem nieruchomym u ludności włościańskiej na północ od Górców w I. połowie XIX wieku. Odbitka ze Sprawozdań Polskiej Akademii Umiejętności. Tom XLVI.

68) Dobrowolski Tadeusz, Najstarsze drewniane kościoły śląskie jako znaki zamierchlej przeszłości. Wyd.: Instytutu Śląskiego. Katowice 1946, str. 20.

69) Dobzhansky Th., Beetles of the Genus *Hyperaspis* Inhabiting the United States. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 6. Washington 1941, str. 94, tabl. 6.

70) Domosławski Bohdan, Zniszczenia wojenne budynków na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 3.

71) Dorsey Carl Kester: The Musculature of the Labrum Labium and Pharyngeal Region of Adult and Immature Coleoptera. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 7. Washington 1943, str. 42, tabl. 24.

72) Droga. Pismo chrześcijańskie dla wszystkich. Wyd.: Ruch Metodystyczny w Polsce. Rok II, Nr 6—7. Kraków 1947, str. 20.

73) Drucker Philip, Ceramic sequences at tres Zapotes, Veracruz, Mexico. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology Bulletin 141. Washington 1943, str. IX + 155.

74) Drucker Philip, Ceramic stratigraphy at Cerro de las Mesas Veracruz, Mexico. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 141. Washington 1943, str. VIII + 95, tabl. 58.

75) Durkacz Piotr. Spółdzielczość rolnicza na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 3.

76) Dziewoński Kazimierz, Lokalizacja przemysłu w Polsce a Ziemię Odzyskane. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 3.

77) Embree John F., *The Japanese*. Wyd.: Smithsonian Institution. War Background Studies Number Seven. Washington 1943, str. IV + 42.

78) Espinosa Antonio Vázquez. *Compendium and description of the West Indies*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 102. Washington 1942, str. XII + 862.

79) *Etnografia. Lud w malarstwie polskim*. Tabl. 61.

80) Fenton William N., *Contacts between Iroquois herbalism and colonial medicine*. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 503—520, tabl. 5.

81) Fenton William N., *Masked medicine societies of the Iroquois*. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1941, str. 397—429, tabl. 25.

82) Fischer Adam, Zorian Dolega Chodakowski. Wyd.: Tow. Ludoznawczego. Lublin 1946, str. 20.

83) Flesche Francis, *War Ceremony and Peace Ceremony of the Osage Indians*. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 101. Washington 1939, str. VI + 280.

84) Frankowski Jan, *Zadłużenie gospodarstw rolnych woj. pomorskiego w latach 1932—1936*. Wyd.: Tow. Naukowego K. U. L. Lublin 1937, str. VIII + 154.

86) Gazin C., Lewis and Sullivan J. Magruder, *A new Titanotheres From the Eocene of Mississippi, with Notes on the Correlation Between the Marine Eocene of the Gulf Coastal Plain and Continental Eocene of the Rocky Mounta — in Region*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 13. Washington 1942, str. 13, tabl. 3.

87) Gerliez Karol, *Znaczenie i możliwości rozwoju przemysłu przetwórczego owocowo-warzywnego na Ziemiach Odzyskanych*. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Str. 2.

88) Gilbert William H., *Peoples of India*. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Number Eighteen. Washington 1941, str. IV + 86.

89) Gilmore Charles W., New Fossil Lizards From the Upper Cretaceous of Utah. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 16. Washington 1940, str. 3.

90) Glueck Nelson, The excavations of Salomon's seaport: Ezion-geber. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 453—478, tabl. 14.

91) Głos wolnych. Organ Stowarzyszenia Myśli Wolnej w Polsce. Rok II, Nr 5—6. Warszawa 1947, str. 73—112.

92) Głownia J., Czeskie i polskie prawa do Kładzka. Wyd.: Instytut Śląski. Katowice 1946, str. 4.

93) Golachowski Stefan: Śląsk przez pryzmat socjologii. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V. Komunikat Nr 38. Katowice 1947, str. 4.

94) Gorywoda Anzelm, Podstawy rozwojowe rzemiosła na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 4.

95) Grodecki Konstanty, Stan muzealnictwa na Pomorzu Zachodnim. Wyd.: Instytutu Bałtyckiego. Bydgoszcz 1947, str. 3. Kom. 1.

96) Gushman Joseph A., Recent Foraminifera From Old Providence Island Collected on the Presidentil Cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 9. Washington 1941, str. 14, tabl. 2.

97) Halban Leon, Mistyczne podstawy narodowego socjalizmu. Wyd.: Tow. Naukowego K. U. L. Lublin 1946, str. 42.

98) Halban Leon, O potrzebie badań etno-socjologicznych nad religijnością. Wyd.: Tow. Ludoznawczego. Lublin 1946, str. 30.

99) Hallsonen Sulo, Finnische linguistische und volkskundliche Bibliographie für die Jahre 1937—1938. Helsinki 1940, str. 318—354.

100) Handbook of South American. Vol. 1. Vol. 2. The Andean civilisations. By — Steward Julian H. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 143. Washington 1946, str. XXXIII + 1035.

101) Helsztyński Stanisław, Północne Mazowsze i Warmia w Bibliotece Ziem Odzyskanych. Wyd.: Instytutu Mazurskiego w Olsztynie. Komunikat Nr 5. Olsztyn 1947, str. 11.

102) Hierowski Zdzisław, Poeta narodowy Śląska Cieszyńskiego 1848. Jan Kubisz — 1929. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 21. Katowice 1946, str. 4.

103) Hrdlička Aleš., Ritual Ablation of Front Teeth in Siberia and America. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 3. Washington 1940, str. 32, tabl. 5.

104) Hrdlička Aleš., The Eskimo child. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 557—562, tabl. 10.

105) Informacje dla uczestników V sesji Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Wyd.: Ministerstwo Ziem Odzyskanych. Biuro Studiów Osadniczo-przesiedleńczych. Str. 4.

106) Informacje w sprawie referatów wygłaszanych na posiedzeniach Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Wyd.: Ministerstwo Ziem Odzyskanych. Biuro Studiów Osadniczo-przesiedleńczych. Kraków 1947, str. 2.

107) Instrukcja wydawnicza dla średniowiecznych źródeł historycznych. Wyd.: Polska Akademia Umiejętności. Kraków 1925, str. 40.

108) Instytut. Centralny Instytut Kultury. Str. 4.

109) Izdebski Zygmunt, Marek St. Korowicz, Une expérience de droit international. Paris 1946. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V. Komunikat 49. Katowice 1947, str. 4.

110) Jackson Harold Gordon, Check-List of the Terrestrial and Fresh-Water Isopoda of Oceania. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 8. Washington 1941, str. 35.

111) Jamka Rudolf, Dotychczasowe wyniki badań wykopaliskowych na staropolskiej osadzie we Wrocławiu. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 24. Katowice 1946, str. 4.

112) Janse Olov R. The Peoples of French Indochina. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Number Nineteen. Washington 1944, str. IV + 28.

113) Jantar. Przegląd naukowy zagadnień pomorskich i bałtyckich. Organ Instytutu Bałtyckiego. Rok IV, zesz. 1. Gdańsk,

Bydgoszcz, Szczecin 1946, str. 100. — Rok IV, zesz. 2. Gdańsk, Bydgoszcz, Szczecin 1946, str. 12 + 141. — Rok IV, zesz. 3. Gdańsk, Bydgoszcz, Szczecin 1946, str. 113. — Rok V, zesz. 1. Gdańsk, Bydgoszcz, Szczecin 1947, str. 88. — Rok V, zesz. 2. Gdańsk, Bydgoszcz, Szczecin 1947, str. 176.

114) Jenness Diamond, Prehistoric culture Waves from Asia to America. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1941, str. 383—396.

115) Jeżowski Krzysztof, Zaplecze gospodarcze Dolnego Śląska. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 28. Katowice 1946, str. 4.

116) Johnston Earl S. and Weintraub Robert L., The Determination of Small Amounts of Chlorophyll-Apparatus and Method. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 98, Nr 19. Washington 1939, str. 5, tabl. 2.

117) Jones William, Ethnography of the Fox Indians. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 125. Washington 1939, str. IX + 156.

118) Kalendarz dla Mazurów na rok 1947. Wyd.: Instytutu Mazurskiego. Olsztyn, str. 96.

119) Kalendarz dla Warmiaków na rok 1947. Wyd.: Instytutu Mazurskiego w Olsztynie. Olsztyn, str. 96.

120) Kalendarz. Śląski kalendarz historyczny. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V, Komunikat Nr 6, 8, 12, 14, 17, 19, 22, 26, 30. Katowice 1946.

121) Konafojski Czesław, Zagadnienie motoryzacji w rolnictwie Ziemi Odzyskanych obecnie i w przyszłości. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 2.

122) Kasprzyk Ludwik, Problemy Służby Zdrowia na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 1.

123) Katalog druków mazurskich XVI—XX wieku. Wyd.: Instytutu Mazurskiego w Olsztynie. Olsztyn 1947, str. 116.

124) Katalog wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Lublin 1946.

125) Katalog I ze szczególnym uwzględnieniem literatury dotyczącej polskich Ziemi Odzyskanych. Poznań 1946, str. 23. Wyd.: Instytutu Zachodniego.

126) Kawyn Stefan, Zagadnienie grupy literackiej. Wyd.: Tow. Naukowego K. U. L. Lublin 1946, str. 66.

127) Kennedy Raymond, *Contours of culture in Indonesia*. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1944, str. 513—522, tabl. 12.

128) Kennedy Raymond, *Islands and Peoples of the Indies*. Wyd.: Smithsonian Institution. War Background Studies Number Fourteen. Washington 1943, str. IV + 66.

129) Knoche Walter, *The Ice Age Problem*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 22. Washington 1941, str. 5.

130) Korowicz M., *Ustawa o dwuletnim planie gospodarczym Czechosłowacji*. Wyd.: Instytut Śląski. Seria VI, Komunikat Nr 1. Katowice 1947, str. 6.

131) Kostrzewski Józef, *Przyczynek do dawności niektórych wytworów polskiej kultury ludowej*. Wyd.: Tow. Ludoznawczego. Lublin 1946, str. 11.

132) Kreysa Mirosław, *Metody i wyniki akcji osadniczo-przesiedleńczej w Czechosłowacji*. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych. Str. 28.

133) Krieger Herbert W., *Island Peoples of the Western Pacific Micronesia and Melanesia*. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Number Sixteen. Washington 1943, str. IV + 104.

134) Krieger Herbert W., *Peoples of the Philippines*. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Number Four. Washington 1942, str. IV + 86.

135) Krynicki Marian, *Charakterystyka statków poniemieckich przyznanych Polsce tytułem reparacji wojennych*. Wyd.: Instytut Bałtycki. Wydział Morski. Bydgoszcz 1947, str. 2.

136) Krynicki Marian, *Przemiany strukturalne polskiej pełnomorskiej floty handlowej w latach 1939—1947*. Wyd.: Instytut Bałtycki. Wydział Morski. Gdańsk 1947, str. 2.

137) Krynicki Marian, Żegluga pasażerska na północnym Atlantyku. Wyd.: Instytut Bałtycki, Wydział Morski. Bydgoszcz 1947, str. 3.

138) Krzysik Franciszek, Przemysł leśny na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Str. 3.

139) Kucner A. i Gołachowski St., Żywiol polski na Opolszczyźnie. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 29. Katowice 1946, str. 4.

140) Kullmer C. J., A Remarkable Reversal in the Distribution of Storm Frequency in the United States in Double Hale Solar Cycles, of Interest in Long-Range Forecasting. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 10. Washington 1943, str. 20.

141) Leyding — Mielecki Gustaw, Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego w Olsztynie. Część I. Olsztyn 1947, str. 215.

142) Ludera Franciszek, Przegląd rezerwatów przyrody na terenie odzyskanych ziem Śląska Opolskiego i Dolnego. Wyd.: Instytutu Śląskiego. Komunikat Nr 9. Katowice 1946, str. 4.

143) Łoś Jan Stanisław, Sprawa agrarna w Rzymie II-go i I-go wieku przed Chrystusem. Wyd.: Tow. Naukowego K. U. J. Lublin 1946, str. 24.

144) Lowmiański Henryk, Dotychczasowy stan badań dziejów dawnych Prusów. Wyd.: Instytut Mazurski w Olsztynie. Komunikat Nr 7—8. Olsztyn 1947, str. 28.

145) Malicki Longin, Oświecenie u górali śląskich. Odbicie z roczników Tow. Przyjaciół Nauk na Śląsku. Katowice 1938, str. 14, ryc. 12.

146) Maringe Witold, Majątki państwowe na Ziemiach Odzyskanych jako ośrodki kultury rolnej. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, str. 4.

147) Mazurkówna Stefania, Rola szkoły w procesie zespoleńia ziem odzyskanych z macierzą. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, str. 5.

148) Métraux Alfred, Easter Island. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1945, str. 435—451, tabl. 4.

149) Miesięcznik ludowy. Wyd.: Ludowy Instytut Kultury. Rok I. Nr 1. Warszawa 1947, str. 36. — Rok I. Nr 2—3. Warszawa 1947, str. 36. — Rok I. Nr 4—5. Warszawa 1947, str. 48.

150) Milewski Tadeusz, Zarys językoznawstwa ogólnego. Część I. Teoria językoznawstwa. Wyd.: Tow. Ludoznawcze w Lublinie. Lublin—Kraków 1947, str. 208.

151) Miśkowiak Jan, Nieznane polonika w Bibliotece Miejskiej w Gdańsku. Wyd.: Instytutu Bałtyckiego. Wydział Pomoroznawczy. Komunikat Nr 3. Bydgoszcz 1947, str. 3.

152) Mittleman M. B. and Jopson Harry G. M., A new Salamander of the Genus *Gyrinophilus*. From the Southern Appalachians. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 2. Washington 1941, str. 5, tabl. 1.

153) Morcinek Gustaw, Wróżbita. Wyd.: Instytutu Śląskiego. Katowice 1946, str. 46.

154) Moszyński Kazimierz, Zadania etnografii w związku z zasiedleniem ziem odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, str. 3.

155) Mróz Lucjan, Zagadnienie zalesienia gleb absolutnie leśnych na ziemiach odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, str. 2.

156) Muzej. Ukrajński Muzej w Prazi. Wyd.: Ukrajńskiej Muzej w Prazi. Praha 1947, str. 4.

157) Myczka Eugeniusz, Zagadnienie ubezpieczeń społecznych marynarzy. Wyd.: Instytut Bałtycki, Wydział Morski. Gdańsk 1947, str. 1.

158) Mysłowski M., Naukowe podstawy użytkowania morza. Wyd.: Instytut Bałtycki. Wydział Morski. Komunikat Nr 5—6. Bydgoszcz 1947, str. 4.

159) Myśl karańska. Rocznik naukowo-społeczny. Wyd.: Komitet Org. Karańskiego Związku Religijnego w R. P. Warszawa, Gdańsk, Opole Śl. Tom I. Wrocław 1946, str. 144.

160) Nahorayska Julia, Uwolnienie miast śląskich w roku 1945. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 39. Katowice 1947, str. 4.

161) Nosek Stefan. Znaleźiska w Biskupinie a współczesna kultura ludowa Słowian. Wyd.: Tow. Ludoznawcze. Lublin 1946, str. 26.

162) Ocioszyński Tadeusz i Wierzchucka Hanna, Morska sesja Międzynarodowej Organizacji Pracy w Seattle 1946. Wyd.: Instytut Bałtycki, Wydział Morski. Bydgoszcz 1946, str. 5.

163) Olbrych Tadeusz, Znaczenie hodowli trzody chlewnej na ziemiach odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, str. 3.

164) Orli Łot. Organ Kół Krajoznawczych Młodzieży. Wyd.: Polskie Tow. Krajoznawcze. Rok XXI, zesz. Nr 1—2. Warszawa, str. 52. — Rok XXI, zesz. Nr 3—4. Warszawa, str. 64. — Rok XXI, zesz. 5—6. Warszawa, str. 64.

165) Osburn Raymond C., A new *Coruncopina* (Bryozoa). From the West Indis. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 91, Nr 30. Washington 1940, str. 3, tabl. 2.

166) Oyrzanowski Bronisław, Znaczenie gospodarcze średniego przemysłu na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, str. 6.

167) Parnas Henryk, Losy gmachu Muzeum Śląskiego w Katowicach. Komunikat Nr 45. Katowice 1947, str. 4.

168) Passendorfer Edward, Badania przyrodnicze uniwersytetu toruńskiego w roku 1946. Wyd.: Instytut Bałtycki, Wydział Pomoroznawczy. Komunikat Nr 2. Bydgoszcz 1947, str. 3.

169) Pazdro Michałina, Jan Nikodem Jaroń, poeta odpowiedzialności społecznej. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V. Komunikat 48. Katowice 1947, str. 1.

170) Pennak Robert W. and Zinn Donald J., *Mystacocarida*, a new Order of Crustacea From Intertidal Beaches in Massachusetts and Connecticut. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 193, Nr 9. Washington 1943, str. 11.

171) Pieńkowski R., Planowanie przestrzenne i jego zadania na Górnym Śląsku. Wyd.: Instytut Śląski. Katowice 1946, str. 4.

172) Pieśni polskie z nutami. Dodatki do kalendarza dla Mazurów na rok 1947. Wyd.: Instytut Mazurski w Olsztynie. Olsztyn, str. 8.

173) Pietkiewicz Jan, Handel na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Str. 4.

174) Pigoń Stanisław, Główne problemy literatury ludowej. Wyd.: Ludowy Instytut Oświaty i Kultury. Kraków 1947, str. 21.

175) Pigoń Stanisław, Z Komborni w świat. Wyd.: Spółdzielnia «Wieś». Kraków 1947, wyd. III, str. VIII+288.

176) Piwarski Kazimierz, Dzieje Gdańska w zarysie. Wyd.: Tow. Naukowe K. U. L. Gdańsk, Bydgoszcz, Szczecin 1946, str. VIII+308.

177) Piwarski Kazimierz, Tragiczny zgon Mikołaja II opolskiego w r. 1497. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V. Komunikat Nr 47. Katowice, str. 6.

178) Planning. Physical Planning and Housing in Poland 1946. Including Polish Reports for the International Federation for Housing and Town Planning in Hastings, october 7-th. to 12-th. 1946. Wyd.: Warsaw 1946 for the Ministry of Reconstruction. Warszawa 1946, str. 161.

179) Planowanie przestrzenne, Region lubelski 1. Wyd.: Ministerstwo Odbudowy, Nr 7. Główny Urząd Planowania Przestrzennego. Warszawa 1947, str. 168, map 4.

180) Podstawy prawne niemieckiej listy narodowej i likwidacji skutków wpisu na tę listę. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 11. Katowice 1946, str. 4.

181) Podział administracyjny województwa śląsko-dąbrowskiego wraz ze skorowidzem gmin i gromad. Wyd.: Instytut Śląski. Katowice-Wrocław 1947, str. 68.

182) Poniatowski Stanisław, Metoda badania genezy wytworów kulturowych w etnologii. Wyd.: Tow. Ludoznawcze. Lublin 1946, str. 27.

183) Popiołek Franciszek, Goteszów, przemysłowa wieś podbeskidzka. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 41. Katowice, str. 4.

184) Popiołek Franciszek, Huta gliwicka i jej dawna rola w hutnictwie środkowej Europy. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 20. Katowice 1946, str. 4.

185) Popiołek Franciszek, Pięćdziesięciolecie pierwszego gimnazjum polskiego w Cieszynie. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 25. Katowice 1946, str. 4.

186) Popiołek Franciszek, 550-lecie kuźnicy w Bogucicach. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 40. Katowice 1947, str. 4.

187) Popiołek Kazimierz, Nauki historyczne w pracy Instytutu Śląskiego. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V. Komunikat Nr 36. Katowice 1947, str. 4.

188) Potyrała Aleksander, Tendencje organizacyjne i techniczne międzynarodowego przemysłu okrętowego na tle drugiej wojny światowej. Wyd.: Instytut Bałtycki. Bydgoszcz 1947, str. 4.

189) Problemy. Miesięcznik poświęcony zagadnieniom wiedzy i życia. Wyd.: Spółdzielnia Wydawnicza «Czytelnik». Rok 1946, Nr 9, str. 79. — Rok 1947, Nr 2, str. 73—143. — Rok 1947, Nr 3, str. 145—216.

190) Program. Tymczasowy program V sesji Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych w Krakowie w dniach 24—28 czerwca 1947 r. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, str. 6.

191) Protokół Konferencji Dyrektorów Regionalnych Dyrekcji Planowania Przestrzennego, odbytej w Głównym Urzędzie Planowania Przestrzennego w dniach 4 i 5 XI 1946, str. 67.

192) Przegląd Socjologiczny. Kwartalnik Instytutu Socjologicznego. Wyd.: Instytut Socjologiczny U. Ł. w Łodzi. Łódź 1946, str. 239.

193) Reczyński Kazimierz, Biblioteka Kolegiacka w Dobrym Mieście. Wyd.: Instytut Mazurski w Olsztynie. Komunikat Nr 4. Olsztyn 1947, str. 10.

194) Reid Earl D., A new Genus and Species of Eel From the Puerto Rican Deep. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 91, Nr 31. Washington 1940, str. 5.

195) Reinfuss Roman, Pogranicze krakowsko - góralskie w świetle dawnych i najnowszych badań etnograficznych. Wyd.: Tow. Ludoznawcze. Lublin 1946, str. 36.

196) Report. Annual report of the Bureau of American Ethnology to the secretary of the Smithsonian. Wyd.: Smithsonian In-

stitution. Nr Fifty-sixth 1938—1939. Washington 1930, str. 9. — Nr Fifty-seventh 1939—1940. Washington 1941, str. 10. — Nr Fifty-eight 1940—1941. Washington 1942, str. 13. — Nr Fifty-ninth 1941—1942. Washington 1934, s. 12. — Nr Sixtieth 1942—1943. Washington 1944, str. 9.

197) Report on the progress and condition of the United States. National Museum for the year endes june 30. Wyd.: Smithsonian Institution United States National Museum. I. 1939. Washington 1939, str. 128. — II. 1940. Washington 1941, str. 118. — III. 1941. Washington 1942, str. 118. — IV. 1942. Washington 1943, str. 118. — V. 1943. Washington 1944, str. 108.

198) Resser Charles E., Faunal Content of the Maryville Formation. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 10. Washington 1942, str. 8.

199) Resser Charles E., New Upper Cambrian Trilobites. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 5. Washington 1942, str. 136, tabl. 21.

200) Roberts Frank H. H., Archeological and Geological Investigations in the San Jon District, Eastern New Mexico. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 4. Washington 1942, str. 30, tabl. 9.

201) Roberts Frank H. H., Archeological remains in the Whitewater, District eastern Arizona. Part II. Artifacts and Burials With appendix-Skeletal remains from the Whitewater District eastern Arizona by-Stewart T. D. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 126. Washington 1940, str. IX+170.

202) Roberts Frank H. H., Egypt and the Suez Canal. Wyd.: Smithsonian Institution. War Background Studies Number Eleven. Washington 1943, str. IV+68.

203) Roberts Frank H. H., The Folsom problem in American archeology. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1939, s. 531—546, tabl. 15.

204) Roberts Frank H. H., The New World Paleo-Indian. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1945, str. 403—433, tabl. 12.

205) Roczniki Historyczne. Organ Tow. Miłośników Historii w Poznaniu. Rocznik XV, zes. 2. Poznań 1939–1946, str. VIII+ od 191–337.

206) Roczniki U. M. C. S. w Lublinie. Dział B. Geografia, geologia, mineralogia, petrografia. Wyd.: U. M. C. S. Lublin. Tom I. Lublin 1946, str. 234.

207) Romaniuk Kazimierz, Program spisu ludności a potrzeby zaludnienia i zagospodarowania Ziem Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Str. 1.

208) Rospond Stanisław, Badania językoznawcze na Śląsku. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 31. Katowice-Wrocław 1947, str. 4.

209) Rospond Stanisław, Nysa czy Nisa? Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 23. Katowice 1946, str. 4.

210) Sbornik. Národopisny Sbornik. Wyd.: Matica slovenská. Ročník VIII, číslo 1. 1947, str. 67, tabl. XVI.

211) Seligman C. G., The Roman orient and the far East. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1939, str. 547–568, tabl. 4.

212) Seweryn Tadeusz, W nauce u zwierząt. Lublin 1946, str. 39.

213) Setzler Frank M. and Jennings Jesse D., Peachtree mound and village site, Cherokee County North Carolina. With appendix: Skelet remains from the peachtree site, North Carolina by Stewart T. D. Wyd.: Smithsonian Institution. Bureau of American Ethnology. Bulletin 131. Washington 1941, str. VIII+103.

214) Shetrone Henry C., A unique prehistoric irrigation project. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1946, str. 379–386.

215) Shoemaker Clarence R., Amphipod Crustaceans Collected on the Presidential Cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 11. Washington 1942, str. 52.

216) Shoemaker Clarence R., Notes on Some American Fresh-Water Amphipod Crustaceans and Descriptions of a new Genus and two new Species. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 9. Washington 1942, str. 31.

217) Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1946/47. Wyd.: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Warszawa 1946, str. 144.

218) Skład Uniwersytetu i spis wykładów na rok akademicki 1946/47. Wyd.: Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1946, str. 73.

219) Skorupka Stanisław, Zwroty i wyrażenia przenośne w języku potocznym. Wyd.: Tow. Naukowe K. U. L. Lublin 1946, str. 22.

220) Skwarczyński Paweł, Z badań nad przywilejami ziemskimi budzińskim i koszyckim. Wyd.: Tow. Naukowe K. U. L. Lublin 1936, str. 60.

221) Skurpski Hieronim, Uwagi o byłych muzeach na obszarze województwa olsztyńskiego. Wyd.: Instytut Mazurski w Olsztynie. Komunikat Nr 1. Olsztyn 1947, str. 10.

222) Słownik. Polski słownik biograficzny. Wyd.: Polska Akademia Umiejętności. Tom. I, zesz. 1. Kraków 1935, str. 96. — Tom I, zesz. 2. Kraków 1935, str. 97—192. — Tom I, zesz. 3. Kraków 1935, str. 193—288. — Tom I, zesz. 4. Kraków 1935, str. 289—384. — Tom I, zesz. 5. Kraków 1935, str. 385—479+XVI. — Tom II, zesz. 6. Kraków 1936, str. 96. — Tom II, zesz. 7. Kraków 1936, str. 97—192. — Tom II, zesz. 8. Kraków 1936, str. 193—288. — Tom II, zesz. 9. Kraków 1936, str. 289—384. — Tom II, zesz. 10. Kraków 1936, str. 385—479. — Tom III, zesz. 11. Kraków 1937, str. 96. — Tom III, zesz. 12. Kraków 1937, str. 97—192. — Tom III, zesz. 13. Kraków 1937, str. 193—288. — Tom III, zesz. 14. Kraków 1937, str. 289—384. — Tom III, zesz. 15. Kraków 1937, str. 385—479. — Tom IV, zesz. 16. Kraków 1937, str. 96. — Tom IV, zesz. 17. Kraków 1938, str. 97—192. — Tom IV, zesz. 18. Kraków 1938, str. 193—288. — Tom IV, zesz. 19. Kraków 1938, str. 289—384. — Tom IV, zesz. 20. Kraków 1938, str. 385—480. — Tom V, zesz. 21. Kraków 1939, str. 96. — Tom V, zesz. 22. Kraków 1939, str. 97—192. — Tom V, zesz. 23. Kraków 1939, str. 193—288. — Tom V, zesz. 24. Kraków 1939, str. 289—384. — Tom V, zesz. 25. Kraków 1946, str. 385—480. — Tom V, zesz. 26. Kraków 1946, str. 96.

223) Smith Hobart M., Further Notes on Mexican Snakes of the Genus *Salvadora*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 20. Washington 1941, str. 12.

224) Smith Hobart M., Notes on Mexican Snakes of the Genus *Geophis*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 19. Washington 1941, str. 6.

225) Smith J., Russell. Grassland and Farmland as factors in the Cyclical Development of Eurasian history. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1945, s. 357—384, tabl. 1.

226) Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 143. Handbook of South American Indians. Vol. 1. The Marginal Tribes. Washington 1946, str. VII+624.

227) Smulikowski Kazimierz, Badania geologiczne na Śląsku. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 32. Wrocław-Katowice 1947, str. 6.

228) Snodgrass R. E., The Feeding Apparatus of Biting and Sucking. Insects Affecting man and Animals. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 7. Washington 1944, str. 113.

229) Snodgrass R. E., The Male Genitalia of Hymenoptera. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 14. Washington 1941, str. 86, tabl. 33.

230) Soznam. Wyd.: Matice Slovenskej w Turčiankom Svätom Martine. 1946, str. 97.

231) Speiser E. A., Closing the Gap at Tepe Gawra. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1940, str. 437—445, tabl. 12.

232) Spinden Herbert J., Sun Worship. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1940, str. 447—469, tabl. 6.

233) Spis wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Rok akademicki 1946/47. Wyd.: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Kraków 1946, str. 126.

234) Spis wykładów na rok akademicki 1946/47. Wyd.: Uniwersytet M. C. S. w Lublinie. Lublin 1946, str. 56.

235) Spis wykładów na rok akademicki 1945/46. Wyd.: U. M. C. S. w Lublinie. Lublin 1945, str. 48.

236) Spis wykładów na rok akademicki 1946/47. Wyd.: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Toruń 1946, str. 63.

237) Spis wykładów na rok akademicki 1946/47. Wyd.: Uniwersytet Poznański. Poznań 1946, str. 144.

238) Spis wykładów w roku akademickim 1946/47. Wyd.: Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu. Wrocław 1947, str. 78.

239) Statut Towarzystwa Przyjaciół Ossolineum. Wrocław 1947, str. 12.

240) Stelmachowska Bożena, Na drodze do teorii sztuki ludowej. Wyd.: Tow. Ludoznawcze. Lublin 1946, str. 24.

241) Stevens Frank, Stonehage: Today and Yesterday. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1941, str. od 447—478.

242) Steward Julian H., Notes on Hillers Photographs of the Paiute and ute Indians Taken on the Powell Expedition of 1873. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 98, Nr 18. Washington 1939, str. 23, tabl. 31.

243) Stewart T. D., Skeletal Remains With Cultural Associations From the Chicama, Moche, and Virú Valleys, Peru. Wyd.: Smithsonian Institution Proceedings of the United States National Museum. Vol. 93, Nr 31, 60. Washington 1943, str. 153—185, tabl. 18.

244) Stirling M. W., Concepts of the sun among American Indians. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1946, str. 387—400.

245) Stirling M. W., Fifty-ninth annual report of the Bureau of American Ethnology. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1943, str. 12.

246) Stirling M. W., Origin myth of Acoma and other records. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 135. Washington 1942, str. VIII+123, tabl. 17.

247) Stirling M. W., Sixtieth annual report of the Bureau of American Ethnology. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1941, str. 9.

248) Stirling M. W., Snake bites and the Hopi Snake Dance. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 551—555.

249) Stirling M. W., Stone monuments of Southern Mexico. Wyd.: Smithsonian Institution. Bureau of American Ethnology. Bulletin 138. Washington 1943, str. VII+84.

250) Stirling M. W., *The native Peoples of New Guinea*. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies.. Number Nine. Washington 1943, str. IV+25.

251) Stojanowski Karol, *Badania antropologiczne na Śląsku*. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 33. Katowice-Wrocław 1947, str. 4.

252) Stolarski Błażej, *Ślęgocice*. Wyd.: Centralny Związek Kółek Rolniczych. Warszawa 1925, str. VII+240+7.

253) Strong W. M., *Duncan Cross Sections of new World Prehistory. A Brief report on the Work of the Institute of Andean Research, 1941—1942*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 2. Washington 1943, str. 5+46, tabl. 33.

254) Strzeszewski Czesław, *Handel zagraniczny Królestwa Kongresowego (1815—1830)*. Wyd.: Tow. Naukowe K. U. L. Lublin 1937, s. XII+160.

255) Strzeszewski Czesław, *Kryzys rolniczy na ziemiach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego, 1807—1830*. Wyd.: Tow. Naukowe K. U. L. Lublin 1934, str. X+242.

256) Strzeszewski Czesław, *Rehabilitacja ekonomii*. Wyd.: Tow. Naukowe K. U. L. Lublin 1946, str. 19.

257) Stuart Helen C., *A New Cephalopod Mollusk Collected on the Presidential Cruise of 1938*. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 11. Washington 1941, str. 6.

258) *Studium planu krajowego*. Wyd.: Główny Urząd Planowania Przestrzennego. Warszawa 1947, str. 25.

259) Suboczowa Maria, *Prace etnograficzne w działalności Instytutu Śląskiego*. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V, Komunikat Nr 37. Katowice 1947, str. 4.

260) Suboczowa Maria, *Rozmieszczenie ludności na Śląsku w świetle wyniku sumarycznego spisu ludności z 14. II. 1916 r.* Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 18. Katowice 1946, str. 4.

261) Sukiennicki Hubert, *Prace ekonomiczne i socjalne na Śląsku*. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V, Komunikat Nr 35. Katowice 1947, str. 4.

262) Swanton John R., Are wars inevitable? Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies. Number Twelve. Washington 1943, str. 36.

263) Swanton John R., Linguistic material from the tribes of southern Texas and northeastern Mexico. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 127. Washington 1940, str. 145.

264) Swanton John R., Source material on the history and ethnology of the Caddo Indians. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 132. Washington 1942, str. 332.

265) Swanton John R., The evolution of nations. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Number Two. Washington 1942, str. 23.

266) Szewczyk Wilhelm, Józef Lompa. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 43. Katowice 1947, str. 4.

267) Szkoła. Nasza Szkoła. Wydano z okazji pięciolecia Państwowej Szkoły Przysposobienia w Gospodarstwie Rodzinnym I stopnia w świątnikach Górnych. Świątniki Górne 1945, str. 32.

268) Tannous Afif I., The Arab village community of the Middle East. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1944, str. 523-543, tabl. 14.

269) Taraba Gustaw, Piotr Feliks. Wspomnienie w piętą rocznicę męczeńskiej śmierci. Wyd.: Instytut Śląski. Katowice 1946, str. 4.

270) Tattersall W. M., Euphausiacea and Mysidacea Collected on the Presidential Cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 13. Washington 1941, str. 7.

271) Teopltiz Kazimierz, Struktura zawodowa miast na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, str. 2.

272) Tolpa Stanisław, Paszowiska (łąki i pastwiska) na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 42. Katowice—Wrocław 1947, str. 4.

273) Tomicka Aniela, Co myślą kobiety?... Wyd.: Popularno-literackie. Warszawa 1946, str. 7.

274) Vaillant George C., History and stratigraphy in the Valley of Mexico. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1939, str. 521—530, tabl. 13.

275) Valentine J. Manson, On the Preparation and Preservation of Insects, With Particular Reference to Coleoptera. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 6. Washington 1942, str. 16.

276) Voyk Chvedir, Studij z ukraińskij etnografij ta antropologij. Praha, str. 354.

277) Washburn S. L., Thinking about race. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1946, str. 363—378.

278) Webb William S. and Jarnette David L., An archeological Survey of Pickwick Basin in the adjacent portions of the States of Alabama, Mississippi and Tennessee. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 129. Washington 1942, str. XIII + 536, tabl. 316.

279) Weckler J. E., Polynesians explorers of the Pacific. Wyd.: Smithsonian Institution War Background Studies Number Six. Washington 1943, s. IV + 77.

280) Wedel Waldo R., Archeological investigations at Buena Vista Lake Kern County, California. With apendix: Skeletal remains from the Buena, Vista Sites, California by — Stewart T. D. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 130. Washington 1941, str. VIII + 131.

281) Wedel Waldo R., Archeological Remains in Central Kansas and their Possible Bearing on the Location of Quivirna. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 101, Nr 7. Washington 1942, str. 21, tabl. 10.

282) Wedel Waldo R. and Hill A. T., Scored Bone Artifacts of the Central Great Plains. Wyd.: Smithsonian Institution Proceedings of the United States National Museum. Vol. 92, Nr 3141. Washington 1942, str. 91—100.

283) Weiant C. W., An introduction to the ceramics of Tres Zapotes Veracruz, Mexico. Wyd.: Smithsonian Institution Bureau of American Ethnology. Bulletin 139. Washington 1943, str. XIV + 144, tabl. 78.

284) Weintraub Robert L. and Prige Leonard, Influence of Various Substances on Sugar Determination by Copper and Ferri-cyanide reagents. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 10. Washington 1945, str. 17.

285) Weintraub Robert L. and Johnston Earl S., The Influence of Light and of Carbon Dioxide on the Respiration of Etiolated Barley Seedlings. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 104, Nr 4. Washington 1944, str. 16, tabl. 2.

286) Welch D'alté A., Distribution and Variation of the Hawaiian Tree Snail *Achatinella Apexfulva* Dixon in the Koolau Range Oahu. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 103, Nr 1. Washington 1942, str. 236, tabl. 12.

287) Wetmore Alexander, A systematic classification for the birds of the world. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 7. Washington 1940, str. 11.

288) Wetmore Alexander, Birds From Clipperton Island Collected on the Presidential Cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 98, Nr 22. Washington 1939, str. 6.

289) Węgliński Wiktor, Dotychczasowe osiągnięcia i perspektywy rozwoju osadnictwa parcelacyjnego i spółdzielczego na Pomorzu Zachodnim. Wyd.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, str. 6.

290) Wharton G. W., Acarina Collected on the Presidential Cruise of 1938. Wyd.: Smithsonian Miscellaneous Collections. Vol. 99, Nr 12. Washington 1941, str. 8.

291) Whorf Benjamin Lee, Decipherment of the linguistic portion of the Maya hieroglyphs. Wyd.: Smithsonian Institution. Washington 1942, str. 479—502.

292) Wiadomości Statystyczne. Wyd.: Główny Urząd Statystyczny. Rok XIX, zesz. 1—20. Warszawa 1946. — Rok XX, zesz. 1—11. Warszawa 1947.

293) Widajewicz Józef, Świętopełk Morawski a Bolesław Chrobry. Wyd.: Instytutu Śląskiego. Katowice 1946, str. 22.

294) Wiedza i życie. Wyd.: Tow. Uniwersytetu Robotniczego w Warszawie. Rok XVI, zesz. 1—2. Warszawa 1947, str. 199. — Rok XVI, zesz. 4. Warszawa 1947, str. 299—391. — Rok XVI,

zesz. 5. Warszawa 1947, str. 395—493. — Rok XVI, zesz. 6. Warszawa 1947, str. 499—591.

295) Wierzchucka Halina, Problemy sprzedaży tonażu produkcji wojennej. Wyd.: Instytut Bałtycki, Wydział Morski. Komunikat Nr 3—4. Bydgoszcz 1947, str. 4.

296) Wieś. Tygodnik społeczno-polityczny. Wyd.: Zarząd Główny Zw. Samopomocy Chłopskiej. Łódź 1947, str. 8.

297) Wieś tworząca. Dwutygodnik. Wyd.: Ludowy Instytut Kultury. Warszawa 1946, Rok I, Nr 1, str. 24.

298) Wilamowski-Korolowicz Bohdan, Wytyczne długofalowego planu odbudowy i przebudowy gospodarczej województwa olsztyńskiego. Wyd.: Instytut Mazurski w Olsztynie. Komunikat Nr 3. Olsztyn 1947, str. 11.

299) Witwicki Wiktor, Zasadnicze czynniki i warunki rozbudowy gospodarstwa spółdzielczego na Ziemiach Odzyskanych. Wyd.: Rada Naukowa dla zagadnień Ziem Odzyskanych. Str. 4.

300) Wnioski uchwalone jako nagle przez Radę Naukową dla zagadnień Ziem Odzyskanych na posiedzeniu plenarnym w dniu 28 czerwca 1947. Wyd.: Rada Naukowa dla zagadnień Ziem Odzyskanych. Str. 4.

301) Wojna. Druga wojna światowa 1939—1945. Material zaczerpnięty ze źródeł wywiadu wojsk departamentu wojny w Waszyngtonie. Wyd.: «Przełom». Kraków 1947, str. 8.

302) Wrzosek Antoni, Geografia w pracy Instytutu Śląskiego. Wyd.: Instytut Śląski. Seria V, Komunikat Nr 34. Katowice 1947, str. 4.

303) Zaranie Śląskie. Wyd.: Instytut Śląski w Katowicach. Rok XVII, zesz. 1—2. Katowice, Wrocław, Cieszyn 1946, str. 76. — Rok XVII, zesz. 3—4. Katowice, Wrocław, Cieszyn 1946, str. 77—147. — Rok XVIII, zesz. 1—2. Katowice, Wrocław, Cieszyn 1947, str. 111. — Rok XVIII, zesz. 3. Katowice, Wrocław, Cieszyn 1947, str. 114—184.

304) Ziemia. Ilustrowany miesięcznik krajoznawczy. Wyd.: Polskie Tow. Krajoznawcze. Roczn. XXX. Nr 1—2. Warszawa 1946,

str. 31. — Roczn. XXX, Nr 3. Warszawa 1946, str. 15. — Roczn. XXX, Nr 4. Warszawa 1946, str. 23. — Roczn. XXX, Nr 5. Warszawa 1946, str. 23. — Roczn. XXX, Nr 6. Warszawa 1946, str. 23. — Roczn. XXX, Nr 7. Warszawa 1946, str. 23. — Roczn. XXX, Nr 8. Warszawa 1946, str. 23. — Roczn. XXX, Nr 9. Warszawa 1946, str. 23. Roczn. XXXVIII, Tom XXVI, Nr 1—2. Warszawa 1947, str. 47. — Roczn. XXXVIII, Tom XXVI, Nr 3—4. Warszawa 1947, str. 50—95. — Roczn. XXXVIII, Tom XXVI, Nr 5. Warszawa 1947, str. 98—119.

305) Ziemie odzyskane w wydawnictwach Instytutu Śląskiego. Wyd.: Instytut Śląski. Komunikat Nr 27, Katowice 1946, str. 4.

306) Zakowski Juliusz. Odbudowa miast na Ziemiach Odzyskanych. Str. 2.

STATUT POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

§ 1.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze działa na całym obszarze Polski i prowadzi badania etnologiczne, etnograficzne i pokrewne nad ludem polskim i innymi, oraz rozpowszechnia wyniki swoich prac i zebrane materiały i wiadomości.

Poza pracami badawczo naukowymi, zadaniem Towarzystwa jest także szerzenie zrozumienia kultury ludowej.

§ 2.

Siedzibą Towarzystwa jest miasto Lublin.

§ 3.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze jest osobą prawną i posiada zdolność do działań prawnych, a w szczególności może nabywać i zbywać zgodnie z obowiązującymi ustawami i niniejszym Statutem, wszelki majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywanym.

§ 4.

Środkami do osiągnięcia tego celu są między innymi:

1. Zgromadzenia, odczyty, wykłady i pogadanki,
2. Zbieranie wszelkich wiadomości dotyczących ludu,
3. Rozpowszechnianie zebranych wiadomości w pismach i innych wydawnictwach tudzież za pośrednictwem własnego organu i własnych wydawnictw,
4. Wspieranie prac literackich, wydawnictw obrazowych, opisujących lub przedstawiających lud oraz wszelkich innych na tym polu przedsięwzięć,
5. Zakładanie księgozbiorów i muzeów,
6. Ustanawianie delegatów do zbierania w danej okolicy potrzebnych wiadomości,
7. Zawiązywanie w miastach wojewódzkich i powiatowych oddziałów Towarzystwa,
8. Tworzenie sekcji naukowych w swym łonie.

II. Członkowie

§ 5.

Towarzystwo składa się z członków: czynnych, założycieli, honorowych i korespondentów.

§ 6.

Członkami Towarzystwa mogą być osoby fizyczne, instytucje i osoby prawne, które zajmują się badaniami w zakresie problemów ludoznawczych (etnografia, etnologia, nauki pokrewne i pomocnicze).

Członkowie przyjmują zobowiązania statutem nałożone.

§ 7.

Każdy z zajmujących się naukowo ludoznawstwem może być członkiem czynnym, jeżeli go Zarząd Towarzystwa powoła lub przyjmie jego zgłoszenie.

§ 8.

Członkiem założycielem zostaje, kto na cele Towarzystwa złoży jednorazowo kwotę, której wysokość oznacza Walne Zgromadzenie.

§ 9.

Członków honorowych mianuje Walne Zgromadzenie na wniosek Zarządu spośród osób, które położyły wybitne zasługi na polu ludoznawstwa.

§ 10.

Członków korespondentów mianuje Zarząd Towarzystwa.

I. Nazwa, cel, środki, siedziba

a) Prawa Członków

§ 11.

Każdemu członkowi przysługuje prawo:

1. Korzystania ze wszystkich urządzeń Towarzystwa,
2. Brania udziału czynnego w Walnym Zgromadzeniu,
3. Wyboru i wybieralności,
4. Wprowadzania gości do lokalu.
5. Podawania wniosków na piśmie Zarządowi,
6. Otrzymywania organu Towarzystwa i innych wydawnictw po cenach niższych.

Członkowie korespondenci korzystają z praw wymienionych w p. 1, 5 i 6. W Walnym Zgromadzeniu biorą udział przez delegatów w stosunku 1 delegat na 25 członków. Delegatów tych wybiera się na Walnych Zgromadzeniach Oddziałów Towarzystwa. Delegaci członków korespondentów korzystają także z praw wymienionych w punkcie 2, 3 i 4.

Członkowie założyciele korzystają z wszelkich praw członków czynnych.

Członkowie honorowi korzystają z wszelkich praw członków czynnych.

b) Obowiązki Członków

§ 12.

Każdy członek obowiązany jest do popierania celów Towarzystwa tudzież do przestrzegania postanowień tego Statutu.

§ 13.

Członkowie czynni uiszczają roczną wkładkę w wysokości oznaczonej przez Walne Zgromadzenie.

Zarząd ma prawo obniżania wkładek rocznych.

Członkowie założyciele, honorowi i korespondenci nie są zobowiązani do wnoszenia wkładek.

c) Wystąpienie i wykluczenie członków

§ 14.

Członek, który ma zamiar wystąpić z Towarzystwa, winien pisemnie zawiadomić Zarząd najpóźniej na miesiąc przed końcem roku kalendarzowego.

Występujący jest jednak obowiązany do uiszczenia całorocznej wkładki.

§ 15.

Członkowie, którzy zalegają z całoroczną wkładką, mogą być uznani jako występujący z Towarzystwa. Winni są jednak uiścić zaległe wkładki roczne aż do dnia, w którym Zarząd uzna ich za występujących.

§ 16.

Wykroczenie plamiące dobre imię członka lub działanie tegoż na szkodę Towarzystwa wystarcza do wykluczenia go z Towarzystwa.

§ 17.

O wykluczeniu rozstrzyga Zarząd, wolno jednak wykluczonemu odwołać się do Walnego Zgromadzenia.

Aż do czasu uchwały Walnego Zgromadzenia, prawa członka wykluczonego zostają w zawieszeniu.

III. Majątek Towarzystwa

§ 18.

Majątek Towarzystwa powstaje:

1. Z wkładek członków założycieli,
2. Z wpisowego,
3. Z rocznych wkładek członków czynnych,
4. Z rozsprzedaży wydawnictw,
5. Z dochodu z odczytów i innych przedsiębiorstw Towarzystwa,
6. Z darów i zapisów,
7. Z dochodów nadzwyczajnych.

§ 19.

Dochody i fundusze mogą być zużywane tylko na statutem przewidziane cele i administrację Towarzystwa.

IV. Władze

§ 20.

Sprawami Towarzystwa zawiaduje Walne Zgromadzenie i Zarząd.

a) Walne Zgromadzenie

§ 21.

Walne Zgromadzenia są: zwyczajne i nadzwyczajne.

Zwołuje je Zarząd.

Zwyczajne odbywają się raz do roku, o ile możności w kwietniu. Nadzwyczajne, jeżeli tego zażąda przynajmniej 1/3 czynnych członków Towarzystwa, połowa Oddziałów lub Zarząd uzna to za potrzebne.

§ 22.

Zarząd zawiadamia członków czynnych i Oddziały pisemnie o Walnym Zgromadzeniu i ogłasza je co najmniej w dwu dziennikach najpóźniej na osiem dni naprzód.

§ 23.

Walnemu Zgromadzeniu przewodniczy prezes lub jego zastępca.

§ 24.

Do zakresu działania Walnego Zgromadzenia należy:

1. Wybór prezesa, 2—3 zastępców prezesa, sekretarza generalnego i przynajmniej 12 członków Zarządu na lat trzy. Nadto Walne Zgromadzenie wybiera Komisję Rewizyjną złożoną przynajmniej z trzech członków i dwóch zastępców. Komisja Rewizyjna prowadzi wszechstronną kontrolę gospodarczej działalności Zarządu i przedstawia odpowiednie wnioski na Walnym Zgromadzeniu.
2. Mianowanie członków honorowych na wniosek Zarządu.
3. Załatwianie rocznego sprawozdania z czynności Zarządu, oraz uchwalenie budżetu na rok następny.
4. Załatwianie wniosków Zarządu, Komisji Rewizyjnej i członków; o ile te ostatnie podano Zarządowi na piśmie przynajmniej 7 dni przedtem lub jeżeli Walne Zgromadzenie uchwali ich nagłość.
5. Zmiana statutu.
6. Załatwianie zażaleń członków na Zarząd.
7. Rozwiązanie Towarzystwa.

§ 25.

Do prawomocności uchwał Walnego Zgromadzenia jest potrzebna obecność przynajmniej 10% członków czynnych Towarzystwa i delegatów członków korespondentów. Jednak do uchwały rozwiązania Towarzystwa wymagana jest obecność $\frac{2}{3}$ członków i delegatów.

Jeżeli w pierwszym terminie Walnego Zgromadzenia nie zbierze się potrzebna ilość członków, Zarząd zwołuje ponowne Walne Zgromadzenie w ciągu najdalej 15 dni, którego uchwały będą prawomocne bez względu na ilość obecnych.

§ 26.

Uchwały na Walnym Zgromadzeniu zapadają zwykłą większością głosów, z wyjątkiem uchwał co do zmian Statutu, do których prawomocności jest potrzebna większość $\frac{2}{3}$ obecnych.

W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

b) Zarząd

§ 27.

Zarząd składa się z prezesa, dwóch do trzech zastępców prezesa, sekretarza generalnego i przynajmniej dwunastu członków Zarządu. Zarząd wybiera ze swego grona zastępcę sekretarza generalnego, skarbnika, redaktora wydawnictw i w miarę potrzeby innych.

§ 28.

Członkowie Zarządu są wybierani przez Walne Zgromadzenie na lat trzy. Jeżeli miejsce członka Zarządu zostanie pomiędzy jednym i drugim Walnym Zgromadzeniem opróżnione, Zarząd może w jego miejsce dokooptować nowego. Kooptacja musi być przedstawiona Walnemu Zgromadzeniu do zatwierdzenia.

§ 29.

Posiedzenia Zarządu odbywają się przynajmniej raz na kwartał.

§ 30.

Zarząd może ustanowić Wydział Wykonawczy i przekazać mu część swoich uprawnień. W skład Wydziału Wykonawczego wchodzi z urzędu przebywający stale w siedzibie Towarzystwa prezes i wiceprezesi, sekretarz generalny i skarbnik, a nadto dwóch do trzech członków wybranych przez Zarząd spośród siebie.

§ 31.

Do zakresu działania Zarządu należy:

1. Wykonanie uchwał Walnego Zgromadzenia,
2. Załatwienie bieżących spraw Towarzystwa,

3. Przyjmowanie i wykluczanie członków oraz przygotowanie wniosków w sprawie mianowania członków honorowych,
4. Przyjmowanie darów i zapisów Towarzystwu poczynionych,
5. Stanowienie w sprawie umieszczenia kapitałów,
6. Zawieranie kontraktów i innych umów Towarzystwa, nabywanie i zbywanie nieruchomości,
7. Wydawanie regulaminów i instrukcji,
8. Przygotowywanie sprawozdań i wniosków na Walne Zgromadzenie,
9. Mianowanie członków korespondentów,
10. Mianowanie przewodniczących sekcji naukowych,
11. Mianowanie delegatów do czynności przez Zarząd im wskazanych, a objętych niniejszym statutem,
12. Obniżanie wkładek rocznych niektórym członkom, a nawet uwalnianie ich od płacenia tychże,
13. Zawiazywanie Oddziałów Towarzystwa, nadzorowanie ich działalności i rozstrzyganie zażeń przeciwko ich Zarządom i uchwałom Walnych Zgromadzeń,
14. Wydawanie wszelkich zarządzeń potrzebnych do osiągnięcia celów Towarzystwa,
15. Przyjmowanie i zwalnianie płatnych pracowników Towarzystwa określanie ich obowiązków i pborów.

§ 32.

Do ważności uchwał Zarządu potrzebną jest obecność trzech członków, poza wchodzącymi w skład Wydziału Wykonawczego.

§ 33.

Na posiedzeniach Zarządu przewodniczy prezes lub jeden z jego zastępców.

§ 34.

Uchwały Zarządu zapadają bezwzględną większością głosów. Przewodniczący obradom rozstrzyga w razie równości głosów.

c) Prawa i obowiązki prezesa

§ 35.

Prezes reprezentuje Towarzystwo na zewnątrz.

Dokumenty zawierające prawne zobowiązania Towarzystwa podpisuje prezes, jeden członek Zarządu i sekretarz generalny lub jego zastępca. Inne pisma wychodzące z Towarzystwa podpisuje prezes i sekretarz generalny lub jego zastępca.

§ 36.

Prezes czuwa nad wykonaniem Statutu i regulaminów, oraz przewodniczy wszystkim zebraniom Towarzystwa.

§ 37.

W razie przeszkody lub nieobecności prezesa zastępuje go we wszystkich czynnościach jeden z zastępców prezesa. Sekretarza generalnego zastępuje wybrany przez Zarząd jego zastępca, a w razie przeszkody, wyznaczone na czas jej trwania jeden z członków Zarządu. Wyznaczenia dokonuje prezes (zastępca).

V. Oddziały Towarzystwa

§ 38.

Przewidziane w § 4 p. 7 Oddziały Towarzystwa zawiązuje Zarząd zgodnie z § 31 p. 13 i określa ich siedzibę i okręg działalności.

Wszyscy członkowie Towarzystwa zamieszkali w okręgu Oddziału stają się z chwilą zawiązania jego członkami. Członek, który zmieni miejsce zamieszkania, staje się członkiem Oddziału właściwego dla danej miejscowości. Majątek Oddziału jest majątkiem Towarzystwa.

§ 39.

Członkowie Oddziału wybierają dla kierownictwa sprawami Oddziału spośród siebie na Walnym Zgromadzeniu prezesa, jego zastępcę, sekretarza i dwóch do czterech członków Zarządu. Wy-

boru dokonuje się na lat trzy. Czynne i bierne prawo wyboru przysługuje na równi wszystkim członkom Oddziału.

Postanowienia niniejszego statutu odnoszące się do Walnego Zgromadzenia Towarzystwa, znajdują analogiczne zastosowanie w Oddziałach.

§ 40.

Uchwały Walnego Zgromadzenia Oddziału muszą być w ciągu dni 14-tu podane do zatwierdzającej wiadomości Zarządu Towarzystwa.

Zarząd Towarzystwa może unieważnić uchwałę Walnego Zgromadzenia Oddziału, jeżeli: a) jest niezgodna z niniejszym Statutem, b) grozi poważną szkodą materialną lub moralną. Unieważniona przez Zarząd Towarzystwa uchwała nie może być wykonana.

Oddziałowi przysługuje jednak prawo odwołania się do najbliższego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa.

§ 41.

Do zakresu działania Walnego Zgromadzenia Oddziału należy:

- 1) Wybór prezesa i jego zastępcy, sekretarza, dwóch do czterech członków Zarządu oraz trzech członków Komisji Rewizyjnej.
- 2) Załatwianie rocznego sprawozdania z czynności Zarządu Oddziału, oraz uchwalanie budżetu na rok następny.
- 3) Załatwianie wniosków Komisji Rewizyjnej, Zarządu i członków, o ile te ostatnie przynajmniej na trzy dni przedtem podano Zarządowi na piśmie, lub jeżeli Walne Zgromadzenie uchwali nagłość.
- 4) Wybór delegatów członków korespondentów na Walne Zgromadzenie Towarzystwa, a to po jednym delegacie na 25 członków korespondentów. O ile w danym Oddziale jest mniej aniżeli 25 członków tej kategorii, wybiera się jed-

nego delegata. W wyborach delegatów członków korespondentów, członkowie czynni nie uczestniczą.

- 5) Załatwianie spraw przekazanych przez Zarząd Towarzystwa.
- 6) Załatwianie zażaleń członków na Zarząd Oddziału.
- 7) Rozwiązanie Oddziału.

§ 42.

Uchwały na Walnym Zgromadzeniu zapadają prostą większością głosów z wyjątkiem uchwały o rozwiązaniu Oddziału, która wymaga większości $\frac{2}{3}$ członków.

§ 43.

W razie niemożności odbycia dorocznego Walnego Zgromadzenia Oddziału lub unieważnienia wyborów członków Zarządu Oddziału, Zarząd Towarzystwa postanawia, w jaki sposób w międzyczasie, to znaczy aż do chwili możliwości odbycia Walnego Zgromadzenia agendy Oddziału będą prowadzone.

§ 44.

Zarząd Oddziału składa się z prezesa, jego zastępcy, sekretarza i dwóch do czterech członków Zarządu. Zarząd wybiera spośród siebie skarbnika i w miarę potrzeby innych funkcjonariuszy.

§ 45.

Do zakresu działania Zarządu Oddziału należy:

- 1) Wykonywanie zleceń Zarządu Towarzystwa,
- 2) Wykonywanie prawomocnych uchwał Walnego Zgromadzenia Oddziału,
- 3) Przyjmowanie darów i zapisów, o ile nie nakładają one żadnych zobowiązań na Towarzystwo. Jeżeli dary lub za-

pisy są połączone z warunkami obciążającymi, przyjęcie wymaga formalnej zgody Zarządu Towarzystwa.

- 4) Zawieranie umów inieniem Oddziału, zgodnie z instrukcją Zarządu Towarzystwa.
- 5) Przygotowywanie sprawozdań i wniosków dla Walnego Zgromadzenia Oddziału, ewentualnie Walnego Zgromadzenia Towarzystwa i Zarządu Towarzystwa.
- 6) Mianowanie delegatów do czynności przez Zarząd im wskazanych.
- 7) Przyjmowanie i zwalnianie płatnych pracowników Oddziału, określanie ich obowiązków i pborów.
- 8) Wydawanie wszelkich Zarządzeń potrzebnych dla działalności Oddziału.

§ 46.

W wykonywaniu swoich czynności Zarząd Oddziału przestrzega instrukcji i regulaminów wydawanych przez Zarząd Towarzystwa.

Zwinięcie Oddziału następuje na podstawie uchwały jego Walnego Zgromadzenia, zatwierdzonego przez Zarząd Towarzystwa lub na podstawie uchwały Walnego Zgromadzenia Towarzystwa, powziętego na wniosek Zarządu Towarzystwa, które przeprowadza likwidację.

VI. Spory

§ 47.

Spory między członkami, wynikające ze stosunków Towarzystwa, rozstrzyga w drodze polubownej bez dalszego odwołania Zarząd, spory zaś między członkami a Zarządem — Walne Zgromadzenie.

Od orzeczenia Zarządu, względnie Walnego Zgromadzenia nie ma odwołania. Spory pomiędzy Towarzystwem a osobami do Towarzystwa nie należącymi, należą do sądów cywilnych.

VII. Postanowienia końcowe

§ 48.

W razie rozwiązania Towarzystwa majątek jego przechodzi, o ile ostatnie Walne Zgromadzenie inaczej nie postanowi, na własność P. A. U. w Krakowie z przeznaczeniem dla Komisji Etnograficznej.

Odpis: Na mocy decyzji Wojewody Lubelskiego z dnia 23 maja 1947 r. Nr SP. II. PP. 1/2/278/47 r. wydanej na podstawie art. 21 prawa o Stowarzyszeniach (Dz. U. R. P. Nr 94, poz. 808) wpisano do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lubelskiego pod Nr 21 Stowarzyszenie pod nazwą: «Polskie Towarzystwo Ludoznawcze». Lublin, dnia 7 lipca 1947 r. Pieczęć okrągła: Urząd Wojewódzki Lubelski. Za wojewodę podpis: mgr. A. Wajrak.

POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

L. p.	Wyszczególnienie	Obroty za 1946 rok	
1.	Kasa	488.831.—	487.844.50
2.	Dotacje		948.000.—
3.	Składki		21 586.—
4.	Administracja	82.748.—	494.—
5.	Wydawnictwo koszty	545.156.13	647.591.05
6.	Wydatki badań naukowych	43.370.50	5.000.—
7.	Ruchomości	39.530.—	
8.	P. K. O.	79.452.—	58.205.—
9.	Narodowy Bank Polski	918.604.—	590.435.13
10.	Dłużnicy i wierzyciele	111.364.—	8.936.—
11.	Biblioteka	1.470.000 —	
12.	Wydawnictwa gotowe	465.335.—	
13.	Papier	18.701.05	
14.	Kapitał		1.495.000.—
15.	Niedobory i nadwyżki		
		2.263.091.62	2.263.091.62

LANS

W LUBLINIE ZA 1946 ROK NA 1. I. 1947.

Saldo ks. głównej		Saldo w/g inwentarza		Bilans wyników	
				niedobór	nadwyżka
1.986·—		1.986·—			
	948.000·—				948.000·—
	21.586·—				21,585 —
82.254·—				82.254·—	
	102.434·92				102.434·92
38.370·50				38.370·50	
39.530·—		39.530·—			
20.247·—		20.247·—			
328.168·87		328.168·87			
111.364·—	8.935·—	111.364·—	8.936·—		
1.470.000·—		1.470.000·—			
465.335·—		465.000·—			
18.701·05		18.701·05			
	1,195.000·—		1,495.000·—		
			951.396·42	951.396·42	
2,575.956·92	2,575.956·92	2,455.332·42	2,455.332·42	1,072.020·92	1,072.020·92

Skarbnik

Inż. H. Zamorowski